

APR 10 1945

త్రిలోచన కవిరాజు

స్వర్ణీయ రసింద్రనాథ మొత్త
రచితం

అనువాదం
చక్రపాణి

ప్రకాశకులు
యువ కార్యాలయం
తెనాలి, గుంటూరుజిల్లా.
1937

శ్రీ జేమన గ్రంథాలయము,
1 తేలప్రోలు.

యు వా ను బ ం ధ ం

ఆరు అణాలు

లక్ష్మీ వైస్, తేనాలి.

పరిచయము

రవీంద్రుని తండ్రి ప్రియనాథమైత్ర. తల్లి ఉమాదేవి. 1896 సంవత్సరాన రంగపురంలో రవీంద్రనాథమైత్ర జన్మించాడు. రవివారంనాడు జన్మించడంవల్ల వీరి పేరు రవీంద్రనాథుని పెట్టారు. రవీంద్రుడు చిన్నప్పటినుంచీ గొప్ప మేధావి. అక్షరాలు అన్నీ రాకముందే రామాయణం చేతబట్టి చదవటానికి మహాతంతాలు పడేవాడు. ఒత్తులు వచ్చినప్పుడు తల్లి నడిగి ఉచ్చారణ తెలుసుకొనేవాడు. ఒక్కసారి తెలుసుకొన్నది యిక మరచిపోయేవాడు కాదు -- అంత జ్ఞాపకశక్తి. ఒరోయేటనే ప్రాథమిక విద్య పూర్తి చేశాడు.

మిడిల్ స్కూలులో చదివేటప్పుడు రవీంద్రుని అన్న ప్రకాశచంద్రునికి మలేరియావచ్చింది. చికిత్సకు కలకత్తా తీసుకొచ్చారు. తల్లితోపాటు రవీంద్రుడు కూడా కలకత్తా వచ్చాడు. కలకత్తా డాక్టరుల సలహా ప్రకారం గాలిమార్పుకు కుటుంబం అంతా దేవఘర్ వెళ్లింది. అక్కడ ఏడుమాసాలు వుండవలసివచ్చింది. రవీంద్రుడు దేవఘర్ హైస్కూలులో చేరాడు. స్కూలు కొత్త. కోర్సు కొత్త. సమయం స్వల్పం. అయినా కాసులోకల్లా ఫస్టున ప్యాసయ్యాడు. రవీంద్రుని తండ్రికి మాష్టరునిపెట్టి చదువు చెప్పించటం అంటే ఎప్పుడూ ఇష్టంఉండేదికాదు. తానే స్వయంగా తన పిల్లలకేకాక పొరుగు పిల్లలకుకూడా చెప్పుతుండేవాడు. తండ్రి గుణం కొడుక్కుకూడా అచ్చింది.

పరిచయము

అనేకమంది పిల్లలకు నిస్వార్థంగా చదువు చెప్పాడు.

దేవఘర్ ఛోటానాగపూరులోని ఒక కొండ ప్రదేశం. అచ్చట ప్రకృతి దృశ్యాలు చాలా రమణీయంగా ఉంటవి. దేవఘర్ కు చుట్టూ సంధాలు మొదలైన ఆదిమజాతులవారు నివసిస్తూవుంటారు. అచ్చటనే బాలరవీంద్రునికి ప్రకృతితో పరిచయం అయింది. ఆదిమజాతుల సంపర్కము కూడా లభించింది. తన కర్మజీవితంలో చాలాభాగం రవీంద్రుడు యీ ఆదిమజాతుల సేవకే వినియోగించాడు.

దేవఘర్ నుండి తిరిగి రవీంద్రుడు సయ్యద్ పూర్ వచ్చాడు. ప్రకాశచంద్రుడు యిక్కడే చనిపోయాడు. తర్వాత తండ్రి పెన్షన్ తీసుకుని ఫజల్ పూర్ వెళ్లాడు. రవీంద్రుడు అక్కడ హైస్కూలులో చేరాడు. అప్పుడే వంగవిభజన జరిగింది విభజనకు విరుద్ధంగా బెంగాలులో అంతటా ఆందోళన జరిగింది. బాలరవీంద్రుడుకూడా చుట్టుపట్ల గ్రామాలలో యితరవిద్యార్థులను వెంటబెట్టుకొని సభలుచేసి, ఉపన్యాసాలు యిచ్చి, రాష్ట్రీయ గీతాలు పాడి, తన కర్తవ్యం నెరవేర్చుకున్నాడు. అప్పటినుండే రవీంద్రుని హృదయంలో సాహిత్యప్రేమా సమాజసేనాబీజాలూ నాటుకపోయినవి.

తల్లిపేరుతో రవీంద్రుడు యువకులకు 'ఉమా గ్రంథశాల' అని ఒక గ్రంథాలయం స్థాపించాడు. ఎప్పుడూ పుస్తకాలు చదువుతూ వుండేవాడు. అతని

స్కూలు జీవితంలోనే మేఘదూత, కుమారసంభవం, భగవద్గీత, రవీంద్రనాథ టాకూరుగారి అనేక గ్రంథాలు చదివి వాటిలో చాలాభాగం కఠినస్థపరిచాడు కూడా. సంస్కృతంలో మంచి జ్ఞానం వుంది. ఒక పుస్తకం కూడా వ్రాశాడు. వీరికి ఇటాలియను ప్రైవేట్ బాష లలో కూడా ప్రవేశమున్నది.

ఫస్టు క్లాసులో మెట్రిక్యులేషన్ పాస్ అయి రవీంద్రుడు కలకత్తా వచ్చాడు. 1917 లో వంగవాసీ కాలేజీ నుంచి బి. ఏ. ఆనర్సు పాసయ్యాడు. పరీక్ష అయిన తరువాతనే హరిబాలాదేవిని వివాహమాడాడు. 1918 లో తండ్రి అకస్మాత్తుగా చనిపోయాడు. మృత్యుసమయమున తండ్రి దగ్గర లేనన్న దుఃఖం రవీంద్రుని జీవితం అంతా బాధించింది. తర్వాత M. A., LL. B. చదవటానికి కలకత్తా యూనివర్సిటీలో జాయిను అయ్యాడు. ప్రిలిమినరీ పాసయ్యాడు. ఫైనలు పూర్తికాకముందే చదువుకు స్వస్తి చెప్పి అసహాయోగ ఆందోళనలో (1920) దూకాడు.

రవీంద్రుడు రంగపూరును కార్య క్షేత్రంగా పెట్టుకుని అనేక సంవత్సరాలు పని చేశాడు. అప్పటికి రంగపూరుతో సంబంధం వదలి పది పన్నెండు సంవత్సరాలు అయింది. కాలేజీ నుంచి అప్పుడే వచ్చిన అనుభవము లేని యువకుడు. పెద్దలలో పేరు లేదు. జేబులో పైసాలేదు. అయినా రవీంద్రుని సేవ విశ్వాసము, యువకులను నశశరచుకుంది. కొన్నాళ్ల

ప రి చ య ము

తరువాత లోక్ పోలిటిక్స్ లో కూడా పాల్గొన్నాడు. చాలా కాలం రంగపూరు మునిసిపల్ కౌన్సిలరుగా ఉన్నాడు.

రవీంద్రుడు విసుగూ విరామం ఎరగడు. కాంగ్రెసు ప్రచారం, విద్యార్థులకు విద్యా వసతులు, సంఘ అత్యాచారానికి బలిఅయిన స్త్రీలకుతోడ్పాటు, అదిమ జాతుల ఉన్నతికి ప్లానులు వేయటం, వారిలో సంఘీభావం కలుగ జేయటం, హిందీ ప్రచారం, ఎప్పుడు చూచినా యీషనులలోనే మగ్నుడై యుండేవాడు చాలా కొద్దికాలం సాహిత్య సేవకు వినియోగించాడు. అయినా వీరి రచన చూస్తే యింత ఎప్పుడు వ్రాయ గలిగాడా అని ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది.

రవీంద్రుని కర్మజీవితమంతా ఒక తుపానువలె గడిచింది. అతడు స్థావరంగా ఎక్కడా వుండలేదు. రంగపూరులో కొన్నాళ్లు పనిచేసిన తరువాత ఆదిమ జాతుల సమస్య తలపెట్టాడు. రంగపూరు నుంచి కార్యక్షేత్రం సంతాల్ పరగణాకు మార్చాడు. అక్కడ సంతాల్, ఒరావ్ జాతులకు చాలా సేవ చేశాడు. వీరిలో చాలామంది మిషనరీలవల్ల క్రైస్తవులయ్యారు. రవీంద్రుడు వీరిలో చాలామందిని మరల హిందూమతంలోకి మార్చాడు. వాళ్లభాష 'కృఖ్' నేర్చుకున్నాడు. ఆభాషలో మతగ్రంథంకూడా ఒకటి వ్రాయాలనుకున్నాడు. కాని వీరి కోరికను మృత్యువు

నెరవేసినీయ లేదు.

కలకత్తాలో విద్యార్థిగా వుంటున్నప్పుడు సుప్రసిద్ధ వంగనాటక కాదుడు, నవ్వనీయ ద్వీపేంద్రలాల్ రామ్ గారిలో వీరికి సాచయం కలిగింది. రామ్ గారు వీరి ప్రతిభ చూచి వీరిని చాలా ప్రోత్సహించారు. ఆ రోజులలో వీరు రచించిన హమీద్, మొదలగు నాటకాలలో రామ్ గారి ప్రభావం స్పష్టంగా కన్పిస్తూ వుంది.

రంగపూరులో వుండేటప్పుడే వీరు 'ఆనందబజారు' 'శనివారేరచిట్టి' మొదలగు ప్రతికలలో వ్రాస్తూ వుండేవారు. రంగపూరు మునిసిపల్, డిస్ట్రిక్టుబోర్డు ఎన్నికలప్పుడు రంగపూరునుండి 'వార్డు' అనే ప్రతికను కూడా ఒకదాన్ని నడిపారు.

రవీంద్రుని ప్రతిభ సర్వతోముఖమైనది. నవలలు, నాటకాలు, కవిత్వము, కథలు, వ్యంగ్యము, హాస్యము-అన్నీ వ్రాశాడు; సాఫల్యం పొందాడు. వీరు వ్రాసిన నాటకాలన్నీ స్టేజీకిపనికివచ్చేవే. 'మానమయీగరల్ స్కూల్' అనే నాటకము టాకీగా కూడా పోశారు. కలకత్తాలో ఈ ఫిల్ము వరుసగా 22 వారములు నడిచింది.

రవీంద్రుని రచనలో ఏదో ఒక విధమైన ఓజస్సు మనకు కనిపిస్తుంది. సాహిత్యం వ్రాయటానికి అవసరమైననన్నీ వీరికి లభించినవి. ప్రకృతి పరిచయం, సాధారణ జనసంపర్కం, పల్లెటూళ్ళ అనుభవం బాగా

ప రి చ య ము

కలిగింది. ఆదిమ జాతులతో వుంటువల్ల ఆదిమ మానవుని— నాగరికతాడంబరమును ఎరుగని మానవుని— బాగా స్వీకరించేయటానికి అనకాశం దొరికింది. నాగరికతా దృష్టితో చూస్తే ఆదిమ జాతులు ఇతర జాతులకంటే చాలా వెనుకపడి వుండవచ్చును గాని మానవుడు—ప్రకృతి, సంబంధాన్ని గురించి చర్చించే వరకు ప్రపంచంలోని అన్ని జాతులకంటే ఆదిమ జాతులే అగ్రస్థానం వహిస్తవి.

రవీంద్రుడు తన పాత్రలతో లీనమైపోతాడు. పాత్రలను సృష్టించేటప్పుడు తనవ్యక్తిత్వాన్ని వాటిలో ఐక్యం చేస్తాడు. తన కథలు మిత్రులకు చదివి వినపించేటప్పుడు పాత్రల కషాలకు కళ్ళవెంట నీళ్లు కార్చేవాడట. పాత్రలతో పీరికున్న యీ ఐక్యతే పాత్రల వ్యక్తిత్వానికి ప్రాణం పోస్తున్నది.

వీసాహిత్యంలోనైనా కానీ, హాస్యరచనలలోని పాత్రలుచాలా కల్పనికంగా వుంటవి—స్వాభావికత్వం వుండదు. రవీంద్రుని పాత్రలలో యీ దోషము బొత్తుగా లేదనటానికి వీలులేదుకాని చాలాభాగం సహజంగానే వుంటవి. అచ్చటచ్చట పాత్రల చిత్రణ మనలనుండే చేశాడా అన్నట్లువుంటుంది. ఇదే రవీంద్రుని కళాసాఫల్యానికి ప్రమాణము.

త్రిలోచన కవిరాజు

నాకు మరోశబ్దమేదీ వినిపించటంలేదు. నాకాత్మనున్న పాదుకలకూ, ఫుట్ పాత్ కూఘర్షణ వల్ల పులుసబకటక కటకట శబ్దమాత్రం నానా విధ లయలతో మేళవించి నా కర్ణకుహరాల్లో ప్రవేశిస్తోంది. అదే వింటోవింటో నా మనస్సు వికలమైపోయింది. జీవితం వ్యర్థంగా తోచసాగింది. ఉదయం 'జాట్సు రెస్టారెంట్ డిలక్సు' లో కప్పు కానీచేసి తీసుకున్న టీ-మూడు రోజులనాటి మాడిపోయిన టోస్టూ-ఉండుండి అవే తేపుకు వస్తున్నవి. ఇవ్వాళ పగలంతా యింటికి తిరిగి రాకూడదని సంకల్పించుకొని బయలుదేరాను; కాని ఎక్కడ గడుపుదామా అనేది నిర్ణయించుకో లేకపోయాను. నాకు పరిచితులయిన ఒక రిద్దరి స్నేహితుల యిల్లు సమీపంలోనే వున్నాయి. అక్కడకు పోవచ్చును కూడా. ఎందుకనో అక్కడకు పోవటానికి నాకు మనస్కరించలేదు. బజారునుంచి వెచ్చం తెచ్చుకొంటున్న వక రిద్దరు దాసీలు నా ప్రక్కగానే వెళ్ళిపోయారు; వాళ్ళవంక నేను కన్నెత్తి కూడా చూడలేదు. అనుక్షణమూ ప్రపంచమంటే వీతరాగిని కాసాగాను. ఈ ప్రపంచమంతా మౌన సంతతియినా శ్మశానమయినా నా ఆటంక మేమీ వుండదు.

పోతూ పోతూ వుండగా ఒక యింట్లో అకస్మాత్తుగా పురుషుల క్రందనధ్వని వినపడింది. నేను అక్కడే

త్రిలోచన కవిరాజు

ఆగిపోయి కిక్కిరిగిందా చూచాను. ఇంట్లో చాలా
మంది పురుషులు వున్నారు. కొందరు ఏడుస్తున్నారు.
కొందరు కళ్ళు తుడుచుకొంటున్నారు. వాక్కిట్లో పాడే
కానీ, అనంతశయినం కానీ లేదు. పైవంక చూచాను.
మేవకు యీ కొసనుంచి ఆ కొసవరకు పెద్ద సైను
బోర్డు కట్టివుంది. దానిమీద గిల్లు అక్షరాలతో
యిలా వ్రాసివుంది—

వైమార్తి హరణ బేషధాలయము

త్రిలోచన కవిరాజు •

ఈ బేషధాలయము, కవిరాజు కొత్తగా కని
పించుకొన్న ఏమిటో తెలుసుకుందామను కుతూహ
లంతో ఆగిపోయాను. కాని మరుక్షణానే బేషధా
లయం కానీ కవిరాజు కానీ కొత్తవారు కారని
గ్రహించాను. ఎందుకన సైనుబోర్డుమీద గిల్లు అక్ష
రాలు బాగా నల్లబడిపోయినై. ఇంతేకాక రోగులు
ఏడుస్తున్న గదికి ప్రక్క హాల్లోవున్న ఫర్నిచరు, నాకు
కనపడు తున్నంతవరకు, పాతదిగానే వున్నది. క్రింద పరి
చిన తివానీకూడా సిరామరకలతోనూ నూనెడాగుల
తోనూ నిండివున్నది. గల్లాముందు కూర్చున్న వృద్ధుడు
కూడా కొత్తవాడుగా కనపడలేదు. ఇది కవిరాజు
గారి డిస్పెన్సరీ అని అప్పుడు గ్రహించాను. గల్లా
ముందుకూర్చున్న వృద్ధుడు నన్ను తడేక ధ్యానంతో
చూస్తూ అన్నాడు—“దయచేయండి, లోపలికి దయ

చేయండి.”

లోపలికిపోయి తివాసీమీద కూర్చున్నాను. గోడ మీద మదన దహనరైల చిత్రం పకటి పున్నది అదే చూస్తూవుండగా ఆ మహాశయము అన్నాడు—
“తెలుసంఘీ, ఇక్కడ రోగనిదానం చేయించుకొన్నాడుకు ఫీజు ఎనిమిది రూపాయలు యాయాలి.”

“ఫీజు ఎవరికి?” నేను అడిగాను.

“కవిరాజుగారి ఫీజు. తమ వ్యాధి తప్పకుండా మూడు రోజులలో సమూలంగా నాశన మవుతుంది. కవిరాజు సాక్షాత్తు ధన్వంతరి.”

నేను విరక్తుడనై అన్నాను—“ఇది చెప్పటాని కేనా తమరు పిలిచింది! నాకు రోగం రాగం ఏదీ లేదు!”

వృద్ధుడన్నాడు—“తప్పకుండా వుంది. ఈరోగం లేని స్త్రీపురుషు లెవ్వరూలేరు. రాజా మహారాజుల దగ్గరనుంచి—”

నే నతనిమాట పూర్తికానివ్వ లేదు. మధ్యనే వ్యంగ్యంగా అన్నాను—“తమరు అంతర్యామి లాగున్నారే!”

వృద్ధు డలాగే శాంతంగా అన్నాడు—“చిత్తము. అలా అనుకొన్నా పొరపాటేమీ వుండదండి. మహా శయా! ఇప్పుడు నాకు అర్థవైమూఢో వసంతం గడుస్తూవుంది. గత పద్దెనిమిది సంవత్సరాలనుంచి కవి రాజుగారి దగ్గర కంపొండరీ చేస్తున్నాను. సగటున

త్రిలో చ న క వి రా జు

రోజుకు మూడువందల మందికి మందు లిస్తూవుంటాను. వసంత రుతువులోనూ వర్షా కాలంలోనూ రోగుల సంఖ్య రెట్టింపవుతుంది. ముప్పైమంది పిల్ల కాయలకు పొట్టాలు కట్టటానికి పూపిరి ఆడదు. నా అనుభవంమీద తెలుసుకున్నది తమకు చెప్పుతున్నాను—కవిరాజుగారి ఔషధం తీసుకోండి ఎవ్వరికీ జరగదు ! తమరే—”

నేను కొంచెం ఆశ్చర్యంతో అడిగాను—“మీరు ఏజబ్బుసంగతి చెప్పేదీ తెలిస్తే—”

వృద్ధు డన్నాడు— “తమరు సైనుబోర్డు చూడలేదావంటి? యావత్తు ప్రణయజనిత వ్యాధులకు, ఔషధం ద్వారాగానీ, ముష్టియోగంవల్లగానీ చికిత్సచేస్తారు. ఫీజు ఎనిమిదిరూపాయలు—మందు ఉచితం ! ఇంతకంటే మీకు మంచి సౌకర్యం ఎక్కడ దొరుకుతుంది ! ”

తల తిప్పు, గుండెదడా, మొదలగు ప్రణయ జనిత వ్యాధులపేర్లూ, వాటికి రకరకాల పేరుంటు ఔషధాలూ— పెద్దపెద్ద మానప్రతికలలోనూ దిన ప్రతికలలోనూ ప్రకటింపబడుతూ వుంటు నా చిన్న తనంనుంచి చూస్తూ వస్తున్నాను. కాని వాటి అవు సరం నాకెప్పుడూ కలగలేదు. ఇవ్వాలి యీ వృద్ధు డు—ఆలోచిస్తున్నాను.

వృద్ధుడన్నాడు — “ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నారు? తమకేమీ రోగంలేదని భావిస్తున్నట్టుగా వున్నదే !

కవిరాజుగారి ఎదుట పడగానే తమకు రోగమున్నదీ లేనిదీ తెలిసిపోతుంది. మహాశయా! ఇప్పుడు తమ ప్రాయం కూడా ఎంత? నన్ను చూడండి, నా వేరు బలరామరసనిధి. అయిదుగురు స్త్రీల అస్తు లిది. రకే గంగలో కలిపాను. ఈ అరవైమూడో యేటకూ... కవిరాజుగారి దగ్గరనుంచి ప్రిన్ క్రిప్షన్ రాయించుకో వలసివుంటూవుంటుంది. ”

నేను ఎదురు చెప్పలేకపోయాను. ఈవ్యాధి నాకూడా వున్నట్టు తోచసాగింది. భార్యతో పోట్లాడి వచ్చినప్పటినుంచి నా తల చిటపటలాడుతూ వుంది. ఇదికూడా ఏదో ప్రణయసంబంధమైన వ్యాధే కావచ్చునని భావించాను. ఇది ఏజబోబ్ అడిగి తెలుసుకోవాలను కొంటూవుండగా రసనిధి మహాశయుడు ఆదుర్దాగా అన్నాడు— “ ఇరుగో! కవిరాజుగారు వచ్చేశారు ! ”

మరుక్షణం హుక్కా చేతపట్టుకొని, మోహముద్గరం వల్లిస్తూ త్రిలోచన కవిరాజుగారు గదిలో ప్రవేశించారు. వయస్సు డెబ్బదికి దాటివుంటుంది. మాడుమీద వెంట్రుకలు బొత్తిగాలేవు. వెనకవున్న నాలుగు వెంట్రుకలు జనపనార పీచువలె తెల్లగా వున్నాయి. వాటిచివర వుమ్మెత్తిపూవు కట్టివుంది. కవిరాజుగారి లలాటంమీద, పగటిభాగవతులు శివుని వేషంలో పెట్టుకున్నట్టుగా, ఒక కన్నా—దాని మధ్యను అక్షితారకా చిత్రించివుంది.

త్రిలోచనకవిరాజు

తివాసీ మీద కూర్చోగానే కవిరాజుగారు ముందు నావంక చూశారు. ఎదుకో తెలియదు. నాకళ్లు వాటంతటవే మూతపడ్డవి. కవిరాజుగారు నన్ను చూచి ఓదార్పుగా అన్నారు “భయం లేదు. ఆరోగ్యం కలుగుతుందిలే”. తర్వాత ముక్కా ఒక్క పీల్చు పీల్చి కేకవేశారు—“రోగులను తీసుకురా; మాధాయి. ”

పిలుపు విని కొందరు బాలశిష్యులు హాజరయి కవిరాజుగారికి నమస్కారం చేసి రోగులున్న గదిలోకి వెళ్ళారు. నేను తివాసీమీదనుంచి లేచి ఒక మూలగా వున్న ముక్కాలి పీటమీద కూర్చుని రోగులున్న గదివైపు లోలుపనేతలతో చూడసాగాను.

రోగులున్న గదిలో నుంచి నానావిధ గుంజనాలూ, దీర్ఘ శ్వాసలూ, స్ఫుట, అస్ఫుట రోదనాలూ విని పిస్తున్నాయి. తర్వాత కవిరాజుగారి శిష్యుల భుజాల మీద చేతులు మోపి రోగులు హాల్లోకి రా మొదలెట్టారు.

ఇదేమిటి ! దాదాపు అందరూ నేను ఎరిగిన వారే! రసనిధిగారు చెప్పినదానిలో వీసం కూడా అబద్ధంలేదు. రాజకీయ నాయకులదగ్గరనుంచి మాస పత్రికల సంపాదకుల వరకు అన్నితరగతుల వ్యక్తులూ చికిత్సకోసం వచ్చారు. ఇందులో విశేష మేమంటే అందరూ ఏడ్చేవారే. కాని ఒకరివంక ఒకరు మాత్రం చూచుకోడం లేదు. జబ్బు చూపించుకోవడానికి

వచ్చినవారిలో పండు వృద్ధులదగ్గరనుంచి పది సంవత్సరాల పిల్లలవరకూ ఉన్నారు. నామనస్సులో ఒక ప్రశ్న కలిగింది. రసనిధిమహాశయుని వదకు వెళ్లి చెవిలో అడిగాను. వారన్నారు—“ఆ, స్త్రీలుకూడా వున్నారు—కాని రెండో అంతస్తులో. వీరిని పంపిన తర్వాత వారిని చూస్తారు.”

కవిరాజుగారు కేకవేశారు — “ముందు పిల్లలను హాజరు పెట్టు”

ఒక్కమాటే అయిదారుగురు స్కూలుపిల్లలు కళ్ళుతడుచుకొంటూ తుడుచుకొంటూ వచ్చి తివాసీ మీద కూర్చున్నారు. కవిరాజుగారు గంభీర స్వరంతో ప్రశ్నించారు—“పరీక్ష తప్పారా?”

అందరు—తాళంతప్పకుండా వెక్కి వెక్కివడుస్తూ జవాబిచ్చారు—“ఊ.”

కవిరాజుగారు యికేమీ అడగలేదు. రసనిధి వేపు చూచి చెప్పారు—“ఉదయం ‘మోహముద్గర గుటిక’ ఒక మాత్ర. పథ్యం ఉపవాసం.”

ఫీజు దాఖలుచేసి మందు తీసికొని విద్యార్థులు వెళ్లిపోయారు.

తర్వాత యుక్తవయస్కులు రాసాగారు. మొదట వచ్చినవారిని నేను ఎరగను. వారు కవిరాజుగారి ముందు కూర్చుని భోరున ఏడ్చారు.

కవిరాజుగారు ప్రశ్నించారు—“వృత్తి ఏమిటి?”

వారు ఏడుస్తూనే జవాబిచ్చారు — “ప్రతికా

త్రిలోచనకవిరాజు

సంపాదకత్వం?”

“హూ! కవిత్వం ప్రకటించావా?”

“చిత్తం, దానిమూలానే—”

“హూ! కవయిత్రికి వృత్తరం వ్రాశావా?”

“చిత్తం, జవాబు చూచినతర్వాతనే—” అంటూనే సంపాదకుడు ఆవురున ఏడ్చాడు.

కవిరాజుగారి పొలిపోవని నిదానము చూచినేను ఆశ్చర్యపడ్డాను! కవిరాజుగారు రోగినాడిచూచి రసనిధితో చెప్పారు — ఉదయం, సాయంత్రం ‘అశుభైరవవటి’ మధ్యాహ్నం స్వల్పంగా ‘ప్రణయాంతకం’ ” తర్వాత సంపాదకునివంక చూచి అన్నారు—“ప్రతికా సంపాదకత్వం వదిలేసేయి.”

ఈసమయంలో నన్నని ఆర్తనాదం ఒకటి విన్నాను. మరుక్షణంలోనే మాధాయి వచ్చి, ‘రెండో అంతస్తులో ఒకరోగిని మూర్ఛపోయిందని చెప్పాడు. కవిరాజుగారు లేచారు. ఒకచిటికెడు నస్యం తీసి నాసికాపుటాల్లో కుక్కుకొంటూ కుక్కుకొంటూ పై అంతస్తుకు వెళ్ళారు. నేనీకాళ్ళలో రసనిధి మహా శయనివదకు వెళ్లి అన్నాను—“తమరు వేరుగ భావించకపోతే—”

రసనిధి అన్నాడు— “అలా ఎప్పటికీ భావించను. తమకు కావలసింది ఏదో అడగండి.”

కవిరాజుగారి వృత్తాంతము తెలుసుకోవాలని నా మనస్సు తహతహ లాడుతూ వుంది. అడిగాను—

త్రిలోచనకవిరాజు

“తమరు కవిరాజుగారిని చాలారోజులుంచి ఎరుగుదురు. వారి విషయం—”

రసనిధి ఆశ్చర్యంతో అన్నాడు— “కవిరాజుగారి చరిత్ర తెలియదూ మీకు? అలాగయితే క్లుప్తంగా చెప్తాను వినండి.— యాభై సంవత్సరాల క్రితం సంగతి. అప్పుడు కవిరాజుగారు సిద్ధాంతకౌముదీ మేము ముగ్ధబోధా చదువు తున్నాము. హఠాత్తుగా ఒకరోజున గ్రామంలోవుండే రజక సందిని ధైర్యమయి, త్రిలోచనబాబు తన కొంగు తాకాడని ఆచార్యులవారి దగ్గర ఫిర్యాదు చేసింది. ఆచార్యులవారు నిండా కోపించి వీరిని చతుష్పాతిశ్రేణి నుంచి వెళ్లకొట్టారు. ఆ క్షణనే త్రిలోచనబాబు సంసారాన్ని త్యజించి, ఆ దేశమూ ఈ దేశమూ తిరిగి జగత్తులో ప్రేమ వ్యాధి అన్నిటి కంటే ప్రాణాంతకమైనదని గ్రహించారు. అప్పుడు జీవ హితం కోసం బౌషధం వెదుకుతూ వెదుకుతూ తిన్నగా హిమాలయం వెళ్ళారు. అక్కడ సిద్ధులైన మదనమధనస్వారిని ఆశ్రయించి, వారి దగ్గర దీక్ష పొందారు. వాళ్ళ వీరి ప్రేమ వ్యాధిని పోగొట్టారు. తదుపరి గురువుగారి ఆదేశానుసారం — లోకహితం కోసం — గురు ప్రదత్తమైన మూలికలు తీసుకుని, మరల ప్రపంచంలోకి వచ్చి యీ డిస్పెన్సరీ తెరచారు. వీరి శిష్యులెవ్వరూ పెళ్లిచేసుకో కూడదనే నియమ మొకటున్నది; నాకు మాత్రం — నాపైతృకవృత్తి యిదే కావడంవల్ల—ఆ

త్రిలో చ న క వి రా జు

నిబంధన తొలగించారు. కవిరాజుగారి కృపవల్ల కానీండి, నా అదృష్టవల్ల కానీండి-ఇప్పటికి అయిదుగురు స్త్రీల చేతుల్లోంచి ఉద్ధరింప బడ్డాను. హేగురు, మీరే తారకం! ” అని రసనిధి రెండు చేతులూ ఎత్తి కవిరాజుగారి నుద్దేశించి నమస్కరించాడు.

ఈ సమయంలో కవిరాజుగారు మరల వచ్చి తివాసీమీద కూర్చున్నారు. ఈ తఫా నేనుకూడా భక్తితో కవిరాజుగారి పాదధూళి తీసుకున్నాను. కవిరాజుగారు నా తల స్పృశించి ఆశీర్వాదించారు.

రోగులింకా యేడుస్తూనే ఉన్నారు. కవిరాజుగారు గద్దించారు- “ఖామోష్ !” క్రిందనధ్వని అగిపోయింది. ఇంకా ఎక్కిళ్లూ ముక్కుళ్లూ మాత్రం వినపడుతున్నాయి.

రెండవ రోగివచ్చి కూర్చున్నాడు. వయస్సు పాతిక సంవత్సరా ఋంటుంది. పైంటిమీద గులాబి రంగు పంజాబు లాల్చీ వుంది. ఏడ్వటం మూలాన కళ్లు ఎర్రగా వున్నాయి. కాపు చిక్కురు బొక్కురుగా రేగి వుంది.

తివాసీ మీద కూర్చోగానే నాలుగు బారల నిట్టూర్పొకటి విడిచాడు. కవిరాజుగారి తెరచివున్న పొడుముడబ్బా నుంచి కొంచెం నస్యం ఎగిరి క్రింద పడింది. కవిరాజుగారు యిది గమనించారు. తర్వాత చేయిచాచి రోగి నాడి చూచి అడిగారు-“రోగ వివ

తిలో చ న క వి రాజు

రాలు చెప్పు?”

పక్కయింటి పిట్టగోడమీద ఆరవేసిన చీరె చూచి మొదట ఇతనికి ఏవిధంగా రోగముత్పన్నమైందీ, తర్వాత క్రమంగా అనిదా, అరుచీ దీర్ఘశ్వాసలూ—మొదలగు యితర లక్షణాలు (symptoms) ఎలా కనపడిందీ—అతను వర్ణించాడు. ఆఖరుకు నిన్న సాయంత్రం ఆ చీరె ఆవిడ మిద్దె నుంచి కూరగాయ తొక్కలు యితని నెత్తిమీద పడవేసి నందువల్ల ఇంకా చాలాలక్షణాలు పుట్టుకొచ్చినవని చెప్పి జేబులోనుంచి అరటికాయ తోలుతీసి కవిరాజు గారికి చూపిస్తూ చెప్పసాగాడు—

“ఆమె స్మృతి చిహ్నం అట్టేపెట్టాను— ఇది తోలుకాదు—పూలు!”

కవిరాజుగారు అతని చేతినుంచి తోలు తీసుకొని పరీక్షించి—ప్రశ్నించారు—“హూ! నిన్ను యీ జంఝూటంలో యిరికించి నావిడప్రాయం ఎంత?”

రోగి చీత్కారంచేశాడు— “పదహారు ! — పదహారు ! — sweet six—”

కవిరాజుగారు గద్దించారు— “ఖామోష్ ! — మందు, ఉదయం ‘కిశోరీకాలానలం’ లోపలకు, సాయంత్రం ‘దీర్ఘశ్వాసారి ఘృతం’ రొమ్ముమీద పూతకు. పో, దక్షణంవైపు కిటికీమీద మందపు పరదా వొకటి వేయి.”

తర్వాత చాలామంది రోగులు సచ్చారు. ఇం

త్రిలో చ న క వి రా జు

దులో ఆశ్చర్యమేమంటే—అందరూ సంకోచం లేకుండా
అందరి యెదుట గూఢవిషయాలను కూడా వెల్లడిస్తు
న్నారు. అణుమాత్రం సిగ్గుకూడా ఎవ్వరూ పడటం
లేదు. పృథ్వి అనుకూల చక్రవర్తిని నేను ఎరుగుదును.
అతనికి అతని నాలుగో సంబంధం భార్యకీ కలవక
పోవటంచేత, ప్రస్తుతం పొరుగింటి విశ్వంభరబాబు
ప్రౌఢపత్నిని చూచి రోగగ్రస్తుడయ్యాడు. ఇటు
విశ్వంభరబాబు కూడా అనుకూలబాబు నాలుగో
భార్యను కాస్త తీర్థాటనం చేయించుకు రావాలని
సంకల్పించు కున్నాడు. ఈ సంకల్పానికి ఫలితంగా
అతనికి శిరోపీడా, అరుచీ—ఆదిలక్షణాలు కనపడ
సాగినవి. ఈ యిద్దరూ తమ తమ రోగాలనూ,
కుటుంబ రహస్యాలనూ, ఒకరి ఎదుట ఒకరు చెప్పారు.
లవలేశంకూడా వారు సంకోచించలేదు. త్రిలోచన
కవిరాజుగారిలో పున్న ఆధ్యాత్మిక శక్తిని చూచి,
నాకు వారియెడల భక్తి మరీ ఎక్కువ కాసాగింది.

ఒకరి తర్వాత ఒకరు రోగులు వస్తున్నారు; మందు
తీసు కొంటున్నారు; పోతున్నారు. కాస్త కూడా
విరామం లేదు. ఇటు వేళకూడా చాలా మిగిలి
పోయింది.

నేను లేవాలనుకొంటూ వుండగా, తుపానువలె
ఒక వ్యక్తి గదిలోకి పరుగెత్తుకొచ్చి చీత్కారం
చేశాడు—“ప్రాణాలు పోతున్నాయి! పోతున్నాయి!!”

నేను భయంతో రోమాంచితుడ నయ్యాను. అరే!

ఇతడు వా సవిక సమితి అనన్యతమ సభ్యుడు
రాతులరాహాయే ! రాహామహాశయుడు స్వప్న
రాజ్యంలోంచి వాస్తవిక ప్రపంచంలోకి ఎలా
వచ్చాడు ? ... గదిలోవున్న వాళ్ళంతా స్తబ్ధులయ్యారు
ఒక్కక్షణంకింద ముక్కుతూ మూలుగుతూ దీర్ఘ
శ్వాసలు విడుస్తూవున్న రోగులంతా కొత్త రోగి
స్థితిని చూసి, కొతూహలంవల్ల కావచ్చు—శ్వాస
పీల్చడమే మరిచిపోయారు. కవిరాజుగారు ఒకమాటు
రాహావంక చూచారు. తర్వాత లేచి అల్మారీనుంచి
బిల్వకాస్తపు స్త్రోత్రాస్కపు తీసుకువచ్చి రాహా హృద
యంమీద పెట్టారు.

రోగి చీత్కారం చేశాడు— “బాధ ! బాధ !
హృదయం జల్లెడయిపోయింది, కవిరాజుగారూ,
జల్లెడ !”

కవిరాజుగారు గద్దించారు. రోగి స్తబ్ధుడయ్యాడు.
నాడిచూచి కవిరాజుగారు అన్నారు— “హూః !
రోగం కష్టసాధ్యము.”

రాహా హతాశుడై అడిగాడు— “నయమవుతుందా?
లేక వురితాడు—”

కవిరాజుగారు దిలాసాయిస్తూ అన్నారు— “ఏమీ
భయంలేదు. ముందు, సంగతేమిటో చెప్పు.”

రోగి అన్నాడు— “ఇంకా ఏమీ సంగతి కవిరాజు
గారూ ! హృదయం ఆగిపోటానికి సిద్ధంగావుంది.”

కవిరాజుగారు కళ్ళు మూసుకొని అన్నారు—

తి) లో చ న క వి రా జు

“హూ! చెప్పుకు పద.”

రాహు చెప్పసాగాడు—“ప్రేమ నా హృదయంలో
గూడు కట్టుకుంది — చిన్నప్పటినుంచీ! ఆ గూటి
నుంచి, వందలకొలది ప్రేమ పక్షులు—గుడ్డు పగల
గొట్టుకొని బయటపడ్డై. ప్రపంచమంతా తిరిగి మళ్ళీ
అవిప్పుడు హృదయ పంజరంలోకి రావాలని చూస్తు
న్నాయి; కాని చోటులేదు ! చోటులేదు!—లేదు!”

బామలు చిట్లించి కవిరాజుగారు అడిగారు—
“స్పష్టంగా చెప్పు”

తర్వాత రాహు చెప్పినదానికి భావార్థమిది:—
ఇతను ఒకరి తర్వాత ఒకరి చొప్పున పందొమ్మిది
మంది కుమారికలకు తన ప్రేమ నివేదించాడు. ఆ
నివేదితల గాఢియన్ను రాహు మహాశయుని అడ్రసు
తెలుసుకొని, వాస్తవిక సమితినుండి - వీరిని పట్టుకు
వచ్చి ఆ కుమారికల ప్రేమార్ఘ్యము స్వీకరించమని
వత్తిడిచేయ నారంభించారు! రాహు తలి దండ్రులకు
యీ సంగతి తెలిసి చాలా వ్యాకులపడ్డారు. ‘రాహు
ముత్తాత ఒక్క సంవత్సరంలో యిరవైయొక్క వివా
హాలు చేసుకొని, ప్రచురధనంతోపాటు యధోచిత
మర్యాదకూడా పొందాడని ఘటకులు చెప్పుతు
న్నారు. ఇది విని పురోహితులు పుబ్బితబ్బితైబ్బ దగ్గ
రలో సుతహిబుకయోగం ఏదన్నా పున్నదేమోనని
పంచాంగాలు తిరగ వేస్తున్నారు.

కవిరాజుగారు కొంచెంసేపు ధ్యాన మగున్నలై

అన్నారు—“రోగం జటిలమైనది. దీనికి నియమంగా చికిత్స జరగాలి.” తర్వాత కల్లమూసుకొని ప్రిస్క్రిప్షన్ చెప్పారు—“ఉదయం ‘బృహత్ ప్రేమాంకుశ తాహం’ నిండుమాత్ర; ‘పురోహిత నిసూదనవ’ అరమాత్ర; మధ్యాహ్నం ‘వివాహ విద్రావణ కసం’ సాయంత్రం ‘ఘటకాశనీ’ ‘ఖిట్టాంగావలేహమూ’— పథ్యం మొదటి మూడురోజులూ లంఖణం— తర్వాత జబ్బునుబట్టి. ”

ప్రిస్క్రిప్షన్ ప్రకారం మందు తీసుకొని రాహు బయలు దేరాడు. నేను అతని స్థితిగతులు కను క్కుందామనే వృద్దేశముతో, పోవటానికి లేచి నిల బడ్డాను. కవిరాజుగారు వెనకనుంచి కేకవేశారు— “కొంచెం ఆగు ! ”తిరిగి చూశాను. కవిరాజుగారు మరలఅన్నారు—“నీతో కాస్త పనివుంది.”

నేను కూర్చున్నాను. రోగులంతా వెళ్లిపోతూ కవిరాజుగారు నాతో అన్నారు—“నిన్ను చూట్టం యిదే ప్రథమం, కాని ఎందువల్లనో నీవంటే నాకు కొంచెం మమకారం కలుగుతూవుంది. బహుశ నీతో యీజబ్బు లేనికారణంవల్లనే కావచ్చు. బుద్ధివంతు లూ, ఖ్యాతివంతులూ, విద్యావంతులూ, ధనికులూ, దర్శిద్రులూ—ఎవ్వరుకూడా యీప్రేమవ్యాధిసాశాల నుంచి తప్పించుకోలేకుండా వున్నారు. ఇది నీవిప్పుడు స్వయంగా చూచావు. ఈపట్టణంలో చికిత్సాలయం పెట్టకపోతే వీరిగతి ఏమయేదో నేను వూహించ

త్రిలో చ న క వి రా జు

లేకుండావున్నాను. యశావనారంభంలో నన్ను యీ వ్యాధి మహాభయంకరంగా పీడించింది. గురు దీక్ష పొంది తరించాను. మీరు వ్రాసే కథలూ కవితావ్యాలూ చదువుతూవుంటే, ఇప్పుడుకూడా ఒకటి రెండు రోగ లక్షణాలు కనిపిస్తాయి. ఎందువల్ల ఎవీ చదవటం బొత్తిగా మానేశాను. నేను ఎంతగా ప్రయత్నిస్తున్నా యీ భయంకరమైన అంటువ్యాధి నలువైపులా వ్యాపిస్తోంది. ఇది విచారకరమేకాదు—విచారణీయ ముకూడా. పుష్టికరమైన ఆహారం దొరకనందువల్ల మీరంతా దుర్బలులై పోతున్నారు. రోగం యంత త్వరగా ఆక్రమించటానికి యిదికూడా ఒక కారణం కావచ్చు. పూర్వం కంఠాశ్లేషం మినహా యీ వ్యాధి వచ్చేదికాదు. ఇప్పుడో కటాక్షమే చాలు ! ఇక స్కూలూ కాలేజీలనుంచి చీరచెరగులూ తాళపు చెవుల గుత్తులవరకు యీ రోగ కీటాణువులను వెద జల్లుతున్నాయి. భవిష్యత్తులో కేవలం పదధ్వని వింటేనే మీకు మూర్ఛ రావచ్చు.”

సిగ్గుచే నాముఖం కందిపోయింది. జేబులో డబ్బు లేనప్పుడు భార్య పదధ్వనివింటే నాకూడా మూర్ఛ వచ్చే పర్యంత మవుతుంది. కాని యీమాట కవి రాజుగారితో చెప్పలేకపోయాను.

కవిరాజుగారు అన్నారు— “సరే, నీవిక పోవ చ్చును. ఇంతవరకూ నీవు రోగగ్రస్తుడవు కానందుకు నాకు చాలా సంతోషంగా వుంది. కాని యీ వ్యాధి

త్రిలోచనకవిరాజు

సంకుల నగరంలో—ఆడపిల్లలను స్కూళ్లకు తీసుకెళ్లే బస్సులు మొదలుకొని, సినిమా పోస్టరువరకు— ఈ అపాయకరమైన రోగ కీటాణువులను వెదజల్లుతూ వుంటే నీవు మాత్రం రోగగ్రస్తుడవు కాకుండా యింకెన్నాళ్లు వుండగలవు? జాగ్రత్తగా ప్రవర్తించు వల్ల నష్టం వుండదు. ఈ రోగానికి విరుద్ధ (antidote)గా ‘మదన మర్దనవటి’ ‘కటాక్షారి అంజనం’ ఇస్తున్నాను; తీసుకుపో. వారానికి ఒకమాటు చన్నీళ్ల అనుపానంతో మదనమర్దనవటి వేసుకో. ప్రతి రోజూ వుదయం ముఖం కడుక్కోగానే కనురెప్పలకు కటాక్షారి అంజనం రాసుకో. నేను యింకా ఎక్కువసేపు వుండటానికి వీలేదు. పైన రోగిణులు నాకోసం ఎదురు చూస్తూ వుంటారు.”

నేను నమస్కారం చేశాను. త్రిలోచన కవిరాజు గారు పునః మోహముద్గరం వల్లస్తూ పెక్కి పోయారు.

నేను బయటకి వచ్చి పెద్దపెద్ద అంగలేసుకుంటూ తిన్నగా గంగవొడ్డుకు వెళ్ళాను. పుడిసెడు గంగా జలం తీసుకొని కవిరాజుగా రిచ్చిన మాత్రా ఒక్కటి గొంతులో వేసుకున్నాను. గొంతు దిగిందో లేదో శ్రీలద్వారా (infection) ఉత్పన్నమయ్యే రోగాలన్నీ దూరమైయాయి! భార్యను మరచి పోయాను. ఈ జగత్తులో నేను ఏకాకిగా వున్నట్టు నాకు తోచ సాగింది. నాకు ఎవ్వరూ లేరు!—ఎవ్వరూలేరు!! లేరు!!!

ఎదుట భాగీరథి కిలకిల నవ్వుతూ ప్రవహిస్తోంది.

శ్రీ మద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః
అథ శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదః

అల్పాత్మా జైదీ

“అయితే మీరు చెప్పేది పోలానగ్గీ పతివ్రత కాదనేగా?” అంటూ చటక్ అకస్మాత్తుగా యిర్ల్యోకి వచ్చాడు.

బిక్కసానిగా అదరు ఉలిక్కిపడ్డారు. సర్వేశ్వర భక్తుడు కృష్ణుడు ముక్కుకొనరకు జారివచ్చింది. బిక్కక్షణం క్రిందట గోలచేసేవారంతా నోరు మూసుకు కూర్చున్నారు....

చటక్ తనప్రశ్నను రెట్టిస్తూ నడుముపైన చేతులు వేసుకొని మేకువలె నిలబడ్డాడు.

అసలుసంగతి యిది. చాలా రోజులనుండి గోడల మీద పెద్దపెద్ద పోస్టర్లు, పత్రికలలో ప్రకటనలూ చూస్తూ విహ్వలయి, పేటలోవున్న ముసలివాళ్లు నెత్తిన ముసుకు వేసుకొని, పడుచువాళ్లు సిగరెట్లు తగలేసుకొంటూ, క్రిందటి రాత్రి మాడల్ సినిమాలో దిగంబర, అర్ధదిగంబర యువతుల నాట్యం చూచి వచ్చారు. ఇవాళ్ళ ఉదయం దానినే సర్వేశ్వరబాబు యింట్లో, విమర్శిస్తూ వున్నారు. విమర్శన క్రమంగా చిత్రపటంనుంచి బయలుదేరి అభినేత్రులు వయనూ, రూపం, వృత్తి, తర్వాత నడత వరకూ వచ్చింది. ఆఖరుకు నడతనే కేంద్రం చేసుకొని పరిక్రమం చేయ నారంభించింది. నిన్నరాత్రి అధికంగా చప్పట్లు కొట్టిన వారే యివ్వాల అభినేత్రులు నిర్ణయించుకు మండి

పోతూ, వాళ్ళ సతీత్వాన్ని సందేహిస్తున్నాడు. దూర్భాగ్యుడేత, చటర్ ఆనోవనుపోతూ, సర్వేస్వర గాబు యింట్లో గోలవిని, నిలబడ్డాడు. ఒక్కనిమిషం వరకు విని, ఇక సహించలేక, లోపలకు జొరబడ్డాడు. తర్వాత సంగతి పాఠకులకు తెల్సును.

మీటింగ్ ఆగిపోవటానికి కారణంవుంది. స్వస్థియ చక్రపాణి చాకీ సుపుత్రుడు, మిష్టర్ చటర్ చాకీ. పేటలో అండరికంటే గొప్ప విద్వాంసుడు. అంటే బి. ఏ. ప్యాసయ్యాడు. అండరికంటే ధనవంతుడు. అంటే యీ పేటలో నూటికి డెబ్బైయైదు బుళ్ళకు యజమాని. ప్రస్తుతం ఆవివాహితుడు. మంచనాల్లో అంటే థియేటర్, ఛాయానాట్యం అంటే సినిమా విషయంలో యీయనకున్న జ్ఞానం అపారం. తండ్రికి సై అంతాట్రస్టీలకువప్ప జెప్పిపోయాడు, అందువల్లే యంత వరకు ఫిల్ముకంపెనీ పెట్టలేదు. లేకపోతే, యిప్పటికి ప్రతిపట్టణంలోనూ ఇతనిఫిల్ములంటే గోలపుట్టి పోయేవి. కంపెనీ పెట్టకపోతేయేం, ప్రతిరోజూ సినిమాచూసూ హోలీవుడ్లో వున్న ప్రతినటికీ ఉత్తరం వ్రాసూ వుంటాడు. మూడో అంతస్తులో, అంటే, చదివే గదిలో పెద్ద పెద్దదాలు పెట్టేశాడు. వాటిలో చూస్తూ, 'వేలండినో', 'నోవేరో'ల యాక్టింగు నేర్చుకొని, ఇంటి యజమానురాలు, అంటే ఇతని పినతల్లి కోడలు యెదుట పరీక్ష యిస్తూవుంటాడు. ఒకరోజున, ఒకే ఆటను వరుసగా మూడుసార్లు చూసి యింటికివచ్చి

తిరిలో చనకవిరాజు.

తలుపు వేసుకొని 'రూడోల్ఫ్' మాదిరిగా కళ్ళు
త్రిప్పడం, అనుకరించ మొదలెట్టాడు. ఒక ఘంట
తంటాలు పడేవరకు కొంతఫలితం కనపడింది. వెంటనే
వంటయింటి వాకిటి దగ్గరకు వెళ్లి కేకేశాడు "వదినే!"

వదినె చేతిలో తెన్నోసోనో వాకిట్లోకివచ్చి నిల
బడింది.

"నేడు మహా పరీక్షాదినం—వదినే! ముఖ్యంగా
నీకు. నేను నీవైపు చూస్తాను. నీ మనస్సులో కలిగిన
భావాలు దాచకుండా చెప్పాలి, నాతో—చెప్పు
తావా?" చటక్ అడిగాడు.

"ఆఁ చెపుతాను" వదినె అన్నది.

"అయితే సరిగ్గా నిలబడు" అని పెదవులు బిగించి
మదిరస్థిమిత నేత్రాలతోచూచి, అడిగాడు "చెప్ప—
గుండెలు ఏమైనా పీచుపీచు మన్నాయా, లేదా?"

వదిన పమిటచెగు నోటికి అడ్డం పెట్టుకొంటూ
అన్నది—"లేదే, నవ్వెస్తోంది."

చటక్ మొహంమీద నిరాశ తాండవచూడింది. ఆ
రోజునుంచే అతనికి భారతీయ స్త్రీమీద ఉండే
శ్రద్ధ ఎగిరి పోయింది. పెళ్ళి చేసుకోకూడదని ప్రతిజ్ఞ
చేసుకొన్నాడు. ఒకవేళ చేసుకొన్నా భారతీయ
స్త్రీని మాత్రం చేసుకో నని గట్టిగా ఒట్టు వేసు
కొన్నాడు. కాని దీంట్లోకూడా చిన్నపేచీ వుంది.
స్వర్గీయ 'చక్రపాణి చాకీ' తనవిల్లులో, కొడుకు మేల్చు
స్త్రీని పెండ్లి చేసుకొన్నా, వాళ్ళ అన్నం తిన్నా, తన

ఆస్తి కుమారుడికి చెందకూడదని ఒక పద్దు పెట్టిపోయాడు. అందువల్లే చటక్ హోలీవుడ్‌లో వున్న అభి నేత్రులు సందరిని మనసులో పెట్టి చేసుకొన్నాడు. తన మానస భార్యల ఫోటోలు, 'చక్రపాణి నివాసం' లో క్రింద వరండానుండి, మూడో అంతస్తుకు పోయే మెట్లవరకూ తగిలించాడు.

ఇతనికొక శిష్యుడున్నాడు. పేరు సోమేంద్రుడు. చటక్‌తో చాలరోజులు స్నేహముచేసి, చటక్ మాదిరిగా తన యిల్లుకూడా, హోలీవుడ్ చేశాడు. కాని ఒక రోజున యితన్ని నట్టేట్లో ముంచేశాడు! ముఖాన బాసికం కట్టుకొని హిందూస్త్రీని పెండ్లి చేసుకోడానికి కారులో పోతూ వుండటం చటక్ చూసి మండి పోయాడు. కాని ఏంచేస్తాడు? సోమేంద్రుడు ప్రేతుక భవనము లోనే వుంటున్నాడు. అద్దె పెంచటానికి కూడా వీలులేదు. తన కోపాన్ని స్నేహితుల దగ్గర వెళ్ళి బోసుకొని తృప్తిపడ్డాడు. అసలు సంగతి యిదే—అద్దె పెంచుతాడనే భయంతోనే సమాధానాలన్నీ దిగమింగి, ప్రశ్నకు ఎవ్వరూ జవాబు చెప్పలేదు. కేవలం ఒకాయనమాత్రం కొంచెం వూగులాడాడు, జవాబు చెప్పటానికి. ఆయన పేరు వ్యోమకేశబాబు. గత రెండు సంవత్సరాలనుంచి, ఏదో ఒక మంచిపిల్లకోసం వెదుకుతూ వున్నాడు. సంవత్సరానికి మూడువందల అరవైరోజులు పిల్లల యిళ్ళలోనే పూరీ, మిఠాయిలు సద్వినియోగం

త్రిలో చ న క వి రా జు

చేస్తున్నాను. నేటికి మూడుదినాలనుండి, సర్వేశ్వర బాబుకు అతిథి. ఇతరులను చూడడంవల్ల యితనికి కూడా చటక్ అంటే మొదట కొంచెం ఆదరం కలిగింది. కాని అదెక్కువసేపు నిలవలేదు. చటక్ ప్రశ్నకు జవాబు ఎవ్వరు యివ్వలేక పోయేవరకు తానే యిచ్చాడు—చటక్ దర్పంచూచి, అతనికి కోపం వచ్చింది. వ్యోమకేశబాబు మాట పూర్తికాక ముందే చటక్ టక్కున జవాబిచ్చాడు. నిమిషాలలోనే ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు ఆఖరి కంఠాయములో ప్రవేశించినవి. సతిని గురించి, సతీత్వాన్ని గురించి గొప్ప తర్కయుద్ధం ప్రారంభమయింది. నూర్జహాన్ పతివ్రతా లేక కేథర్న్—ఈ సంగతి తేలకముందే ముందు గాజులతో అలంకరించబడ్డ గుండ్రనిచేయీ తరువాత నొక్కులవెంట్రుకలూ అటుపిమ్మట చక్కని ముఖం, తలుపు సందులోనుంచి కనుపించినై. దానితో పాటు విన్నపడింది: “నాన్నా, నా పెస్తు—”

చటక్, తర్కమాపేసి, యువతివైపు చూచి, తల వంచుకొన్నాడు — చూపు యెవరిమాదిరిగా చూడాలో నిశ్చయించుకోలేక పోయాడు. వ్యోమకేశబాబు తర్కచూత్రాన్నే మర్చిపోయి, ముక్కు తుడుచుకో సాగాడు. సర్వేశ్వరబాబు కొంచెం విచలితుడై అన్నాడు “ఆ, అలాగే! ఇక లేస్తున్నాములే.” తర్వాత చటక్ వైపు చూచి అన్నాడు. “అమ్మాయి, బి.ఏ. పరీక్షలో కూర్చుంటున్నదికామా?”

చటక్ గడ్డగనంతలో “నా తమ్మును తనిస్తా
రని నమ్ముచున్నాను” అని బస్సుకుటుకవల గిరిణి
దృష్టితో యువత్తిచెప్పు చూశాడు. కాని, అక్కడ
ఎవరూ లేరు—

సాయంత్రం సినిమాను వెళ్ళుచు చటక్ లనిన
సరముగా సర్వోత్తరచాటు మేడముందు నిల
బడ్డాడు. తలుపు మూసి, స్త్రీలు కిక్కిరిస్తూ పుట్ట
పరుగెత్తించాడు. వరండాలో ప్రైవేటులను హాల్లోకి తో
బాటు నిలబడి వున్నాను. ఒక్కసారి మేడకు ప్రస్తు
తీకీకీలు, దర్వాజాలు ఆగ్నేయ చూశాడు—మూసినవి
తెరిచినవి కూడా. ధ్యాను కేసుని విషయమై యిది
వరకే కనుగొన్నాడు. వెళ్లేటప్పుడు పెదవి కొరు
క్కుంటూ అని పోయాడు—“లోఫర్!”

రాత్రి భోజనం చేసేటప్పుడు యితర సంగతులతో
పాటు జారి వచ్చింది - “ఇవాళ్ళ ఒక అమ్మాయిని
చూశాను.” అని.

పదినె ఎప్పటి ముదిరిగానే అన్నది “ఎవరూ
మేడం ఫ్యారరా?” గోజూ వింటూ వింటూ పదినెకు
చాలా పేర్లు కంఠం న్తు ముసప.

చటక్ అన్నాడు—“కాదు చెప్పగలీ.”

మరదిలో మాడ్చు చూచి పదినె సంతోషించింది.

“చూట్టానికి బాగా అందంగా వుంటుంది కాదు”
అడిగింది.

త్రిలో చ న క వి రా జు

“కళలో నలుసలే మెరమెరలాడే టంత చక్కంది కాదు, కాని చూట్టానికి బాగానే వుంటుంది, సరే” అంటూ చేయి కడుక్కొని లేచాడు.

“ఘటకుల్ని పంపేదా?” వదినె వెంటనే అడిగింది.

చటక్, మెడరెండున్నర మూడంగుళాల వారగా పెట్టి అన్నాడు. “ఉహూ! ఇంకంత దూరంగాలేదు.”

వదినె యిక ముందుకు పోలేదు; మరది హిందూ స్త్రీల వైపుకు దృష్టి మళ్లించాడని గ్రహించింది.

రెండవ రోజు కూడా చటక్ అనవసరంగానే సర్వేశ్వరబాబు యింటికి వెళ్లి నిలబడ్డాడు. లోపల యెవరో పాడుతున్నారు. హఠాత్తుగానియం శబ్దం పాడే వాళ్ళ గొంతును అణచి వేసింది. అందువల్ల లోపల యెవరు పాడేది తెలియలేదు. పాట బాగా వుంది. నోరు తెరుచుకొని వినసాగాడు.

“మలయ పవను కౌగిలిలోనె పులకరించి

హాయిగా గంఠమెత్తు ప్రాయంపు వంశి

విశ్వ మోహను జిలిబిలి పెదపులంటి

యవశమైపోయి యేమి చేయంగలేదు” (దే.కృ)

పాట పూర్తికాగానే- “సర్వేశ్వరబాబున్నాడా” అంటూ చటక్ యింట్లో ప్రవేశించాడు. కార్పెట్ మీద హఠాత్తుగానియం కెదురుగా వ్యూహకేశబాబు కూర్చొని వున్నాడు. ప్రక్కనే వేడి వేడి వంకాయ బజ్జీ, ఒక టీకప్పు పెట్టి వున్నాయి. చటక్ శత్రు పురిలో ప్రవేశించినట్లుగా భావించాడు. అలవాటు

ప్రకారం జేబులో చెయ్యి పెట్టాడు. పిస్తోలుకు బదులు
బూపెన్సిలు చిక్కింది. దాన్ని గుప్పెట్లో పట్టుకొని,
ప్రొమకేశబాబు నంకకొర కొర చూస్తూ అన్నాడు
“ఇంకా మీరు ఇక్కడే వున్నారా?”

ప్రొమకేశ బాబు స్పింగ్ మాదిరిగా లేచి
మూడడుగులు వెనక్కు వేశాడు. టీకప్పు తీరగ
పడింది. చటక్ దొర్లాడే టీకప్పువంక వేలు చూపిస్తూ
అన్నాడు — “అది సరిగ్గా నిల బెట్టండి.”

ప్రొమకేశబాబు తత్తరబిత్తర లాడుతూ వెనక్కు
పోవడం, టీకప్పు దొర్లటం, బహుశా యింట్లో వినప
డొచ్చు. నిన్నటి మాదిరిగానే తలుపు తెరచుకొని,
నిన్నటావిడే ప్రవేశించింది. చటక్ ఒకకన్ను కొద్దిగా
మూసుకొని రెండోకన్ను బాగావిప్పకొని చూశాడు.

యువతి అన్నది. “నాన్నగారు ఇంట్లోలేరు.”

చటక్ చేతిలో పెన్సిలు వణకింది. చాలా మృదు
స్వరముతో అడిగాడు. “అయితే కూర్చోమంటారా?”

యువతి అన్నది. “నాకు యగ్జామినేషన్ వుంది.”

చటక్ కళ్లు నిప్పులు కక్కినై. మనసులో గొణు
కొన్నాడు ‘ప్రొమకేశబాబుకు వంకాయ బజ్జీలు,
టీ, — నాకేమో యగ్జామినేషన్!’ పైకన్నాడు “సరే!”

యువతి వెళ్లిపోయింది.

చటక్ ప్రొమకేశునివంక చూచి అడిగాడు.

“ఇంకెన్నాళ్లుంటారు?”

“సర్వేశ్వరబాబు ఏదోతేల్చేవరకు,” ప్రొమ

త్రిలోకపతిని పూజించు

కేశబాబు యింకొక అడుగు చేపట్టు - వేస్తూ అన్నాడు.
చటక యిక అగత్యం, తప్పిందా వేస్తోంటాడు.
ఆ రాత్రి జోకా కష్టం చూచి సర్వేశ్వర
బాబు కూతురు కూడా, చాలా భాగము యిట్లాగే
ప్రపంచంపై తెరిచిపెట్టి చచ్చి వెళ్ళిపోయింది.

చటక రోజు ప్రవయమే పూర్ణమకేసుడు అమలతో
అన్నాడు “నేను వెళ్ళాల్సి వచ్చేట్టుంది.” అమల
అన్నది “సరే, నాన్నగారితో చెప్పి వెళ్ళండి.”

సర్వేశ్వరబాబుతో యిదవరకే చెప్పాడు. పిల్ల
కూడా చచ్చిపోయింది. సర్వేశ్వరబాబు
సంతోషించి పిల్ల అనుమతి కోరడానికి అనుమతిం
చాడుకుండా.

వ్యోమకేశబాబు అన్నాడు “నేను వెళ్ళేవాణ్ణి
కాదు కాని—”

అమల యింట్లోనే హెడ్ లైట్ తిప్పి పెడుతూ అడి
గింది “కానీ ఏంటి?”

“చటక బాబుకు నే నుండటం ఇష్టంలేదు.” అని
దీర్ఘ శ్వాస వాడతూ అంది.

“చటకతో మీరే సుఖం? ఈయింటి యజ
మాని అతనేనా?” అమల అడిగింది.

“కాకపోయినా మీరు విత్తు, వేగా!”

అమలకు కోపము వచ్చింది. “మాకు విత్తుదూ
గిత్తుదూ ఏమీ కాదు. ఉండండి మీరు; నేను
చుట్టూంటాను అన్నది.

ఆల్ ఫాన్ ట్రా జె డీ

ప్రొమకోశబాబు సంతోషం పట్టలేక వుబ్బిపోయి హాల్లోవున్న తలుపులు, కిటికీలు, అన్నీ బిగించేశాడు.

అకస్మాత్తు అయి-క తలుపు దగ్గర జటా గొడవ చూసిగా దిగిపడింది. “నోవేర్వోర్ బాబునానా?”

ప్రొమకోశబాబు తలుపు గొడవ పంక చూస్తూ బయటకు వెళ్ళి, అది చూసి, అది చూసి...”

బయట కోవంతో గొడవ పట్టి అస్సలు గొడవ నడపడం, తర్వాత ప్రశ్న—“తనును యిష్టంపూజా వున్నారా?”

ప్రొమకోశబాబు నెనుక పాకిలివంక చూశాడు. అమల తలుపు కానుకొని చదువుతూ వుంది. కొంచెం దర్పంగా జవాబిచ్చాడు— “ఆ, వున్నాను.”

“బయటకు వస్తారా?”

“రాను” అని హాస్యోనియంతీసి పాట ఎత్తుకున్నాడు—“మలయ పవను—”

తర్వాత హాస్యోనియం ఆపేసి తలుపు దగ్గరగా చెవిపెట్టేడు, కాని బయట ఏ శబదమూ పనిపించలేదు.

అబ్బాయి యిష్టపడ్డాడు. ఇక అంతా అమ్మాయి యిష్టమీదే ఆధారపడి వుంది. ప్రొమకోశబాబు అమ్మాయి వంక చూశాడు. కాని, ఆమె ముఖంలో ప్రణయ భావంగానీ, లజ్జ భావంగానీ, ఏమీ కనిపించలేదు.

*

*

*

త్రీలో చ న క వి.రా జు

మొగల్ థియేటర్ లో ఆవాళ 'హేమలెట్' టాకీ.
సర్వేశ్వర, బాబుకు ఏదో పని వుండటం చేత
అమల వెంట వెళ్ళలేకపోయాడు. వ్యోమకేశబాబు
అమల షేక్స్ పియర్ నోటుబుక్కు చంక బెట్టుకొని,
అమలతో ట్రాం ఎక్కాడు.

ఇంటర్వ్యూ అకస్మాత్తుగా వ్యోమకేశబాబు భుజం
మీద ఎవరో చేయి వేశారు. వ్యోమకేశ బాబు
గాభరాపడి వెనక్కు చూశాడు — చటక్! చటక్
అన్నాడు—“బయటకు రండి” అమల నోటుబుక్కు
చంకలో గట్టిగా అదుముకొంటూ వ్యోమకేశబాబు
అన్నాడు—“ఇక్కడే చెప్పండి.”

“ఇక్కడ చెప్పేమాటకాదు.” అంటూ వ్యోమ
కేశబాబు చెయ్యిపట్టుకొని లాగాడు.

“బయటికి వెళ్ళరాదా?” అమల అంది.

ఏంచేస్తాడు! బయటికి వెళ్ళి నిలబడ్డాడు. చటక్
అన్నాడు—“యింకా కొంచెం ముందుకు, ఆ లెదర్
గోడౌన్సు వెనకకు.” మంత్ర ముగ్ధునివలె వ్యోమ
కేశబాబు చటక్ ను అనుసరించాడు. చటక్ ఎడమ
చేతిలోవున్న ఆస్పర్శయే యెడిషన్ షేక్స్ పియర్ కుడి
చేతిలోకి తీసికొంటూ అన్నాడు—“వీను, వ్యోమ
కేశ! ఈప్రపంచంలో అమలను ప్రేమించేవా రిద్ద
రుండటానికి వీలులేదు. నీవన్నా వుండాలి; నేనన్నా
వుండాలి. ఈచీకటిరాత్రిలో, ఈనిశ్శబ్దమైన గల్ఫీలో—
పహగావాడు కూడా లేదు. నీలో డ్యూయల్ ఫైట్

(ద్వంద్వయుద్ధం) చేస్తాను. గెలిచినవారిది అమల!”

వ్యోమకేశుడు కంపిస్తూ అన్నాడు— “నేను చేయలేను.”

“చేయాలి నీవు, కవర్డ్! గల్లీ కటువైపు నిలబడు. నీ చేతిలో నోటుబుక్కుంది; నా చేతిలో పేక్స్. పియర్; ఇవే పిస్తాళ్లు. వదలేసెయ్ గుండు! ఒక, టూ, థ్రీ!”

బయ్ మంటూ రెండు వైపులనుంచీ పుస్తకాలు వచ్చేస్తున్నాయి. కాని లక్ష్యమువరకు చేరకముందే, సైకిలు ముందు చక్రానికి వచ్చి కొట్టుకున్నాయి. సైకిల్ వాలా దిగాడు. వ్యోమకేశుడు ఉత్తరపువైపు పరుగెత్తాడు. చటక్ గక్షిణవైపుకు క్రెవ్ బ్రూక్స్ మాదిరి పెద్దపెద్ద అంగలు వేసికొంటూ, జారుకొన్నాడు. సైకిల్ వ్యక్తి అటు యిటూ చూశాడు. ఎక్కడా పోలీసులు లేరు.

పుస్తకాలు రెండూ భుక్తం చేసుకున్నాడు.

వాస్తవంగా యిది కథగాదు, నవల. కాబట్టి పాఠక, పాఠికలు సహజంగానే అడగ వచ్చు—అమల గతి ఏమైందని?

ఏమీ కాలేదు. అమల యింటికివచ్చి టీ తయారు చేసి త్రాగింది. తర్వాత “వ్యోమకేశబాబు ఎక్కడున్నాడు?” అని అడిగింది. కాని ఎవ్వరూ బాబు చెప్పలేదు.

రెండవరోజున చూచింది—వ్యోమకేశ బాబుకై

త్రిలోచన కవి రాజు

వ్రుంచిన పూచీ కూరా ఆలాగే మూత పెట్టివున్నది. వ్యోమకేశుని జాడలేదు. “నా నోటుబుక్కు” అని అమల తండ్రిని అడిగింది.

“నేను చూడలేదు. వ్యోమకేశ బాబు యిచ్చి పోలేదా?” సర్వేశ్వరు డన్నాడు.

“నా యజ్ఞమినేషన్—చటక్ బాబు యింటికి వెళ్లు నాన్నా, వ్యోమకేశ బాబు అక్కడ వుంటాడేమో!” అమల అన్నది.

సర్వేశ్వర బాబు వెళ్ళాడు. చటక్ మంచముమీద పడివున్నాడు. గళ్ళీలోనుంచి పారిపోయేటప్పుడు కిల్లీ కొట్టువాడు దొంగ అనుకొని వెంటపడితే డగ్లస్ ఫైర్ బ్యాంక్కు సైలో ఎగిరి రిక్తా ఎక్కబోయి చార్జీ ఛార్జిక్ సైల్లో వెనక్కి పడ్డాడు. పెద్దదెబ్బ తగిలింది. ఈ సంగతి సర్వేశ్వర బాబుకు తెలియలేదు. వ్యోమకేశ బాబుకానీ, నోటుబుక్కుగానీ లేదనిమాత్రం తెలుసు కొన్నాడు.

అమల పాపం వీడ్పుమొఖం పెట్టింది. వ్యోమకేశ బాబు కోసం కాదు, నోటుబుక్కు కోసం. రేపే ఆమె పెన్సు.

ఇంతలో బయట యెవరో తలుపుకొట్టారు. సర్వేశ్వర బాబు వెళ్ళి తలుపు తెరిచాడు. ఒక యువకుడు హాలులో ప్రవేశించి అడిగాడు. “మిస్ అమలాఘోష్ యిక్కడ—”

అమల లేచి నిలబడుతూ అన్నది. “నేనే.”

“ఇదిగో మీ నోటుబుక్కు. నిన్న రోడ్డుమీద దొరికింది” యువకుడు అన్నాడు.

అమల ముసిముసి నవ్వు నవ్వుతూ అంది. “మీకు నన్ను రక్షించారు. పుస్తకంకోసం వెదకి వెదకి ఏడ్చు వచ్చింది. మీకు ఎక్కడ దొరికింది?”

ఆగంతకుడు వీరేశదాసు నవ్వుతూ అన్నాడు. “ఆసంగతి అడుగబోకండి. మీ నోటుబుక్కుతో పాటు యిదికూడ తీసికోండి. నానోట్సు. స్ట్రీఫెక్ దొగ గారు చెప్పింది, ఉపయోగించవచ్చు.”

అమల అన్నది— “థాంక్స్! టీ పుచ్చుకోండి” టీ అయింది.

ప్రొఫెసర్ వీరేశదాసు ఆరోజు క్లాసుకు ఫస్టు పీరియిడు అటెండు కాలేక పోయాడు.

చటక్ తిరిగి ఆరోగ్యం పొందాడు.

మళ్ళీ ఒకరోజున అనవసరంగానే సర్వేశ్వరబాబు యింటి కిటికీ వద్దకువచ్చి నిలబడ్డాడు. లోపలకుచూచి ఆంటోనియో మార్నో మాదిరిగా కనుబొమ్మలు చిట్లించు కొన్నాడు. ప్రొఫెసర్ వీరేశదాసుకు చాలా దగ్గరగా కూర్చొని, అమల పేక్స్ పియర్ చదువుతూ ఉన్నది. థిక్!

చటక్ యింటికీ తిరిగివచ్చేటప్పుడు త్రోవలో వ్యోమకేశబాబు కారపు శనగలు తింటూ పోవడం చూశాడు. చటక్ వాడియెదుటకు పోయి డగ్లస్

త్రిలో చ న క వి రా జ

ఫైర్ బ్యాంకు స్టేలులో నిలబడి అన్నాడు “ఇప్పుడు?”

గొంతులో శైవ్యగలపొడి అడ్డపడింది; కొంచెం దగ్గి
గొంతు సవరించుకొని వ్యోమకేశబాబు అన్నాడు
“అమల యింటికి మళ్ళీ నే నెప్పుడెళ్ళేనూ?”

చటక్ ఆమాట వినకుండానే మళ్ళీ రెట్టించాడు—
“ఇప్పుడు?”

“గ్రేస్టింటుకు పోతున్నా—అక్కడ ఒక అమ్మాయి
వుంది” అంటూ వ్యోమకేశబాబు ఆగివున్న ట్రాం
ఎగిరి ఎక్కాడు.

చటక్ కదలిపోయే ట్రాం వంకచూచి రోనాల్డు
కోల్మను మాదిరి వ్యంగ్యంగా నవ్వుతూ అన్నాడు—
“కవర్డ్!”

నా రీ ద్వే షి.

ఇంతకుపూర్వం చటక్ శిష్యుని ప్రసంగం కొంత వచ్చింది. అతన్ని గురించి సవిస్తారంగా వ్రాయటం అవసరం. అయినా అతి సంక్షేపంగానూ, అవలీల గానూ వ్రాస్తున్నాను. ఇది కథ కావచ్చును, నవల కావచ్చును. ఇతిహాసం అయినప్పటికీ ఆశ్చర్యంలేదు.

సోమేన్ సమద్దార్ హ్రస్వనామధేయం సోమూ. యూనివర్సిటీలో ఫిఫ్తీయియర్ స్టూడెంటు (మొదటి సంవత్సరం ఎం. ఏ). జీవనాంక సంఘానికి ప్రెసిడెంటు కూడాను. ఈ సంఘాన్ని సృష్టించినవారు సోమూ, చటక్ లు. చటక్ దీనికి పాట్రన్ (patron). కొద్ది ధన సహాయం కూడా చేశాడు.

ఈ సంఘము యొక్క క్రీడ్ (creed) ఏమంటే 'జీవిత మొక మహా నాటకం; ప్రతి ఒక్క రోజూ దానిలోని ఒక్కొక్క కొత్త దృశ్యం. ఆహారంలో, విహారంలో, ప్రతీహారంలో, వ్యతీహారంలో—అన్ని టిలో యీ నాటకపు అనుభూతిని పొందటమే మానవజీవితానికి చరమలక్ష్యం.'

కాని హఠాత్తుగా సోమూ యీ సంఘసీతికి విరుద్ధమైన గర్హితకార్యం ఒకటి చేశాడు. ఫలితం, జీవనాంక సంఘానికి జీవనాంత మయింది. చటక్, సోమూలకు స్నేహవిచ్ఛేద మయింది. భవిష్యత్తులో సోమూ. ఈ దుష్కర్మానికి ఫలం ఏమనుభవిస్తాడో ఎవరు చెప్పగలరు? జరగబోయేదేమిటో జరిగి తీరుతుంది. దాన్ని

త్రిలో చ న క వి రాజు

గురించి తల పగలగొట్టుకోవటం వ్యర్థం. కాన ఇక్కడ జరిగింది మాత్రమే వ్రాస్తున్నాను.

సోమూ చటకోకు భావదాస్యం. థర్డ్ క్లాసులో ఇద్దరూ కలిసినప్పటినుంచీ వదలకుండా సినిమాలూ, థియేటర్లూ చూస్తూ వస్తున్నారు. వివాహం చేసుకోమని ప్రతిజ్ఞ కూడా చేసుకున్నారు. హోలీవుడ్ అందగత్తె వచ్చి తమ్ము చేపట్టమని ప్రార్థించినా చేసుకోరు !

సోమూ నాయనమ్మా, వదినా యిద్దరూ తిరుపతి వెంకన్నకు ముడుపులుకూడా కట్టారు. ఏం లాభం? సోమూమతి మాత్రం మారలేదు. అయినా ఒకసారి వదినా నాయనమ్మలు సోమూను బలవంతపెట్టి ఒక పిల్లను చూడటానికి పంపారు. దానికి ఫలితంకూడా వికటంగానే పరిణమించింది.

అది ఈ విధంగా జరిగింది.

శివరాత్రి నాటిరాత్రి అనార్కలీ నాటకం చూసి సోమూ ప్రొద్దుపోయి యింటికి తిరిగివచ్చాడు. వరండాలో దాసీది పండుకొని ఉంది. దాని పేరుకూడా అనార్కలీ—అనార్ అనే పిలుస్తూ ఉంటారు.

నిద్రపోయే అనార్ ను చూడగానే సోమూలో జహంగీర్ ప్రవేశించాడు. రెయిలింగ్ ఆనుకుని, కుడి చేయి పెకెత్తి, “ఈమె ఆ అనార్కలీయేనా? బాల్య కాలంలో ఎవరినైతే—అనార్కలీ—అ—” అని అభినయ సహితంగా చెప్పసాగాడు.

అనార్ హఠాత్తుగా మేలుకొని చీక్కారంచేసింది. నాయనమ్మ జపమాల వదలి పరుగిడి వచ్చింది. వదినె లబలబ లాడుతూవచ్చి సోమూనె తిన కడివెడు చన్నీళ్లు కుమ్మరించింది.

మరుదినం వదిన నాయనమ్మ లిద్దరూ కూడబలు క్కుని ఉపవాసం చేయసాగారు. సోమూ విధిలేక పాల్పాడాలో ఉండే విశ్వాసబాబు యింటికి పెళ్ళి కుమార్తెను చూడబోయాడు. ఇదిగరలో చాటుగా పెళ్ళివిషయమై ప్రస్తావన జరుగుతో నే ఉంది. ఎక్కువ ఆలస్యం చెయ్యకుండానే పిల్ల సిగారించుకొని ఎదు టికి వచ్చింది. సోమూ ఆ అమ్మాయి ఎడమచెయ్యి గట్టిగా పట్టుకొని 'కచదేవయాని' లోని కచునిమాది రిగా చదివాడు.

“పతికి యోగ్యుడను గాను కుమారీ,

బ్రహ్మచర్యవ్రతధారిని నేనూ—”

పిల్ల గడగడా వణకసాగింది. భయంతో నయిందీ తెలీదు—సిగ్గుతో నయిందీ తెలీదు. ఆపిల్ల అన్న అవి న్నాశుడు, “ఆఁ! ఆఁ!” అంటూ పరుగెత్తు కొచ్చాడు. కాని ఫస్టుక్లాసులో ఫస్టున పాసయిన సోమే సమ ద్దార్ వంటిమీద చెయ్యి వెయ్యటానికి సెకండు యియర్ తప్పిన కుర్రవాడికి సాహసం చాలక పో యింది. సోమూ బంతివలె లేచి ట్రామెక్కి ఇంటికి చేరాడు.

ఇక ఆన వివాహ విషయమై ఆలాప విలాపా

త్రిలో చ న క వి రా జ

లేమైనా జరిగాయంటే కాలువ ఒడ్డున ఉన్న నిష్క్రి
యానంద మఠంలోకి వెళ్ళి సన్యాసం పుచ్చుకొంటా
నని, — పిల్ల నచ్చిందో లేదో తెలుసు కోవాలని
వచ్చిన వదిన నాయనమ్మలను సోమూ భయపెట్టాడు.

ముప్పైరెండు పళ్ళలో మిగిలిఉన్న ముందు రెండు
పళ్ళతో నాలుక కొరుక్కుని నాయనమ్మ అంది —
“శివ, శివ ! అలా అనగూడదు నాయనా !”

సోమూ తన చదివేగది తలుపు తాక్కున వేసు
కొని అన్నాడు — “అంటాను ! లక్షమాట్లు అంటాను !
ఆకాశంలో చంద్రతారలు సాక్షి ! స్వర్గంలో మందా
కిని సాక్షి !” తరవాత ఇక వినపల్లేదు. కిటికీ తలుపులు
కూడా బిగించుకున్నాడు.

వంటయింట్లో కూర్చుని ‘దుర్గేశనందని’ చదువు
కుంటున్న వదినే పుస్తకంలో మొహం పెట్టి వెక్కి
వెక్కి ఏడవసాగింది. ఇక వివాహప్రసంగం ఎవ్వరూ
ఎత్తలేదు.

ఇది భూమిక.

ఇక కథారంభం.

ఆ షా థ న్య ప్ర థ మ ది వ సే — నవమేఘ
భారంతో ఆచ్ఛన్నమైవున్న నీలాకాశం ఒక తరుణి
సర్వాంగాలూ చుట్టుకొన్న నీలిరంగు చీరె చెరగు
వలె వుంది. మెరుపులు కూడా మెరుస్తున్నాయి — ఆ
చెరగున కట్టిన బుటేదారీపనివలె. ఆకాశంలో మేఘ

గర్జన, క్రింద . ట్రాం గరగర. ప్రతి గల్లీమూలనూ
కారపు శనగలు అమ్మేవాళ్ళ విరామంలేని కేకలు.

సోమూ ఒక పొట్లం కారపుశనగలు కొని బస్సు
యెక్కాడు. పది గంటల బస్సు కావటంవల్ల ప్రయా
ణీకులు నిండుగా ఉన్నారు. వెనుక సీటులో ఒక
మూల కాస్త చోటుంది. సోమూ పుస్తకాలు ప్రక్కన
పెట్టుకొని కూర్చున్నాడు.

బస్సు పోతూ పోతూ ఆగింది. చేతులో పుస్త
కాలూ, నోటుబుక్కులూ పట్టుకుని ఒక అష్టాదశి
వచ్చి ఎక్కింది. బస్సులో ఉన్నవాళ్ళంతా ఒక్క
మాటు మెడ చాచి చూచారు. అందులో సోమూ
ఒక్కడు మాత్రమే నిర్వికారభావంతో చూచాడు.

బస్సు కదిలింది. యువతి ఒక్కసారి బస్సంతా
చూచి సోమూ వద్దకు వచ్చి నిలబడి లోలుప
దృష్టితో సోమూ ప్రక్కన వున్న పుస్తకాలవంక
చూడసాగింది. పుస్తకాలు తీస్తే ఆమె కూర్చోటానికి
చోటు దొరుకుతుంది. కాని అంత దగ్గరగానా !
సోమూ సర్వాంగాలూ సూదులతో పొడిచినట్లు
యింది. ఏవగింపుతో అతను పుస్తకాలు తీసుకొని
లేచి నిలబడ్డాడు.

యువతి అవలీలగా కూర్చుని అంది—“థాంక్స్ !
ఎక్కడకు పోతున్నారు ?”

సోమూ చేతులోని పుస్తకాలను నిర్దయగా నలు
పుతూ అన్నాడు—“ఏట్లోకి!”

త్రిలో చ న క వి రా జ

యువతి అంది—“అవి దర్భాంగా బిల్డింగ్స్ *
కావుగదా ?”

సోమూ అదేవిధంగా నిర్వికార భావంతో
అన్నాడు—“ఆ!”

యువతి అంది—“పదండి నే కూడా పస్తాను.”

సోమూ అన్నాడు—“థాంక్స్!”

ఇద్దరూ ఒక క్లాసులోనే చదువుతున్నారు. ఒకరి
మొహం ఒకరు ఇదివరకే ఎరుగుదురు. సంభాషణకు
మాత్రం ఇదే మొదలు.

కమలకూడా ఫస్టుక్లాసులోనే పాసయింది,
సోమూను రెండుమెట్ల దిగువగా. అతనితో మాట్లాడా
లని చాలారోజులనుంచీ ఆమెకోరిక—చదువులో
సహాయంగా ఉంటాడని. కాని సోమూ స్వభావం
సంగతి విన్నాక దగ్గరకు పోవటానికే భయపడ్డది.
దైన మోగంవల్ల ఇవాళ పరిచయం అయినందుకు
చాలా సంతోషించింది. అతని స్వభావాన్ని కూడా
బాగా గుర్తించింది.

బస్సు దిగి టకటకా సోమూ మూడో అంతస్తుకు
ఎక్కేవరకు వాకిట్లోనే కమల ప్రత్యక్షమయింది.
ఆమె లిఫ్ట్ ద్వారా యెక్కింది. సోమూను చూడగానే
కారపుశనగలపొట్లం అందిస్తూ అంది—“తీసుకోండి.
బస్సులో వదలెట్టి వచ్చారు.”

ఇలా అసంగతంగా స్నేహితం చేసుకోబోవటం

---

* యూనివర్సిటీ భవనాల్లో కొన్ని భవనాలు.

చూచి సోమూకు మోస్తుంది. “అక్కణ్ణేమి.
అక్కణ్ తీసుకోండి” అన్నాడు.

కమల అంది—“థాంక్స్!”

అయిదు నిమిషాలు గడిచాక.

సోమూ తదేకధ్యానంతో ఏదో రాసుకుంటు
న్నాడు. కమల వెనక్కివచ్చి అడిగింది—“పెన్నలు
కాస్త యిప్పిస్తారా?”

సోమూ తలతిప్పి చూచాడు. లోలోపల పళ్లు
నూరుతూ జేబులోనుంచి కానీ బయటకు తీసి డస్కు
మీదపెట్టి అన్నాడు—“తీసుకుపోయి కొనుక్కోండి.”

కమల కానీ తీసుకొని అంది—“థాంక్స్!”

తరువాత, నాలుగు గంటలకు.

సోమూ లైబ్రరీలో కూర్చుని ‘అపొలోజియా’
(Apologia) నూతన సంస్కరణంమీద నోట్సు
రాసుకుంటున్నాడు. కమల వచ్చి తెరచిఉన్న పుస్తకం
మీద కానీ వేస్తూ అంది—“కారపు శనగలకానీ—”

పుస్తకంమీద ఒకగుద్దు గుద్ది పెదవి కొరుకుతూ
సోమూ అనబోయాడు—“డా—” ఇంతలో ఎదుట
ప్రొఫెసరు గోపాల బాబును చూచి “—ంక్స్!” అని
పూర్తి చేశాడు.

కమల వెనుకనుంచి మృదుస్వరంతో “డాంక్స్”
అని ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకుంటూ వెళ్లిపోయింది.

సోమూ ముందున్న ఇంగ్లీషు పుస్తకంలోని అక్ష
రాలు పార్సీ అక్షరాల మాదిరిగా అలుక్కుపోయినై.

త్రిలోచనకవిరాజు

ఇక ఆ రోజుకు నోట్సు రాయటం పడలేదు.

సాయంకాలం నాయనమ్మతో పాటు వదినె మిద్దె మీదికి వచ్చేటప్పటికి సోమూ కారాబద్ధ జగత్సింహుని వలె అటూ యిటూ పచారుచేస్తూ గొణుక్కుంటున్నాడు — కమలా, చపలా, తబలా — హూఁ, హూఁ——”

ఈ అస్థిరతకు కారణం ప్రాస కుదరక పోవటం అని లేఖకుడు ఊహిస్తున్నాడు. మనమడి మనస్సు కమలా ఫలాల మీదికి పోయిందని నాయనమ్మ అనుకుంది. కమల అనేది ఒక పిల్ల పేరు కావచ్చని వదినె అంచనా వేసుకుంది. వదినె, నాయనమ్మలు చప్పుడు చెయ్యకుండా వచ్చినవారు వచ్చినట్టుగానే వెళ్లిపోయారు. నేను మాత్రం లేఖకుణ్ణి కావటంవల కథ పూరి చెయ్యటం కోసం అదృశ్య రూపంతో సోమూతో పాటు ఉండిపోయాను.

ఒక గంట కష్టపడి ‘లా’ చివర గల చెడు శబ్దాలన్నీ కూర్చి ఒక కవిత్వం తయారు చేసి పగతీర్చుకున్న సంతోషంతో వాలు కుర్చీమీద జారగిలబడి నిట్టూర్చాడు.

మర్నాడు.

ప్రాశస్త్యం రావటాని కింకా వ్యవధానం ఉంది. సోమూ కోపంతో కమలా, ఆమె సహాధ్యాయినులూ కూర్చునే బెంచీవేపు అప్రయత్నంగా చూస్తు

న్నాడు. ఇంతలో వెనుకనుంచి ప్రశ్న వినపడింది—

“ఇవాళ టెంపర్ ఎలా ఉంది సమద్దార్ జీ ? ”

సోమూ తిరిగి చూచాడు—కమల! క్లాసు నిండా పిల్లలు. వచ్చిన కోపాన్నంతా దిగమింగి నిన్న సాయంత్రం రచించిన కవిత్వం అందిస్తూ అన్నాడు—“ఇది తమదే, తీసుకు పోండి.”

కమల కాగితం తీసుకొని “డాక్స్ !” అంటూ వెళ్లిపోయింది.

సోమూ లోలోపల గుర్తు పెట్టాడు.

కమల చేసిన పరిహాసానికి చక్కని జవాబు ఇచ్చానన్న ఆనందంలో సాయంత్రం సినిమా చూచి సోమూ ఇంటికి వచ్చేటప్పటికి వదిన పెద్దకవరు ఒకటి యిచ్చింది. సోమూ మూడో అంతస్తుకు వెళ్లి విప్పి చూచాడు. అందులో యిలా వ్రాసి ఉంది:

‘డాక్స్ ఫర్ యువర్ కాంప్లిమెంట్స్. నాకు చిత్రం గీయటం తెలుసు కాని కవిత్వం వ్రాయటం చేతకాదు. అందువల్లనే—

ఇట్లు,

క మ ల.’

దళసరిగా వున్న చదరపు ఆర్టుపేపరుమీద యీ నాలుగు పంక్తులూ వ్రాసి ఉంది. కాగితం తిప్పిచూచే వరకు అచ్చంగా సోమూ మాదిరి చిత్రం ఒకటి గీసి ఉంది. కారపు శనగల పొట్లం ఒకటి మాత్రం అధి

త్రిలోచనకవిరాజు

కంగా నెత్తిమీద ఉంది. క్రింద పేరు—“కారపు శనగల సమద్దార్!”

ఎగ్గూ సిగ్గూ లేనిపిల్ల! చేతికందితే జుట్టు పట్టు కొని వీపుమీద నాలుగు వేసేవాడు! సోమూ పిడికిలి బిగపట్టి చేతులు విసర సాగాడు.

ఉత్తరం ఎక్కణ్ణించి వచ్చిందో కనుక్కోవాలని వచ్చిన వదినె కిటికీగుండా ఇదంతా చూచి అడిగింది—
“అదేమిటి, మరిదీ! ఎవరినీ కొడుతున్నావు?”

ఎత్తిన చేతిని కోటుజేబులో పెట్టుకుంటూ సోమూ జవాబిచ్చాడు—“వేధించబోకు! ఎక్స్‌సైజ్ చేసుకుంటున్నా.”

వదినె మళ్ళీ ప్రశ్నించింది—“డంబెల్స్ ఏవీ?”

జేబులో పెట్టిన చెయ్యి తీసి పిడికిలి విప్పుతూ సోమూ అన్నాడు—“ఇక డంబెల్లు అక్కర్లా. ముద్దరాలు కావాలి!”

సోమూకళ్ళు చూసేవరకు వదినెకు భయం వేసి తత్తరబిత్తర లాడుతూ దిగిపోయింది. సోమూ మళ్ళీ చిత్రంవంక చూచాడు. ఈచిత్రంముందు అతనికవిత్వం ఏధాపానికీరాదు. ముల్లుతీసి కొర్రు పెట్టుకొన్నట్టయింది.

ఇంతలో నాయనమ్మ వచ్చి అడిగింది—“త్రిఫలకషాయం తెచ్చేదా, నాయనా?”

సోమూ తీవ్రస్వరంతో అన్నాడు—“త్రిఫలకషాయం లాభంలేకు—షట్ఫలకషాయం కావాలి.”

త్రిఫలకషాయానికి బదులు షట్ఫలకషాయం ఇవ్వ

వచ్చునేమో కనుక్కురమ్మని నాయనమ్మ దాసీ
దాన్ని వైద్యునియింటికి పంపింది.

తి) ఫలకషాయం త్రాగినా ఆరాత్రి సోమూకు నిద్ర
పట్టలేదు. రాత్రంతా మేలుకొని కమల చేసిన యీ
పరాభవానికి ప్రతిక్రియ ఏమిటా అని ఆలోచించాడు.
ఇక కవిత్వంతో కుదరదు. కమలఫౌటో కనక ఒకటి
దొరికితే గొప్పచిత్రకారునివద్దకు వెళ్ళి వ్యంగ్యచిత్రం
(cartoon) ఒకటి గీయించవచ్చు. ఇది బాగానే
ఉంది. కాని ఫౌటో దొరికే దెలా? అమె సడిగితే
గుట్టంతా బయటబడుతుంది! అయితే—

ఉపాయం తట్టకపూర్వమే తెల్లవారింది. కాస్సేపు
అటలాంటా, కాస్సేపు కమలా, కాస్సేపు మిల్టన్—
యీ విచిత్రవిషయాల తాకుడుకు అతని మనస్సు
అవసన్నమై పోసాగింది. ఇంతలో పదిగంటలయింది.
సోమూ పుస్తకాలు చాతబట్టి ట్రాం ఎక్కాడు.
ట్రాం కొంచెం దూరం పోయిందోలేదో కమల ఒక
సహాధ్యాయితోవచ్చి ఎక్కింది. సోమూ పుస్తకాలు
చేత పట్టుకొని దిగటానికి ఉపక్రమించాడు. కమల
ప్రశ్నించింది — “ఎక్కడకు వెళుతున్నారు?”

“కారపుశనగలు కొనుక్కోటానికి.”

కమల ముసిముసినవ్వు నవ్వుతూ అంది— “నాక్కూ
డా తెచ్చిపెట్టండి—డాంక్స్!” వెంటఉన్న సఖి కిలకిల
నవ్వింది. సోమూ గుడ్లురుముతూ దిగిపోయాడు.

త్రిలో చ న క వి రా జ

ఒక గంట అయ్యాక కమల డస్కుమీదికి ఒక పొట్లం వచ్చింది. విప్పిచూస్తే కారపుశనగలకు బదులు అరటిపండు తొక్క లున్నవి. కమల నవ్వుకుంది.

కమలకు కోపం రాకపోవటం తను కూర్చున్న చోటినుంచి సోమూ చూస్తూనే వున్నాడు. తను ప్రయోగించిన అస్త్రం యిలా పారకపోవటం చూచి మొహం మాడ్చుకున్నాడు.

బడివదిలాక గోల్ దీఖవద్ద నిలబడి సోమూ బస్సు కోసం నిరీక్షిస్తున్నాడు. కమల సహపాఠినులతో సహా వెనుక నిలబడి నోటిమీద జేబురుమాలు పెట్టుకొని నవ్వుతో వుండటం అతను చూడలేదు. బస్సు ఎక్కిన తరువాత కమలను చూచాడు.

“తమకు ప్రియతమమైన వస్తువు నాకు పంపారు— అందుకు డాంక్సు !” కమల కౌతుకంగా అన్నది.

సోమూ ముఖం త్రిప్పుకున్నాడు. ఆ పిల్లను పళ్ళతో పీకి, గోళ్ళతో రక్తి—ముక్కలు ముక్కలు చెయ్యాలన్నంత కోపం వచ్చింది.

మరుదినం సోమూ కాలేజీ టైముకు ఒక గంట ముందగా బయలుదేరి బడి వదలక పూర్వమే యింటికి తిరిగి వచ్చాడు. కాలేజీలో తనకు తెలియ కుండానే కమలవంక గంభీరంగా చూచాడు. కమల కూడా అతని వంక కౌతుకంగానూ, వెటకారం గానూ చూచింది !

ఈవిధంగా దాదాపు పదిహేను దినాలు గడిచినై.

ఈమధ్య వీరిద్దరికీ ఏవిధమైన సంభాషణ జరగక పోయినప్పటికీ పగ తీర్చుకోవాలనే సంకల్పం సోమూ బుర్రలో గూడు కట్టుకుంది. ఒక తుచ్చ స్త్రీ తనను పరాజితుని చేసి తన కళ్ళముందు యిలా స్వేచ్ఛగా తిరుగుతూ ఉండటం సోమూ సహించలేక పోయాడు! వదినకు యీ సంగతంతా చెబితే దీనికి ప్రతిక్రియ చెయ్యటానికి ఏదైనా సదుపాయం చేసేదే. కాని ఒక స్త్రీని అణచటానికి ఇంకో స్త్రీని ఆశ్రయించటం సోమూకు సుతరామూ యిష్టం లేదు.

ప్రతిక్రియ చెయ్యక తప్పేదీలేదు. రోజూ అతన్ని చూచి కమల కౌతుకంగా నవ్వుతూ ఉంది. పైగా బస్సులో ఎక్కడ కలుస్తుందో అనే భయం మూలాన క్రమంగా క్లాసులో సోమూ నాగాలు పెడుతున్నాడు. ఏవిధంగానైనా కానీ కమలను మాత్రం ఎప్పటికీ నోరెత్తకుండా చేయాలి.

ఆవాళ సమయం చిక్కింది.

కాలేజీ వొదిలారు. కమల మర్రిద్దరు సహాధ్యాయుని లతో కలిసి కారెక్కి టాక్సీవానితో బొటానికల్ గార్డెన్సుకు పోనిమ్మని చెప్పతోంది. సోమూవిన్నాడు. అయిదారు నిమిషాలు ఆలోచించి దారినపోయే టాక్సీని ఆపి డ్రైవరును హెచ్చరించాడు—“బొటానికల్ గార్డెన్సు.”

బొటానికల్ గార్డెన్సు. సాయంకాలం స్నేహితు రాండు చెట్లూ చామలూ నిరీక్షిస్తూ తిరుగుతు

తిరిలో చనక విరాజ

న్నారు. కమల మాత్రం ఒక బెంచీకి చేరగిలబడి కూర్చుంది. దాపున ఎవరూ లేరు. సోమూ ఒక పొద చాటున నక్కి పీలుకోసం వేచివున్నాడు. కమలసఖులు కొంచెం దూరంగా పోగానే సోమూ ఎదుటపడి అన్నాడు—“కారపు శనగలు తింటారా?”

కమల చకితురాలయింది. పూర్వం మాదిరిగా నవ్వలేకపోయింది. కాని అభ్యాసంవల్ల అనేసింది “థాంక్స్! ఇవ్వండి—”

సోమూ కళ్ళు నిప్పులు కక్కినై. కమల కుడిచేయి గుప్పెట్లో బిగించి అన్నాడు—“నీ జుట్టు పట్టుకుని—”

అంటూనే సోమూ చకితుడయ్యాడు. కమల జడ వచ్చి అతని వక్షస్థలం దగ్గర పడింది. కమల ముఖాన నెత్తురుచుక్క లేదు.

హతాశుడై సోమూ బెంచిమీద కూలబడ్డాడు. కమల తన కళ్ళమీద చీరచెరగు పెట్టుకుంది.

కమల ఏడుస్తోందని సోమూ గ్రహించి తనగుప్పెట్లో ఉన్న చేతిని వదలి ఆదుర్దాగా అడిగాడు—“చెయ్యి నొప్పి పట్టిందా?”

కమల చెయ్యి తీసుకోకుండానే అంది “ఉఁహఁ!”

సోమూకు ఏమీ అర్థం కాలేదు. మళ్ళీ అడిగాడు—“మరెందుకు—”

కమల కళ్ళమీది చెరగు తియ్యకుండానే అంది—“ఆ చిత్రం చించి పారేసి నన్ను క్షమిం—”

సోమూకు నోరు లేవలేదు. బెల్లంకొట్టిన రాయి

వలె కూర్చున్నాడు. హఠాత్తుగా దూరాన నవ్వులు విని తలయెత్తి చూచాడు. కమల సహాధ్యాయునులు నవ్వుకుంటున్నారు.

సోమూ దడబిడగా లేచి అన్నాడు—“చేయి ఒరు సుకుపోయింది. టింఛెర్ అయెడీక్ పట్టి—”అని, చుట్ట మన్నట్టు చేయి త్రిప్పుతూ మెల్లగా జారుకున్నాడు.

కొంతదూరం పోయాక సోమూ ఒకమాటు తిరిగి చూచాడు. కమల తలవంచుకు నిలబడి ఉంది.

*

*

*

సోమూ మూడో అంతస్తు కెక్కి చూచాడు— వదినె కమల గీసిన చిత్తరువు చూస్తూ నవ్వుతూంది. సోమూ అన్నాడు—“వదినా, సర్వనాశన మయింది!”

వదినె గాభరాపడి అడిగింది—“ఏమయింది?”

సోమూ పక్కమీద చిత్తుగా పండుకొని అన్నాడు—“నారీ నిర్మాతనం.”

వదినె భయంతో అడిగింది—“నీ నటన చాలించి, అర్థం అయేట్టు చెప్పు, మరిదీ!”

సోమూ కళ్లు మూసుకొనిచెప్పసాగాడు—“అయితే వింటావా? విను! సోమూ అనే పేరుగల కుర్రవాడొక డున్నాడు—” తరువాత కథంతా వినిపించాడు.

వదినె అంతా విన్నాక అంది—“చిత్రం వచ్చిన నాడే చెబితే, మరిదీ, ఆపిల్లను చక్కని జవాబు ఇచ్చే దాన్ని. ఇప్పుడైనా ఏమీ మించిపోలేదు. నే నా పిల్ల తిక్క అణుస్తాలే.”

త్రిలో చ న క వి రా జ

మరునాడు సోమూ సరిగా పదింటికి స్కూలుకు వెళ్ళాడు. కమల కనపట్లేదు. కమల సఖులిద్దరు మాత్రం సోమూను చూచి నవ్వారు. చేయెత్తి నమ స్కారం కూడా చేశారు.

ఆ మర్నాడు కూడా కమల రాలేదు.

ఈ మధ్యలో భార్య తంతి చూచుకొని సోమూ అన్న చప్రానుండి వచ్చాడు. కమల ఉత్తరంలో ఉన్న చిరునామాను బట్టి వదినె నాయనమ్మలు ఒక సారి కమల యింటికి కూడా పోయివచ్చారు.

ఫలితం, సోమూ అన్నా కమలమీదా యాదృచ్ఛికంగా బజారులో కలుసుకుని గంటన్నరసేపు మాట్లాడారు.

తరువాత ఒక రోజున కాలేజీలో కమలసోమూకు కనపడి చీరచెరగు నెత్తిమీదికి లాక్కోబోయింది. బ్రూచ్ పెట్టి ఉండటంవల్ల చెరగు నెత్తిమీదికి రాలేదు. విధిలేక ముఖం మాత్రం క్రిందికి వంచుకొని అత్యంత నిరీహ ప్రాణివలె కూలబడింది. సోమూ చూడనట్టుగా పెన్నలు చెక్కుకుంటున్నాడు.

ఆఖరుకు, ఒక సామాన్య స్త్రీని వశపరచుకోవటానికై ఒకనాటి సాయంకాలం టాక్సీ ఎక్కి, దుర్యోధన వేషంతో (పెళ్ళికొడుకై) బంధుమిత్రాది సైన్యాలను సమకూర్చుకొని, కమలమీద హాఠా ముఝమ్దారు యింటిని శ్రీయుత సోమేన్ చంద్ర సమద్దార్ ముట్టడించాడు.

వెల్లువ

కాకి అరిస్తే కోయిల కూసిందని భ్రమపడే ప్రాయాన—అంటే ఇరవై రెండో యేట బేచారాంబాబు లవంగమంజరిని వివాహంచేసుకున్నాడు.

అప్పుడు భవిష్యత్తును గురించి ఎవ్వరూ ఆలోచించలేదు. నరవధువులూ, వారి చుట్టపక్కలూ, అందరిదృష్టి వర్తమానముమీదే వున్నది. బేచారాంబాబు చూసింది—ఆలిచిప్పలవంటి రెండుకళ్ళూ, ముత్యపు ముక్కరా, తాంబూల సేవనమువల్ల కొంచెంగా ఎర్రబడ్డ మొక్కజొన్న గింజలవంటి పలువరుసా. లవంగమంజరి చూసింది—పాలూపెరుగూ కొంచెం అధికంగా సేవించటంవల్ల బొద్దుగా పెరిగిన దేహమూ, ఈగవాలితే జారిపోయే టట్టుగావున్న మెడ, వర్షాకాలపు కారుమేఘమువలె శ్యామలముగావున్న ఒక దేవమూర్తిని. మంజరి తలచూసింది—అడిగి కూడా పెట్టించుకు తింటంచేత కాని గంగిగోవువంటి పిల్లవానిని. ఇక లవంగమంజరి తండ్రి చూచింది—బేచారాంబాబు తండ్రి కేచారాంబాబు కలకత్తాలో అద్దెకు యిచ్చిన మూడుమేడలూ, సుందరవనంలోవున్న మూడువందల యెకరాల మాగాని భూమి.

వివాహం మహావైభవంగా జరిగిపోయింది—ఆరోజు జ్ఞాపకంవస్తే ఇప్పుడుకూడా బేచారాంబాబు

త్రిలో చ న క వి రా జు

గ్రామమొకటి సీమరాగపు సన్నాయి రికార్డు పెట్టి సబ్బుడై వింటోవుంటే—వంటయింటి వరండాలో కూర్చుని వంకాయ తరుగుతూవున్న లవంగ మంజరి వేయి కోసుకొంటుంది.

నదిలో వెల్లువ తగ్గింది. నీరుకూడా ఇంకినట్టు తీసింది. రెండువైపులా సోపానపురాళ్ళు పూడిపోయి అస్తిపంజరము వలె కనపడుతూ ఒకటి తర్వాత ఒకటి మెట్లన్నీ బయటపడ్డవి. కాని ఇలా ఎందుకయింది?

దీన్నిగురించి ఎక్కువ వివరాలు చెప్పటం ఈ కథకు సంబంధించిన విషయం కానప్పటికీ, కొంచెంగా నూచించి వదలితే—ఈ నశ్వర జగత్తులోని నశ్వర తరప్రేమ మరీచికలనుంచి పాతక పాతికలు ముందు సావధానులు అవుతారని చెప్పుతున్నాను.

సారే గదినుంచే ఆరంభిద్దాము!

వెన్నెల రాత్రి. ఇంటి ముంగిలిలో వున్న వేప చెట్టు కొమ్మమీద కూర్చుని, నిశాచరి గుడ్లగూబ పక్షి భాషలో తన ప్రేయసిని పిలుస్తోంది. బేచారాం బాబు మేనత్త వరండాలో నిలబడి 'ధూత్-ధూత్' అంటూ దానిని వెళ్ళగొట్టటానికి ప్రయత్నిస్తోంది. మేడ మూడోఅంతస్తు గదిలో పుష్పశయ్య మీద పండుకొనివున్న బేచారాంబాబు పేపు గోక్కుంటూ నవనవ్వు రాకకోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు. మెట్ల మీద అణచుకొంటూన్న నవ్వు, తేల్చి వేస్తున్న ట్టుగా అడుగుల చప్పుడూ, తాళపుచెవుల ఝంకా

రమూ వినపడుతూవుంది. క్రమంగా అన్నిశబ్దాలూ శాంతించినవి. రెండు నిమిషాల లోపలనే మెట వాకిలిదగ్గర గాజులు గలగలమన్నవి. తర్వాత చేత్తో మల్లెపూలదండ పట్టుకొని నవవధువు లవంగ మంజరి గదిలో ప్రవేశించింది; ఆ క్షణంలోనే బేచారంబాబు నిద్రపోయి గురక పెట్టసాగాడు! భర్త నిద్రపోవటం చూచి లవంగ మంజరి చప్పునలెటు ఆర్పి వేసింది.

“ఇదేమిటి! దీపం ఎందుకు తీసేశా?” బేచారం బాబు ఆదుర్దాగా అడిగాడు.

“మీరు నిద్రపోతున్నారా?” మంజరి అంది.

బేచారంబాబు పాపం చిక్కులోపడ్డాడు—“నిద్ర కాదు, కాస్త మత్తువచ్చింది. దీపం వెలిగించూ, కాస్త నిన్ను చూడాలి!” అన్నాడు.

మంజరికి అప్పుడు పదిహేడోయేడు. Lamb's *Tales from Shakespeare* చదివి పూర్తి చేసింది. మందహాసం చేస్తూ అన్నది—“ఇప్పుడు యికా ఏమి చూస్తారు? పగలంతా కిటికీలోంచి పొంచి పొంచి చూసింది చాలదూ!”

బేచారం అన్నాడు—“ఇంకోసారి చూస్తాను!”

• “చూడండి!” అంటూ మంజరి స్వీచ్ వత్తింది.

ఆ ప్రకాశ వంతమయిన గదిలో పుష్పశయ్య మీద కూర్చుని, ఇద్దరూ ఒకరి కొకరు చెప్పుకున్నారు—ఈ ప్రపంచంలో యింకేమి లేకపోయినా ఒకరి నొకరము ప్రేమించుకొని జీవిద్దాము. ఇల్లు

తిరిలో చ న క వి రా జ

లేకపోతే అరణ్యానికి పోయి, అన్నం లేకపోతే కంద
మూలాలు తినీ జీవనం గడుపుదాము. తుండుగుడ్డ
లేకపోతే లవంగమంజరి తన కేశజాలంతో బేచారాం
సాదాలు తుడుస్తుంది. పారాణి లేకపోతే బేచారాం
తన హృదయంనుంచి రక్తంతీసి లవంగమంజరి కాళ్లకు
రాస్తాడు. బేచారాంబాబుకు ఒకటే ఆటంకము—
ఎమ్. ఏ. పాసు కావాలి. లేకపోతే తండ్రి కూకలు
వేస్తాడు. బేచారాంబాబు వంటి భర్తను పొందినందు
వల్ల—తన నారీ జీవితం సార్థక మైందని లవంగమం
జరి చెప్పింది. తను గనుక మెట్రిక్యులేషను పాస
యితే, ఇక యీజీవితంలో తనకేకోరికా వుండదట.

చెట్టునున్న పల్లన్న పక్కానికి రానట్టు, జీవితం
లోని కోరికలన్నీ నెరవేరవు. లవంగమంజరీ బేచా
రాముల కోరికలు భగవంతుడు నెరవేరనీయ లేదు.
మెట్రిక్యులేషను పరీక్ష సరిగ్గా పదిహేను రోజులున్న
దనగా బేచారాంబాబు మేనత్త, మేనల్లుని తల
చేతితో స్పృశించి, ఆశీర్వాదిస్తూ ఈ లోకంతోవున్న
సంబంధం తెంచుకుంది. తండ్రి గారింట్లో జామెట్రి
ప్రొబ్లము సాల్వు చేస్తున్న మంజరి యీ కబురు విని
భోరున ఏడ్చింది. రెండో రోజున మామ కేనారాం
బాబు కోడలిని తీసుకు పోవటానికి వచ్చాడు.
లవంగమంజరి పుస్తకాలన్నీ పెట్టెలో సర్ది ఏడుస్తో
మేనత్త వదలిపెట్టి పోయిన స్థానాన్ని ఆక్రమించు
కోటానికి అత్తగారింటికి వచ్చింది.

దహనక్రియలూ, శాద్ధిమూ, బాహ్యభోజనమూ, బీదలకు అన్నదానమూ, చివరకు పరామర్శ చేయటానికి వచ్చిన చుట్టాలను సాగనంపటమూ జరిగిన తరువాత లవంగమంజరికి పరీక్ష సంతతి జ్ఞానం వచ్చింది. పరీక్ష లయిపోయి అప్పటికి వారం రోజులకు ఎక్కువైంది. మంజరి తన గదిలో కూర్చుని దుఃఖించ సాగింది. బేచారాంబాబు వెనగ్గానచ్చి అత్యధిక ప్రేమావేశంతో కుర్చీ సమేతంగా కొగలించుకొని ఓదార్చాడు—“చింతించకు! నేను నీన్ను స్వయంగా చదివించి వచ్చే సంవత్సరం మెట్రిక్యులేషను పరీక్ష పాసు చేయించుతాను.”

మంజరి కళ్లు తుడుచు కుంటూ అన్నది—“ఈ సంవత్సరం నాకు స్కాలర్ షిప్ వచ్చేది.”

బేచారాంబాబు అన్నాడు—“వచ్చే సంవత్సరం మెడలు వస్తుంది!”

పత్రికేమకు ముగ్గురాలై లవంగమంజరి ఇక పరీక్ష సంగతే మర్చిపోయింది. అనేక రకాల అటంకాలవల్ల ఆ సంవత్సరం బేచారాంబాబు కూడా ఎం. ఏ. తప్పాడని వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు.

పరీక్షా ఫలితాలు ప్రకటింపబడ్డరోజున బేచారాంబాబు తండ్రియెవరినో పోలేడు. చల్లగా రిక్వా ఎక్కి తిన్నగా బాగ్ బజారులోవుండే అత్తగారింటికి వెళ్లాడు. లవంగమంజరి అప్పుడు మేడపైన రేలింగు మీద మోచేతులుపెట్టి ప్రక్కయింటి కిటికీనెపు

త్రీ లో చ న క వి రా జు

చూస్తూ ఏదో మాట్లాడుతూ వుంది. భర్త పదశబ్దం విని తలతిప్పి చూచి అడిగింది. “ఫలితాలోచ్చాయా?”

బేచారాంబాబు అన్నాడు—“తప్పాను.”

మంజరి ముఖం వాడిపోయింది. అన్నది—“ఎన్ని కష్టాలు వచ్చాయి! లేకపోతే మీ బోటి విద్యార్థి—”

బేచారాంబాబు అన్నాడు—“అది కాదు కారణం. నీవు పరీక్షకు కూర్చోనప్పుడు నేనెక్కా సాసవుతాను! మనమిద్దరం అభిన్నులం కదూ? అందుకనే —”

భర్తగారి పత్ని ప్రేమకు లవంగమంజరి ముగ్ధురాలయింది. ఆమె చకిత దృష్టితో దగ్గరలోవున్న ఇండ్ల కిటికీలూ, మిద్దెలూ ఒకమాటు తేరిపారచూచి భర్త వక్షస్థలంలో తలవాల్చింది.

తర్వాత ఇద్దరూ మిద్దెపైన కూర్చుని—వచ్చే సంవత్సరం ఇద్దరమూ ఒక్కమాటే పాసు అవుదామని ప్రతిజ్ఞ చేసుకున్నారు. ఇందుకోసం కాళికాదేవికి రెండుజోళ్లు వేటలు బలియివ్వనలసి వచ్చినాయిష్టమే. మంజరి తనసొంత ఖర్చుల్లోంచి డబ్బు మిగిల్చి వేటలు కొంటుంది.

పరీక్షాఫలితం విని కేనారాంబాబు కొడుకును ఏమీ అనలేక. కోడలునుమాత్రం పిలిచి అన్నాడు—
“నీవు కొంచెం కనిపెట్టివుండు అమ్మాయీ! మూడో అంతస్తులో వాడు చదువుకొంటూ వుంటాడు; నీవు రెండో అంతస్తులో కూర్చుని ఇంటిపనులు చూస్తూ కాస్త పహారాకూడా యిస్తూవుండు, వెలిసిందా?”

లనంగమంజరి మునిపళ్లతో పెదవి బిగబట్టి నవ్వును ఆపుకొంటూ తలవూపింది.

*

*

*

ఇందువల్లనే బేచారాంబాబు గృహస్తుడై కూడా సన్యాసిగా వుండవలసి వచ్చింది. ఆయన మూడో అంతస్తులో వానప్రస్థం అవలంబించి అధ్యయనంలో నిమగ్నుడయ్యాడు. కాని స్వభావదోషం ఎక్కడకు పోతుంది? ఒక్కపేజీ చదివాడో లేదో మెట్లవైపు చూసి పిలుస్తాడు—“ఇదిగో! వింటున్నావా?”

లనంగమంజరి రెండో అంతస్తునవుండే బాబు ఇస్తుంది—“ఆ, వింటున్నాను!”

“అరికాళ్ళు కాస్త వత్తిపో, బాగా నిద్రవస్తున్నది.”

మంజరి అంటుంది “మామగారింట్లోనే వున్నాడు!”

తండ్రి ఇంట్లోనే వున్నాడని వినేవరకు బేచారాం బాబు నిద్ర మాయమైపోతుంది. ఇక తారస్వరంలో పదినిముషాల వరకు చదివి మరల పిలుస్తాడు—

“ఇదిగో, వింటున్నావా? నాన్నగారు బయటి కెళ్ళారా?”

భర్తగారితో మాటిమాటికీ అబద్ధం ఆడటం మహా పాపమని లనంగమంజరి అంటుంది—“ఆ, ఎందుకూ?”

“మేడమీద కాకి ఒకటి మహా గోల చేస్తున్నది. కాస్తవచ్చి తోలిపో రాణీ!”

బేచారాంబాబురాణి రెండో అంతస్తులో వుండే కాలపిక కాకాన్ను దేశించి ‘హుమ్, హుమ్’ అంటుంది. బేచారాంబాబు కాసేపు చెవులు ఓక్కించి విని

తిలో చ న క వి రా జ

మరల కేక వేస్తాడు—“ఇదిగో, ఈకిటికీ కాస్త వేసిపో చాలాగాలి వస్తున్నది!”

లవంగమంజరి జవాబిస్తుంది “రావటానికి ఏలేదు. హిస్టరీ చదువుకొంటున్నా!”

బేచారాంబాబు ఇకేమీ మాట్లాడడు. దిండు హృదయం క్రిందికి లాక్కుని పండుకొంటాడు. ఇటు లవంగమంజరి ఒక చెవికింద కేనారాం కూర్చుండే గదివైపుకూ రెండో చెవి పైన బేచారాంబాబుండే మూడో అంతస్తు గదివైపుకూ పెట్టి, రెండో అంత స్తులో వుండి సిపాయి విద్రోహ కారణాలు కంఠస్థం చేయటానికి వ్యర్థ ప్రయత్నం చేస్తోవుంటుంది. అఖ రుకు విసుకుపుట్టి మెట్రిక్యులేషన్ హిస్టరీ ఆఫ్ ఇండియా పాన్ దానుమీద విసరికొట్టి క్రిందినుంచి ఎక్కివచ్చే మెట్ల తలుపుకు గొళ్ళెం పెట్టి, మూడో అంతస్తులో ప్రవేశించి బేచారాంబాబు తల నిము రుతూ అడుగుతుంది—“ఏమండీ, కోపం వచ్చిందా?”

బేచారాంబాబు తల ఎత్తుకుంచానే గంభీరంగా అంటాడు—“పో, హిస్టరీ చదువుకో—చచ్చినవాళ్ళ పేర్లు నల్లించు!”

లవంగమంజరి బేచారాంబాబు దిండుమీద తల పెట్టటానికి మాత్రం చోటు చేసుకొని అంటుంది— “ఇక చేయను. ఈసారికి ఊమించండి!”

బేచారాంబాబు విధిలేక ఊమిస్తాడు. తర్వాత యిద్దరూ ఒక ఝామువరకూ మాట్లాడుకొంటారు.

ఆ సంభాషణ డాక్ట్రీన్ ఆఫ్ లాన్సుకుగానీ కోబాల్డ్ మినిస్ట్రీకిగానీ ఏమాత్రమూ సంబంధించివుండదు. ఈ సంభాషణ తెగీతెగకముందే రెండో అంతస్తు మెట్ల తలుపు కదిలిన చప్పుడూ, మృదుకంఠంతో 'అమ్మాయి!' అనే పిలుపు వినిపడుతుంది.

లవంగమంజరి దడబిడలాడుతూ దిగివచ్చి, చేతికి అందికలో వున్నవల్లా—అంటే సూదీ-దారం, పాన్ దానూ, నేతి తప్పేలా-వగైరాలు ఎడమచేతితో తీసుకొని కుడిచేతితో గొల్లెం తీస్తుంది. కేనారాంబాబు నవ్వుతూ ప్రశ్నిస్తాడు—“బేచూ చదువుతున్నాడా?”

లవంగమంజరి అంటుంది—“ఊఁ.”

కేనారాం అంటాడు—“సరే, ఇక స్నానం చేసి భోంచేయమను ! ఎక్కువ చదవటం కూడా మంచిది కాదు ! పోయి కాస్త పిలువూ.”

లవంగమంజరి వెళ్ళి బేచారాంబాబును పిలుచుకు వస్తుంది. బేచారాంబాబు చేతితో కణతలు పట్టుకొని దిగివస్తాడు. కేనారాం అంటాడు—“తల తప్పుకుండా చిటపట లాడుతుంది. ఒక్కసారిగా ఎక్కువసేపు చదివితే తలనొప్పి పెట్టదూ? కాసేపు చదువు; కాసేపు అటూ యిటూతిరుగు—మేడమీద.”

బేచారాంబాబు ‘అలాగే’నని స్నానాగారంలోకి పోతాడు.

*

*

*

తిలో చ న క వి రా జు

మూర్ఖులో మెట్రిక్యులేషనుకూ, జులైలో ఎం. ఏ. కూ పరీక్ష జరుగుతుంది. డిశంబరులో అకస్మాత్తుగా ఒక రోజున మంజరి బేచారాంబాబు వద్దకు వచ్చి అన్నది“ఈసారి కూడా నేను పరీక్షకు కూర్చోలేను.”

బేచారాంబాబు సంకుచితుడై అన్నాడు—“ఏవిధంగా నన్నా కూర్చుంటానికి వీలుందేమో చూడూ!”

మంజరి ప్రవేళ కనుపులు లెఖివేసి అన్నది—
“ఎట్లానూ వల్లకాదు!”

బేచారాంబాబు దిక్కుతోచక “అయితే—” అని, తలగోక్కింటూ పెన్నిలు కొనుక్కోవటం కోసం బజారుకు వెళ్ళాడు.

మెట్రిక్యులేషను పరీక్ష కొద్దిరోజు లున్నదనగానే మంజరికి అడ్డువచ్చింది. పరీక్షలయొక చాలారోజులకు బేచారాంబాబు కరుణాపూరిత మధురస్వరములో మంజరితో అన్నాడు—“ఈసారి పరీక్షకు కూర్చున్నట్టయితే నీకు తప్పకుండా మెడలు వచ్చేవి.”

లవంగమంజరి పొత్తిళ్ళలో పెట్టివున్న నవజాత కన్యను బేచారాంబాబుకు అందిస్తో—కటుస్వరంతో అన్నది—“ఇచ్చావుగా యీ మెడల్!”

బేచారాంబాబు చాలా తప్పుచేసిన వానివలె తలవంచుకొని తప్పుకుపోయాడు. కొన్నిదినాల వరకు మళ్ళా పరీక్షసంగతి రానేలేదు. ఆరు మాసాలయొక ఒకరోజున బేచారాంబాబు నవ్వుతూ వచ్చి అన్నాడు—“నేను సెకండు క్లాసులో పాఠ్యమాను.!”

లవంగ మంజరి మొదట చాలా సంతోషించింది. కాని మరుక్షణానే ఆమె పతిభక్తి దెబ్బతిన్నది. బేచారంబాబు మోసకాడూస్వారపరుడూగా ఆమెకు కనుపించసాగాడు. లవంగమంజరిని నారీ జన్మసార్థకం చేసుకోవటానికి నియోగించి తాను స్వేచ్ఛగా పరీక్షలు పాసశ్రతున్నాడు!

లవంగ మంజరి హృదయం మొదటిమారు ఈర్ష్య వల్ల కొంచెం గీచుకుపోయింది. మగుసతి సంవత్సరం సర్దిగ్గా మార్చికి ముందు త్రాముమీద నుంచి పకటం చేత బేచారంబాబు ఆ టిక్కెట్టుతోటే పరలోక గాక్షాపచేశాడు. మంజరి హృదయంలో పసివున్న గీతను ఈ ఘటన కొద్దిగా గాయంచేసింది. ఆ మగు సతి సంవత్సరం— సర్దిగ్గా మార్చికి ముందే— మొదటి సంవత్సరం పచ్చిన ఆటంకమే మళ్లా పచ్చింది. పిల్లవాడు పుట్టిన నాటికి బేచారంబాబు పిల్లవాణ్ణి అత్తకు వప్పజెప్పి పూరీ వెళ్ళిపోయాడు. నాలుగో సంవత్సరం మార్చికి అమ్మాయికి భక్తస్థూయంబా వచ్చింది. అయితో సంవత్సరం సర్దిగ్గా మార్చికి ముందు అమ్మాయి టైఫాయిడ్ వ్యాధితో కుంగిపోయింది. ఈ విధంగా లవంగ మంజరి వైద్యులకే వీరితండ్రి పూనుకు చూపేయి గానిపోయింది. మంజరి హృదయంలో పక్షగీత పక్షవక్తనూ అవ్వకూ పక్షానుకు అంగుళాల గాయం కలిగింది. మంజరి మాత్రం మొదటి వ్యవేషానికి పక్షపాతి చూపిస్తోంది. కాని మంజరి

తిలో చ న క వి రా జు

కుమార్తె చంకను పుస్తకాలు పెట్టుకొని బ్రాహ్మి
గరల్ని స్కూలుకువస్తూ పోతూవుంది.

* * * *

దీవననదికి వెల్లువ తీసే సమయాన మన కథలో ఒక
ఘటన జరిగింది.

కిస్మిన్ సెలవలు. సిమ్లా, బొంబాయి, వాల్తేరు,
ఢిల్లీ, కాన్పూరు మొదలగు పట్టణాలనుంచి లవంగ
మంజరి బాల్య స్నేహితురాండ్రు తమ భర్తల వేత
నానుసారం మోటూ-తాటా శరీరాలతో కలకత్తా
తిరిగి పోవటానికి వచ్చారు. ఆ సంవత్సరం కలకత్తాలో
అఖిలభారత శిల్ప ప్రదర్శనం జరుగుతూ వున్నది.
పెద్దపెద్ద హోటల్సులో 'చోటులేదు' అనే నోటీ
సులు వ్రేల్గట్టి వున్నాయి. కలకత్తా మార్కెట్టులో
మూర్తి దాబాదు పట్టుచీరెల ధర, రూపాయికి రెండు
అణాలు పెరిగింది.

పైశిల్ప ప్రదర్శనంలో లవంగమంజరి తన అమ్మా
యిని వెంటబెట్టుకొని తిరుగుతూవుండగా దాదాపు
మంజరి ప్రాయమేగల స్త్రీ ఎదురుపడి ప్రశ్నించింది—
“దీదీ నీవు లవంగమంజరివి కావూ?”

ఆగంతుకి లంగామాదిరి ముడుతలుపడ్డ పార్శ్వ చీరె
కట్టుకొని, కాళ్ళకు స్లిప్పర్లు వేసుకొని వుంది. సామా
న్యంగా వేశ్యలే ఈమాదిరి దుస్తులు ధరిస్తూ
వుంటారు. మంజరి మొదట ఇలానే ఊహించింది.
కాని మరుక్షణానే తనస్మృతిపటము మీదికి ఒక

బాల్యకాలపు మూర్తిని తెచ్చుకొన్నది. ఆమూర్తి చాల బక్కపలచగా వుండేది. ఈ యెదుటవున్న మహిళ బాగా బొద్దుగావుంది. అందుకని మంజరి సందిగ్ధంలో పడి ఏమనాలో నిశ్చయించు కోలేక పోయింది. ఆగంతుకి నవ్వుతూ అన్నది— “దీదీ, నన్ను గుర్తుపట్టలా? నేను మృణాళినిని!”

మంజరికూడా నవ్వుతూ అన్నది— “కాదు చెల్లీ! నీవు చాలా లావు—”

మృణాళిని— “వారుకూడా యిదే అంటున్నారు; నీవే చెప్పి దీదీ, నేనేమిచేసేది?”

తరువాత మృణాళిని పదిపన్నెండు గజాల పట్టు రుమాలతీసి పచ్చిగడ్డిమీద పరిచింది. సఖులిద్దరూ దానిమీద కూర్చుని సంభాషణ ప్రారంభించారు.

కాసేపట్లోనే మృణాళిని సఖి కమలినీ, కమలిని ప్రాణం పుష్కరిణీ, పుష్కరిణికి ఆధారం నిర్మిణీ, నిర్మిణి చెలి పూజారిణీ ఇత్యాదులూ అర్ధడజనుస్త్రీలు వచ్చి సఖిత్వ సూత్రముతో గుచ్చబడిన మాలవలె మంజరి చుట్టూ కూర్చున్నారు. వారి పతిదేవులు దూరంగావున్న వటవృక్షంక్రింద నిలబడి, ఊర్ధ్వ నేత్రాలతో, కొమ్మలు లెక్కిస్తూ. సభాభంగం కోసం ప్రతీక్షిస్తున్నారు. అరఝూమురాత్రి గడిచాక కిలకిల నవ్వులతో సభలేచింది. అక్కడ కూడిన సఖులలో లవంగమంజరే కలకత్తావాసిని కావటంచేత మరు దినం మూడోఝూమున, సఖుల సందరినీ తనయింటికి

త్రిలోచనకవిరాజు

రమ్మని ఆహ్వానించి, వారిదగ్గర సెలవుతీసుకుంది.

ఇంటికివచ్చే దోవలో మంజరి తనస్థితినిగురించి ఆలోచించిన కొలదీ తన సఖులందరిలోనూ తానే అభాగినినని అమెకు తోచసాగింది. ఆమె సఖులను వారి వారి భర్తలే వెంటబెట్టుకొని ప్రదర్శనానికి తీసుకువచ్చారు. మరి తనవెంట ఎవరు వచ్చారు? జగ్గూకోచవానూ, మహాదేవదర్వానూ, బుధువా సైనూ !

అవంగమంజరి మానసిక విలాపము పూర్తికాక ముంబే బండి సింహద్వారములోనికి వచ్చి ఆగింది. బేచారాంబాబు అప్పుడు చాలా ఆదుర్దాతో ఈగదికీ ఆగదికీ తిరుగుతూ, వుండుండి క్షేమిదాసీని కనరు తున్నాడు—అది అమ్మగారివెంట ఎందుకు వెళ్ళలే దని! మంజరిని చూడగానే అతను చాలా సంతోషంతో అన్నాడు—“వచ్చేశావే! నేను చాలా—”

మంజరి తన దుర్భాగ్యం సంగతి యింకా మరచిపోలేదు. మధ్యలోనే అంది—“రాకపోయినా బావుండేది!”

బేచారాంబాబుకు యికే మంటానికి ధైర్యము చాలలేదు. అమ్మాయిని చాటుకు పిల్చి మెల్లగా అడిగాడు—“మీ అమ్మ పక్క పర్చిపోయి వెళ్ళిందనుకుంటూ, కామా?”

“నాకు తెలియదు”—అని అమ్మాయి తుద్రున పారిపోయింది. బేచారాంబాబు క్రిందకు దిగివచ్చి

బండివాణ్ణి కనుక్కుంటే—గుర్రం రోవలో ఎక్కడా నఖరా చేయలేదని తెలిసింది. అయితే, మంజరి హఠాత్తుగా యీ రుద్రరూపం ధరించటానికి కారణం ఏమిటి?... ఎంత ఆలోచించినా అవనికి బోధననక పోయేవరకు చప్పున భోంచేసి గుచ్చున నిశ్చయమే.

మంజరి రుద్రరూపానికి కారణం మరొకటి. దానంతటదే బేచారాంబాబు కళ్ళముందు ప్రాణం కాలపు సూర్యునివలే ప్రత్యక్షమైంది.

బేచారాంబాబు అప్పుడు భోంచేసి నిద్రపోతున్నాడు. అకస్మాత్తుగా మెల్లమీద కాళ్ళ చప్పునూ, గాజుల గలగలా, పట్టుచీరెల పరపరా, హనుర హస్తాల కలకలా విని త్రుళ్ళిపడిలేచి పక్కమీద కూర్చున్నాడు. మరుక్షణం—“రావే చెల్లీ, రావే!” “భలే! ఆ చీరె నీకెంతబాగా అతికింది!” “అది ఎన్ని నవర్సులదీ?” “మజూరి ఎంత తీసుకున్నాడు?” “ఈ రవ్వ ఎన్ని రతులు?” “మీవారు నిన్నురానిచ్చారూ?”—ఈమాదిరి విచిత్ర ప్రశ్నలు విని బేచారాంబాబు లవంగమంజరి గదిలో సభి సమ్మేళనము జరుగుతున్నదని గ్రహించాడు.

బయటికి వెళ్లాలంటే మంజరి గదికి మూడువైపుల గుండా తిరిగి వెళ్ళాలి. ఇటు బేచారాంబాబు పక్క చిక్కనందువల్ల అయిద రోజుల నుంచీ గుండా చేసుకోలేదు. అందుకని బయటికి రావడానికి సిగ్గుపడి పక్కమీదే కళ్ళ మూసుకు పండుకొని పక్క-

త్రిలోచనకవిరాజు

గదిలో, వివాహమూ-అత్తింటి కాపురమూ-నగలూ-
కోకలూ—మొదలగు వాటిమీద జరిగే విమర్శన
వినసాగాడు.

వింటూ వింటూనే బేచారాంబాబు ఒక గుడ్డి
కుసుకు వేశాడు. మంజరి ఉచ్చకంతస్వరం విని హటా
త్తుగా వారికి మెలకువ వచ్చింది. లవంగమంజరి
చెప్పతూ వుంది—ఇంట్లో మాస్టరును పెట్ట చదువు
చెప్పించి, నీ భర్త కనుక నిన్ను పాసు చేయించాడు.
నీ అదృష్టం. నాభర్తబోటి వారి పాలిట పడితే నీ
చదువుకు పురిట్లోనే సందు కొట్టేది. నాబోటిది ఇంకా
ఏమి పరీక్షలు పాసవుతుంది!

బేచారాంబాబు గౌరవానికి భంగం కలిగింది.
కోపంకూడా వచ్చింది. కోపం వచ్చినప్పుడు గీకు
వేదాంతి చెప్పిన ప్రకారం నూరువరకూ లెఖి
పెడతాడు. నేడుకూడా ఆపంథా అనుసరించాడు.
కాని, వేయివరకు లెఖిపెట్టినా వారి కోపం తగ్గక
పోయేవరకు యిక మిద్దెమీదకు పోయి పచారుచేయ
సాగాడు. క్రమంగా సాయంత్రం అయింది. మంజరి
అతిథినులు మోటార్లు ఎక్కి సెలవు తీసుకోవటం
బేచారాంబాబు రక్తనేత్రాలతో మిద్దెమీద నుండే
చూశాడు. తర్వాత నెమ్మదిగా కాళ్ళీడ్చుకొంటూ
క్రిందకు దిగివచ్చాడు. లవంగమంజరి వచ్చి అడిగింది
—“కాస్త భోంచేస్తారా?”

బేచారాంబాబు అన్నాడు “అఖిర్లా.”

తర్వాత క్రిందికిదిగిపోయి ఒక వృత్తరం వ్రాసి
జేమిద్వారా లవంగమంజరికి పంపాడు. మంజరి
బొమ్మలు చిట్లించుకొని చదివింది—

‘నీవు నన్ను అవమానం చేశావు. మాస్టరుగారు పెట్టి
చదువు చెప్పించి నిన్ను పక్షి పాసుచేయించలేదని
స్త్రీలందరియెదుటా నన్ను రట్టుచేశావు. శేషేయీ
ఆసంగతి వాళ్ళభర్తలూ, వాళ్ళభర్తలవల్ల వారి బంధు
మిత్రులూ వింటారు. మొదట కలకత్తాలోనూ,
తర్వాత ఢిల్లీ, ఆగ్రా, డెహరాడూన్, సిల్లా,
కాన్పూరు, బొంబాయి, మద్రాసు మొదలగు మహా
పట్టణాల్లో నాలపక్షిర్తి వ్యాపిస్తుంది. నేను భార్యను
హింసిస్తున్నాననీ, ఇచ్చాపూర్వకంగా ఆమెను బర్బర
స్త్రీనిగా తయారు చేశాననీ ప్రజలందరూ తలుస్తారు.
ఈలాంటి పరిస్థితులలో నేను నీకు పతిగావుంటానికి
ఏమాత్రమూ తగను. కాబట్టి, నేటినుంచి నేను
డ్రాయింగురూంలోనే పండుకుంటాను; క్రింది గదిలోనే
భోజనాదికాలు నిర్వర్తించుకొంటాను.

ఇట్లు,
శ్రీ బేచారాం.

లవంగమంజరి కళ్ళు ఎర్రబడ్డవి. అన్నది—“కేచే!”

భోంచేసినతర్వాత బేచారాంబాబు డ్రాయింగు
రూంలో పండుకొని, నల్లులు కుట్టటంవల్ల నిర్రపట్టక
అటూయిటూ పొరుతున్నాడు. ఇంతలో జేమి ఒక
వృత్తరం తీసుకువచ్చి యిచ్చింది. బేచారాంబాబు

త్రి లో. చ న క వి రా జు

చదివాడు—

‘తమపుత్తరం అందినది. సంగతులన్నీ తెలిసినవి. మీపిల్లల లాలనపాలనలోనే నాజీవితమంతా వ్యర్థమైంది. పైగా మీరే నన్ను కోప్పడుతున్నారు! నేను రేపటినుంచీ మీవద్ద వుండను. ఈపుద్దండపు పిల్లలను ఎలా సంబాళించుకొంటారో చూస్తాను. దంతాలు పున్నంతవరకూ వాటివిలువ ఎవరికీ తెలియదు. ఇట్లు—
శ్రీమతి లవంగమంజరీదేవి.’

పుత్తరం చదవగానే బేచారాంబాబు తల కొంచెం తిరిగింది. కాని వెంటనే తిప్పుతెలుసుకొని ఊమితో అన్నాడు—“భేష్!”

రాత్రి అంతా నానావిధములైన దుశ్చింతలవల్లనూ, పాపిష్టినల్లుల కాటవల్లనూ—నిద్రపట్టక తెల్లవారు ఝానుకు బేచారాంబాబు కన్నంటింది. అంటి కూడా ఎక్కువసేపు కాలేదు, చిన్నబ్బాయి చీత్రారం విని మెలకువ వచ్చింది. చిన్నబ్బాయి వచ్చి చేయి పట్టుకొని లాగుతూ అడుగుతున్నాడు—“ఒకలి అవుతోంది నాన్నా!”

నిద్రచాలక మూసుకుపోయిన కళ్ళను బలవంతాన కొంచెం తెరచి బేచారాంబాబు అన్నాడు—“వేధించ బోకురా నన్ను. మీ అమ్మదగ్గరకు పో!”

కుర్రవాడన్నాడు—“అమ్మ లేదుగా.”

తేలుకుట్టిన వానివలె ఉలికిపడి బేచారాంబాబు

పక్కమీద కూర్చున్నాడు. గత దినం జరిగిన ఘటన లన్నీ అతనికి ఒక్కసారిగా జ్ఞాపకంవచ్చాయి. త్వరగా లేచి రెండో అంతస్తుకు పోయి చూచాడు—ఇంటి ఆవిడ లేదు. పెద్దమ్మాయి మాత్రం కూర్చుని ద్రావింగు వేసుకొంటూవుంది. పెద్దబబ్బాయి చిన్నమ్మాయి కలిసి నాయనగారి పాత బూట్లన్నీ పోగు చేసి—మల్లెపూవులవలె తెల్లగావున్న మంజరి శయ్య మీద—వాటితో గోపురం కొట్టటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. బేచారంబాబును చూడగానే పెద్దమ్మాయి అడిగింది— “ఇవ్వాలి స్కూలు ఫీజు యివ్వు నాన్నా ! మాటమాటికి అడగటం బాగులేదు. ఇవ్వాలి జీతం తీసుకొనిగాని కదలను !”

బేచారంబాబు అడిగాడు—“మీ అమ్మ—”

పెద్దమ్మాయి మధ్యలోనే అంది—“అమ్మ యిచ్చి పోలేదు. మీ నాన్నాను అడిగి తీసుకోమని చెప్పింది. ఇదిగో, మీ ఓటిపెట్టె చెవి అట్టే పెట్టి పోయింది.” అని ఒక తాళపుచెవి తండ్రిగారి మీదికి విసరివేసింది.

బేచారం బాబడిగాడు— “ఎక్కడికి వెళ్ళింది ?”

పెద్దబబ్బాయి జవాబిచ్చాడు—“బాగ్ బజార్ ! మరి చెప్పిపోయిందీ—మీరు గనుక అటుముఖంపెట్టితే—”

పెద్దమ్మాయి వాణ్ణి బెదిరిస్తూ అన్నది—“నోరు మూసుకోరా వెధవా ! నాన్నగారికి అటువంటి మాటలు చెప్పవచ్చా ?— అదికాదు నాన్నా, అమ్మ చెప్పిపోయిందీ—మీరు గనుక బాగ్ బజా

తిరిలో చ న క వి రా జు

రుకు వెళ్లేటట్టయితే అమ్మకు చాలా కష్టంగా వుంటుందట. తర్వాత కలకత్తా వచ్చి ఎక్కడికైనా వెళుతుందట. కాశీ అయినా పోవచ్చు, రామేశ్వరం అయినా పోవచ్చు.”

చిన్నమ్మాయి అంది—“అమ్మందీ— నేను యిహా మీ అమ్మను కాను. మీకు ఇంకో కొత్త అమ్మ వస్తుంది. చెప్ప నాన్నా, ఎప్పుడొస్తుందీ?”

బేచారాంబాబు అన్నాడు—“హూ! అట్లాగా!”

తర్వాత శాలువా పెన వేసుకొని బజారికి పో బోతూవుండగా పెద్దబాబాయి అడిగాడు—“మా కే దన్నా తింటానికి తెచ్చిపెట్టు నాన్నా! నాకు పూలీలూ—చిన్నమ్మాయికి నిస్కత్తులూ—”

పెద్దఅమ్మాయి చిన్న అబ్బాయి ఏక కంఠంతో అన్నారు—“మాకు వేసి వేసి బజ్జీలు.”

బేచారాంబాబు కొంచెం గాభరా పడి అన్నాడు —“క్షమిని పిలువ్వా?”

“ఆదికూడా లేదు నాన్నా!” పెద్దమ్మాయి అంది.

“ఎక్కడికి వెళ్లింది?”

“ఉదయాన్నే అమ్మదగ్గర సెలవు తీసుకొని అమ్మ బండే ఎక్కిపోయింది.”

బేచారాంబాబు ఇదంతా ఒక పెద్ద కుట్రని గ్రహించాడు.—“హూ, అందాకా వచ్చిందీ!— తాకూర్?” పిలిచాడు.

వంట బ్రాహ్మడు గణపతితాకూర్ వచ్చి విన

యంగా అడిగాడు—“కాబేజీ కూరలో మిరపకాయలు వేయమంటారా, వదంటారా?”

బేచారాం—“వద్దు—నీవు బజారుకు పోయి పిల్లలకు, ఏమైనా, తింటానికి తీసుకురా.”

గణపతి అన్నాడు—“ఇప్పుడు కా ఏమి తింటారు బాబూ ! పది ఘంటలేగా అయింది. ఇదివరకు ఒక సారి తిన్నారు.”

బేచారాంబాబు బుభుక్ష చతుష్టయం వైపు కోపంగా చూస్తూ అడిగాడు—“తిన్నారా?”

పెద్దమ్మాయి అంది—“కొద్దిగా.”

బేచారాం—“ఇప్పటికి వూరుకోండి, మధ్యాహ్నం బాగా తిందరుగాని!”

ఆరోజునుంచే బేచారాంబాబు గృహకార్యక్లాపానికి మనస్సును పోనిచ్చాడు. అన్ని వ్యవహారాలూ చక్కజేసుకొని, అబ్బాయిలూ అమ్మాయిలూ భోంచేస్తే సమయం, వారివారి పరిమాణం—అంతా టైంస్ టేబిలు వాసి వంటయింటి తలుపును తీరించాడు. తర్వాత వంటవానినీ, నొకర్లనూ పిలిచి చెప్పాడు—“పనులన్నీ సక్రమంగా జరగాలి. డింట్‌ఆవిజ్జే లేదని కాస్త అతితేలివి చూపించ బోతారేమో—నా దగ్గర అవేవీ సాగవు!”

రాత్రి బేచారాంబాబుకు కనుకు పట్టుకూ వుండగా చిన్నబ్బాయి వచ్చి అడిగాడు—“నాన్నా, నాకు యెర్రచొక్కా తొడగవు?”

తిలో చ న క వి రాజు

బేచారాంబాబుకు మత్తు వదిలింది. అన్నాడు—
“రాత్రిళ్లు చొక్కా ఎందుకూ?”

చిన్నబ్బాయి అన్నాడు—“అది లేకపోతే నాకు నిద్రపట్టదు!”

బేచారాంబాబు అమ్మాయిని పిలిచాడు.

అమ్మాయి అంది—“నా చెవి దురదగా వుంది నాన్నా!”

బేచారాంబాబు అన్నాడు—“సరే.”

ప్రాద్దున్నే లేచి డ్రాయింగు రూంలో కూర్చుని వుండగా జగ్గూకోచ్ వాణ్ నచ్చి గుర్రందానా అంటటం లేదని చెప్పాడు.

బేచారాంబాబు అన్నాడు—“డాక్టరుకు చూపించు.”

జగ్గూ వెళ్ళిపోయాడు—సాయంత్రం మళ్ళీ వచ్చి గుర్రం గిలగిల తన్నుకొంటున్న ధన్నాడు.

బేచారాంబాబు చాకలి దగ్గరనుంచి ఇస్తిరీ గుడ్డలు లెట్టు పెట్టి తీసుకొంటున్నాడు. నిర్వికార భావంతో ఆహ్లాదపించాడు—“గుర్రాన్ని కసాయి దుకాణానికి తోలు.”

మధ్యాహ్నం బేచారాంబాబు నిద్రపోతుండగా ఒక కాన్ స్టేబులు చిన్నబ్బాయినీ చిన్నమ్మాయినీ చెరి ఒక రెక్కాపట్టుకొని హాజరై అన్నాడు—“ఈ పిల్లల్నిగూ మెయిన్ రోడ్డుమీద నిలబడి, ఏడుస్తూ బాగ్ బజారుకు దారి అడుగుతున్నారు.”

బేచారాంబాబు కాన్ స్టేబులుకు ఒక సావనలా యిచ్చి పంపాడు. అనుక్షణమూ మోహమా బహు

తిరిగే కలకత్తా పట్టణంలో ఈ వృద్ధుడవు పిల్లలతో
వుంటం చాలా అపాయకరమని భావించి, వెంటనే
దర్వాన్ను పిలిచి టైప్ చేబిల్ కొనుక్కు రమ్మని
హారాస్టేషనుకు పంపాడు.

టైప్ బిలు అంతా తిరగవేసి, రైల్వే గూల్సులన్నీ
చదివి బేచారాంబాబు ఏమి నిశ్చయించాడో అయ
నకే తెలియాలి. తక్షణం బజారుకు వెళ్ళి హోమియో
పథీ మందు పెట్టే, ఒకబుట్ట కమలాలు, హోమియో
పథీ చికిత్సా విజ్ఞానము (Materia Medica) పద
కొండు సంపుటాలూ కొని సాయుక్తం యిటికీ చేరు
కునేవరికు రెండో అంతస్తుమీద గలభాగావుంది. పెద్ద
మట్టిపాత్రలో రసగుల్లలు ముందు పెట్టుకుని వీరి నలు
గురుపిల్లలూ గోలచేస్తూ తింటున్నారు. బేచారాం
బాబు సబ్బుడై నిలబడిపోయి రసగుల్లలు ఎక్కువగా
తింటువల్ల కడుపునొప్పివస్తే, నేక్ స్వామికా యివ్వాలా
లేక పల్చెటిలా—అని ఆలోచించసాగాడు.

ఇంతలో అన్నయ్యతో పోటీచేయాలని చిన్న
బాబు ఒక్కసారే రెండు రసగుల్లలు నోట్లో కుక్కు
కొని గుడ్లు తేలవేశాడు. పెద్దమ్మాయి అరచింది—
“చస్తా పేమిరా—ఊసేయి, ఊసేయి!”

చిన్న బాబు ఊయనన్నట్టుగా తలపూచి అయ్య
తనకు తెలివైనా వెల్లకిలా నువ్వొన్నాడు. పెద్ద
మ్మాయి బిగ్గరగా ఏడ్చింది. వెంటనే డ్రైనింగ్ బా
టు ప్రయాణమయి బయటకువచ్చి పిల్లవాణ్ణి కొక

తిరిలో చన క వి రా జు

మీద పండుకోబెట్టుకొని, నెన్నెన నీళ్ళుచల్లి, వినన
కర్రతో వినరసాగింది.

బేచారాంబాబు అడిగాడు—“నీ వెందుకువచ్చా?”

క్షేమీ అన్నది—“దొరసానిగారు పిల్లలకు రస
గుల్లలు పంపారు. అవే—”

బేచారాంబాబు అన్నాడు—“హూ! అఖిరా తీసుకుపో!”

రసగుల్లలు తీసుకుపోమ్మనటం వినగానేచిన్న
బాబాయి. బంతివలె లేచి కూర్చుని—“ఉహూ! అవి
మావి,” అని కుండెడు రసగుల్లలలో మిగిలిన
మూడురసగుల్లలూ గుప్పిటపట్టి మెట్లదోవ పట్టాడు.
బేచారాంబాబు కుండవంక వేలుచూపిస్తూ క్షేమీతో
అన్నాడు—“ఉూ! తీసుకుపో!”

క్షేమీ వెళ్లి పోయింది.

రాత్రి అంతా మేలుకొని బేచారాంబాబు
చాలా తర్కవితర్కం చేసి—లవంగమంజరి లేకుండా
ఈకలకత్తా పట్టణంలో, ఈతుంటరి పిల్లలను పెట్టుకొని
సంసారం నడపటం అపాయకరమని తేల్చుకున్నాడు.
భవిష్యత్తును పూహించుకొని అతను చాలా తొట్రు
పడ్డాడు.

మర్నాడు ఒక అట్ట చించి నాలుగు ముక్కలు
చేసి—వాటిమీద పిల్లల పేర్లూ, చిరునామాలూ, పరి
చయం—వివరంగా వ్రాసి నలుగురు పిల్లల మెడ
లోనూ కట్టి బేచారాంబాబుకేక వేశాడు—“హహా దేవ్
టాక్సీ తీసుకురా!”

పెద్దమ్మాయి అడిగింది — “మెళ్ళో అట్టకట్టడం ఎందుకు నాన్నా?”

బేచారంబాబు అన్నాడు — “యాత్రచేయటానికి పోతున్నాం కదూ. అక్కడ మీలో ఎవరయినా మారిపోతే మెళ్ళో అట్టముక్క చూచి, మిమ్మల్ని ఈ యింట్లో నడలిపెడతారు. లేక రైళ్లు డీకోట్టుకొని అందులో నేను — గ్రహించావా?... అప్పుడు రైల్వేవాళ్ళు నీమెళ్ళో యీ టిక్కెట్టు చూచి నీవెవరయిందీ తెలుసుకుంటారు, తెలిసిందా?”

పెద్దపిల్ల తెలివైగలది. అంతా అర్థంచేసుకుంది! యాత్రకుపోతున్నామనే ఉత్సాహంలో చేతికి అడ్డం వచ్చిన గుడ్డలన్నీ మూటకట్టేసింది బేచారంబాబు జగ్గూ తోడ్పాటుతో ఏడు పరుపులూ పదానుగు కంబళ్ళూ కలిపి ఒక చుట్ట చుట్టాడు. ఒక టాక్సీమీద సామానూ పరుపులూ వేసి జగ్గూను స్టేషనుకు పంపాడు. తర్వాత తన గదికి తాళంవేసి, మంజరిగదిని అలానే వుంచి మహాదేవదర్వాన్ను ఇంటికి కాపలా పెట్టి, సిద్ధిదాత గణేశుని జపిస్తో పిల్లల చేతులు వట్టుకొని రెండో టాక్సీ ఎక్కాడు.

బేచారంబాబు టిక్కెట్టుతీసుకున్నది మఘరకు కాని బంకి బర్దవాన్ స్టేషనులో ఆగగానే చేతిలోవున్న న్యూస్ పేపరును గుప్పిటలో బిగించి అన్నాడు — “పెద్దమ్మాయి! ఇకమీరంతా దిగండి!”

చిన్నబ్బాయి అన్నాడు — “దిగరా అన్నాయి.

త్రిలో చ న క వి రా జ

నాన్న సీతాభోగం కొనిపెడపాడు!”

పెద్దమ్మాయి అడిగింది—“ఇక్కడెందుకు దిగటం నాన్నా?”

బేచారాంబాబు గుప్పిట్లోవున్న పత్రిక పిల్లమీద వేస్తోున్నాడు—“చూడరాదూ చదివి. మఘరీదగ్గర ఎలుకలు పడుతున్నాయి—అంతాపోయి క్లేగులోపడి చస్తారావం? దిగండి, దిగండి—”

చిన్నబ్బాయి అదినరకే ప్లాటుఫారంమీద దూకి సీతాభోగం వాడిని పిలుస్తున్నాడు. బేచారాంబాబు మిగిలిన ముగ్గురనూ దించి తాను దిగాడు. ప్లాటు ఫారంమీద కాసేపు నిలబడి దాపులో ఆరోగ్యకర మైన ప్రదేశం వీదైనా వున్నదా అని ఆలోచించాడు. ఉత్తరపాడా జ్ఞాపకంవచ్చింది. అక్కడే గంగవడ్డున వీరినాన్నగారు కట్టించిపోయిన బంగళా, చుట్టూ ఆరా మవాటికావుంది. ఇంతలో డౌన్ పాసింజరు వచ్చి ఆగింది. తత్తరబిత్తరగా ఒకవీసె సీతాభోగంకొని డౌన్ పాసింజరు ఎక్కాడు. తర్వాత యథాసమయా నికి ఉత్తరపాడాలో దిగి కేనారాం ఆరామవాటికలో తిష్టవేశాడు.

*

*

*

జగ్గుకోచ్ వాన్ స్వామిభక్తుడు. యజమానిని కొనిపోయినబండి డిస్టెంట్ సిగ్నల్ దాటగానే టాక్సీ ఎక్కి బాగ్ బజారువెళ్ళి బాబుగారు పిల్లాజల్లాలో మధురయాత్రకు పోయారని యజమానురాలితో

చెప్పాడు.

లవంగమంబరి చేతిలోంచి జితేబిషాట్లం క్రింద పడి పోయింది. తెరుచుకున్న నోరు అలానేవుండిపోయింది. అనేకదుశ్చింతలు ఆమెను ఆవరించినవి. మధుర లోని పండ్లాలు గుండాలని ఆమె నాయనమ్మ చిన్నప్పటి నుంచీ చెప్పతూ వుండేది.

మంజరి పూహించసాగింది— పండావచ్చాడు... చిన్నమ్మాయికి మిఠాయి యిచ్చాడు... గొంతు పిసికాడు... మొలలోనిగజ్జెలూ—మెడలోని హారమూ... పలాయనమూ...

మంజరి ఇక ఆలోచించ లేకపోయింది. కెవ్వన కెక వేసి, ఏడుస్తూ అడిగింది—“నీవు ఎందుకు వెళ్ళ లేదూ వెంట?”

జగ్గూ అన్నాడు—“బాబుగారు తీసుకెళ్ళలేదు, ఏంచేస్తేదీ ? లేకపోతే యీ ముసలితనంలో మధుర దర్శించటం—”

లవంగమంజరి తల్లి వచ్చి సమస్తమూ విని కుమారుని పిలిచి అన్నది—“నీవు పోరా హారీ ! ఉద్దండపు పిల్లలను పెట్టుకొని పరదేశంలో వొంటరికాడు—”

హారికి దేశాటనం చేయాలనే కోరిక మహావుంది. ధనాభావంచేత ఎక్కడకూ పోనిమాట మాత్రం యథార్థం—అయితే ఏం ? భారతదేశంలో వుండే రైల్వేకంపెనీల ట్రైబిల్స్ నీ భట్టిపెట్టివుంచాడు. తల్లి గారి ప్రస్తావన వినగానే వుత్సాహంతో అన్నాడు—

త్రిలో చ న క వి రా జ

“ఆ! వెళ్ళటం చాలా అనుసరం—”

“వానిని చూడగానే మాకు తంతి యివ్వు—
జ్ఞాపకం వుంటుందా?” అని లవంగమంజరి వంద
రూపాయల మూట తీసుకువచ్చి హాకి యిచ్చింది.

హరి సూట్ కేస్ చేతపట్టుకొని బజారుకు వచ్చి.
బస్ ఎక్కాడు.

వాకిట్లో బిచ్చగా డొకడు గీతం పాడుతున్నాడు.

‘ఏల దుఃఖించెదే బేలరాధమ్మ
వెగటు వేసిందేమొ వ్రేపల్లె విడిచి
ముద్దుల కృష్ణుండు మధురకు తరలె
తిరిగి రాడమ్మకో తిరిగి రాడమ్మ!’

విని లవంగమంజరి కపించిపోయి అన్నది. “ఎంత
కులక్షణ గీతం! జగ్గూ మారంగాకొట్టు దరిద్రుణ్ణి!”

బిచ్చగాడు గొణుకొంటూ వెళ్ళిపోయాడు.
కాని గీతంలోని అఖరు చరణం లవంగమంజరి హృద
యంలో—సమ్మెట పెట్టువలె ప్రతిధ్వనించ సాగింది.
చివరకు అధీరయై ఊమిని వెంటపెట్టుకొని, కళ్ళ
నీళ్లు తుడుచుకొంటూ టాక్సీ ఎక్కి పతి గృహానికి
బయలుదేరింది.

ఇంటికి వచ్చి చూచుకునే వరకు లవంగమంజరి
దుశ్చింత త్రిగుణమైంది. బేచారాంబాబు ఉల్లేఖ
వ్రాసరు కోటు తీసుకువెళ్ళనేలేదు. పిల్లల నల్లబై
జోళ్ళ పట్టు మేజోళ్ళూ వరండానిండా పడివున్నాయి.
లవంగమంజరి ఏడుస్తో ఊమితో అన్నది—“ఎంత

శాస్త్రి జరిగింది నాకు డేమీ? ఈ చలికాలంలో ఉన్ని గుడ్డలన్నీ యిక్కడే వదిలెట్టి పోయారు.”

డేమీ అంది—“మీ రేమీ దిగులుపడబోకండి. దగ్గర డబ్బుంది—కొనుక్కొంటారు!”

లనంగమంజరి—“అదేమి కలకత్తా పట్టణమా డేమీ—డబ్బు పారవేయగానే వస్తువు దొరకటానికి? కోపించినందుకు నే నెంత తాపపడుతున్నాను!”

లనంగమంజరి ఇక నిలబడలేక శయ్యలీద పోయి వాలింది—డేమీ ఆమె పాదాలు వత్త సాగింది.

*

*

*

బంగళాకు ఎదురుగా గంగ వైడ్డున కూర్చుని బేచారాంబాబు తన జీవితం సింహావలోకనం చేసుకొంటున్నాడు—ఎంత నియమహీన దుఃఖమయ జీవనము! ప్రాణాధికురాలైన పత్ని నేడు విముఖురాలైంది. పది సంవత్సరాల క్రితం వెన్నెల రాత్రిలో—ఈ గంగానదిలో—ఇక్కడే వాలలాడాము; స్వర్గంలో స్వరం కలిపి ప్రేమ గీతాలు పాడాము. ఇవ్వారో! పెద్దమ్మాయి పంటచేయటానికి పోతే పొయ్యి కగ్గరే నిద్రిపోతుంది. పెద్దబ్బాయి వీలుచిక్కిందంటే చాలు—ఓశ్శోటమాలి సహదేవుని పారా పలుగూ పుకు వెళ్ళి గంగలో కలుపుతాడు. రోజూ ఉదయం రెండణాల నాన్ రోట్టే, రేకు మిఠాయి లేకపోతే చిన్న

త్రీలో చ న క వి రా జ

బాబాయి చిరుతిండి అంటడు. చిన్నమ్మాయి మిణుగురు పురుగును చూడగానే కీచుమంటుంది. రాత్రొంతా దోమల సంగీతం, కప్పల బెకబెకలకూ తెంపు వుండదు. సహదేవ తోటమాలి తన దేశంలో వున్న ప్రేయసిని తలచుకొని ఓభ్రాభాషలో బిగ్గరగా కలవరిస్తే బేచారాంబాబు ఉలిక్కిపడి లేస్తాడు. ఇలాంటి విచిత్ర ఉత్పాతాలవల్ల బేచారాం బాబు విసుకెత్తి పోయాడు. ఏకాకిజీవనం అతనికి ఎంతమాత్రమూ సహించటంలేదు. స్త్రీమరుఎక్కి ఒకమాటు సుందర వనంలోవున్న జమీదారీని చూచిరావాలనుకున్నాడు. అక్కడి ప్రజలలో కొన్నాళ్ళు వుంటే కాస్త మనశ్శాంతి అయినా కలుగు తుండేమోనని అతని నమ్మకం. బాగా యోచించి ఈ సంకల్పాన్నే చాలాభాగం స్థిర పరచుకొంటూ వుండగా వేచుకనుంచి ఎవరో పిల్చారు—“ఎవరు? బేచారాంబాబు గారా? సమస్కారము!”

బేచారాంబాబు తిరిగి చూశాడు. తాల్తల్లాలో వుండే విప్లవచోధరి. వీరు పూర్వం సియాల్ దహలో టిక్కెట్టుకలెక్టరుగా వుండేవారు. సాత రిటరన్ టిక్కెట్టు ఒక్కటి అమ్మినందుకు వీరి నౌకరి వూడింది. ఇప్పుడు వుత్తరప్రాంతాలో గొడ్డకు నున్న తవుడూ కమీషను బేరంచేస్తున్నాడు. వీరిద్దరికీ ఇదివరకే పరిచయం వుంది. బేచారాంబాబు అన్నాడు—“ఆ!”

విపినబాబు అన్నాడు—“భలే, చాలాకాలానికి

కనపడ్డారు, ఉద్యానవాటికకు వచ్చారా! పరివారంతోటే?”

బేచారాంబాబు ఉదాసీన ముఖంతో అన్నాడు—
“పరివారంలేదు.”

విపినబాబు సానుభూతి చూపాడు—“ఇంటివారు లేరా? ఇది నాకు తెలియనే తెలియదు! ఎంత దుఃఖవార్త.”

బేచారాంబాబు వేదాంతి వలె గంభీరంగా అన్నాడు—“దుఃఖమెందుకు? ప్రపంచంలో సంయోగవియోగాలూ దినరాత్రులూ అన్నీ వున్నాయి. అన్నీ మనం సహించ వలసిందే.”

విపినబాబు కాస్త ఒక గుట్టకనేసి అన్నాడు—
“మీరు వేరుగా భావించకపోతే ఒక మనవి చేస్తాను. నాకొక మరదలువుంది. ఇరవై ఒకటో సంవత్సరం. రంగు మా ఆవిడమాదిరిగానే ఎరుపు. కాని కళ్లు అంత పెద్దవికావు. ఇక తతిమా విషయాల్లో—గ్రహించారు కదండీ—దేవకన్యక! బీదబ్రాహ్మణ్ణి. మీరు గనుక ఆజ్ఞాపిస్తే—”

బేచారాంబాబు గంగవైపు చూస్తూ, ఈడే టప్పటి, లవంగమంజరి శరీరచాంచల్యం స్మృతికే తెచ్చుకొని పులకిస్తూవున్నాడు. విపినుని మాటలు అతని చెవికెక్కలేదు. అన్యమనస్కంగా అన్నాడు—
“చూద్దాము.”

విపినుడు యింటికి తిరిగివచ్చి ముందు భార్యకూ,

తి) లో చ న క వి రా జు

తగ్వాత అత్తకూ, పిమ్మట అతని మామ జలధర బాబుకూ తానొక పెద్దజంతువును వలలో వేసుకొచ్చానని చెప్పాడు. దీనితోపాటు తన మరదలు బృందరాణిని బుగ్గ గిల్లి కాస్త సరసం ఆడటం కూడా మరచిపోలేదు. బేచారాంబాబుకు రెండో సంబంధానికి యిస్తే పిల్ల ఎంత సుఖపడేదీ మహా రసవంతంగా జరిగింది కన్యాభారంచే కాతమై యున్న వృద్ధ దంపతుల అంతరాత్మలను పూరించాడు. వృద్ధ దంపతులు ఆరాతి నిద్రపోలేదు. ప్రొద్దు పొడవక ముందే జలధరబాబు భార్య, బేచారాంబాబు ఆస్తి పాసులు నమ్మకంగా కనుక్కురమ్మని, భర్తను కలకత్తా పంపించింది.

*

*

*

అనేక దినాలు హరి తంజియిస్తాడని, తంజిప్యూన్ కోసం ఎదురుచూస్తూ వుండటంవల్ల లచంగమంజరి కళ్ళలోని జ్యోతి తగ్గిపోయింది. బేచారాంబాబు మగ్గుర పెళ్ళిచ నాటినుంచే నిద్ర మా యమయింది. హరి తంజిరానందుచేత ఆకలికూడా అడుగులేంది.

మంజరి ఎల్లప్పుడూ ఏడుస్తూ వుంటుంది. ఆరోజు కూడా మధ్యాహ్నం ఏడుస్తూ వుండగా బయట ఎవరో కేకవేశారు—“ఇది బేచారాంబాబు గారి యిల్లేనా?”

మంజరి నిద్రపోయే తేమీదాసీని, జట్టుపట్టు

కొని లాగి, మేల్కొలిపి అంది—“క్షేమి! చూడు, టెలిగ్రాం వచ్చినట్టుగా—”

క్షేమి క్రిందికిపోయి వచ్చి అంది—“ఎవరో పెద్దమనిషి, వృద్ధుడు. తంజీగిరీ ఎమీలేను.”

భర్తగారి కబురు వినెనా తెలుస్తుండేమోనని క్షేమిని వెంటపెట్టుకొని లవంగమంజరి క్రిందికి దిగి వచ్చింది. వృద్ధుని కూర్చోబెట్టి ప్రశ్నించింది—“తమరు ఎక్కడనుంచి దయచేశారు?”

జలధరబాబు జవాబిచ్చాడు—“ఉత్తరపాడానుంచి. ఇది బేచారాంబాబుగారి యిల్లేనా? ప్రితాజ్ఞతం?”

లవంగమంజరి అన్నది — “ఆఁ”

“దోవతప్పి కాశీఘాటు వెళ్లాను. ఇంకా బాగానే వుంది!” అని జలధరబాబు అటూఇటూ మెలికలుగా అనేక ప్రశ్నలు వేసి—బేచారాంబాబు చేతిలో పిల్లను పెడితే—బృందరాణి నిజంగా రాణీ అవుతుందని గ్రహించాడు. తర్వాత వెళ్ళిపోయేముందు గొణుగుకొన్నాడు —“ఇక ముశీపడటమే మిగిలింది.”

ఈనూట లవంగమంజరి విని అడిగింది—“ఏమిటి మీరు అన్నది?”

జలధరబాబు అన్నాడు — “ అంటానికేముంది తల్లీ! పెళ్ళియీదుకు వచ్చిన పిల్ల ఒకటి నెత్తిమీద వుంది. మాఅల్లుడు విషినుడు బేచారాంబాబు రెండో పెళ్ళి చేసుకొంటాడని చెప్పాడు.”

క్షేమి దాసిలోరు అలానే తెరుచుకుపోయింది.

త్రిలో చ న క వి రా జు

లవంగమంజరి జ్యోతిహీన నేత్రాలలో తిరిగి జ్యోతి
వచ్చింది. ప్రశ్నించింది—“వారెక్కడ వున్నారు?”

“ఉత్తరపాడాలో”—అని పెళ్ళి అయినట్టుగానే
భావించుకొని కన్య రాణీకాబోతున్న దన్న సంతో
షంతో జటధరబాబు చేతికర్ర టకటక నేలమీద
కొట్టుకొంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

బేచారాం బాబు మధుర వెళ్ళాలనే మిషతో
ఉత్తరపాడా వెళ్ళి చాటుగా పెళ్ళి చేసుకోవటానికి
కుట్రపన్నుతున్నాడు! మంజరి బుర్ర కుతకుత ఉడక
సాగింది. బేచారాంబాబు ఆదినుంచీ కుట్రదారుడు
గానే కనుపించసాగాడు. అనేక విధాల యీమెను
మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష పాసు కానీయకుండా చేశాడు.
నేటివరకు బేచారాంబాబు మంజరీలమధ్య జరిగిన
వ్యవహారాల్లో కాస్తో కూస్తో వంచనా, కుట్రా, కప
టమూ ఉన్నది. కర్తవ్య మేమిటో మంజరి ఏమాత్ర
మూ నిశ్చయించుకోలేకపోయింది.

క్షేమీ అన్నది—“ఆలోచించి ఇంకా ఏంచేస్తారు?
ఇంకేమీ మించిపోలేదు. మిమ్మల్ని చూడగానే—”

“వారు నాకఖిరలేదు ! నా పిల్లలు నాకు చాలు !
—మహాదేవ్!”

ఆజ్ఞానుసారము మహాదేవదర్వాను టాక్సీ పిలు
చుకు వచ్చాడు.

*

*

*

చలికాలము. ప్రొద్దు కుంకుతూ వుంది. బంగా
ళాలో, బేచారాంబాబు శాలువా కప్పుకొని ఈజీ
చైరు మీద పండుకొని వున్నాడు. ఎదురుగా ఒక
కుర్చీ మీద విపిన్ చౌధరి కూర్చుని అంటున్నాడు—
“అదెట్లాగండి, సార్ ! వృథాగా ముసలివాడిచేత
పద్ధాను గణాలు రైలు ఖర్చు పెట్టించి యిప్పుడు—”
బేచారాంబాబు—“పొరపాటున విని వుంటావు.
నేను అలా చెప్పలేదు.”

విపిన్—“నేనండీ పొరపాటున వినేది ? ఇన్నాళ్ళ
నుంచీ కమీషను భేరం చేస్తూ బ్రతుకుతున్నాను—
డోకరాలదగ్గరనుంచి జ్ఞాపకం వుంటుంది. నేను పొర
పాటున వింటానూ ! స్పష్టంగా చెప్పేసేయండి,
వివాహం చేసుకుంటారా లేదా?”

బేచారాంబాబు కణతలు వత్తుకొంటూ అన్నాడు
—“నన్ను వేధించబోకు మహాశయా ! ఇలాంటి
సంగతులు నాకు బాగావుండవు. నా భార్య జీవించే
వుంది—కన్నవారింటివద్ద వుండటంవల్ల ఇంటివారు
లేరని చెప్పాను. అసలు ఆవిడే లేకపోయినా రెండో
పెళ్లి చేసుకోను, తెలుసునా ? ఆవిడతో పద్ధానుగు
సంవత్సరాల పరిచయం—ఆమెను వదలి ఇంకో
అపరిచితను ఎట్లా పెళ్లాడతాను!”

విపినుడు—“స్త్రీలతో పరిచయం ఏమిటండీ?
ఒక్కసారి పరిచయం అయితే అంతా గ్రహించ
వచ్చు ! ఇదంతా మీరు చేసే మోసంలావుంది.

తిలో చ న క వి రా జ

ఒక భార్య వుంటే ఏమయినట్టు ? ఇంకో వివాహం చేసుకొని యిక్కడే వుంచిపోండి. తిండి తిప్పలకూ డబ్బు పంపిస్తూ వుంటే చాలు.”

బేచారాంబాబు కోపంతో అన్నాడు—“మీంకే చెప్పేది. నా తల పగిలిపోతోంది. నే నిక మీతో మాట్లాడలేను.”

ఇంతవరకూ తలుపు చాటున నిలబడి లవంగ మంజరి భర్తమాటలు వింటూ పశ్చాత్తాపముచే తపించిపోతోంది. ఇక తనను ఆవుకోలేక విషినుని ఎదుటకు వచ్చి నిలబడింది.

బేచారాంబాబు “అరే నీవా !” అని లేవటానికి ప్రయత్నించాడు. కాని మరల ఈజీ చెరులోనే పండుకొని కళ్లుమూశాడు. విషినుడు సంగతంతా గ్రహించి చప్పున దోవపుచ్చుకున్నాడు. పాపం, పదు నాలుగణాలు వసూలు చేయలేక పోయాడు. క్షేమి దాసినల్ల, తల్లి వచ్చిందని విని, పిల్లలు వడ్డించిన పళ్లే లను అవతలపా రేసి పరుగెత్తుకొచ్చి ఏడుపుమొహంతో వున్న తల్లిని చుట్టుముట్టారు. మంజరి ఏడుస్తూ అంద రిని ఒక్కసారిగా కాగలించుకొని పడకకుచ్చీలో పండు కొనివున్న బేచారాంబాబుగారి వెలవెల బోయిన పెద వులవంక సతృప్త నేత్రాలతో చూడసాగింది.

*

*

*

ఇద్దరి దృష్టులూ అనేకసార్లు కలిసిన్నై. కాని ముందు ఎవరు మాట్లాడేదీ స్థిరం చేసుకోలేకపో

యాను. పూరీలు వడ్డించే నెపంతో—ఇంకా రెండు వేన్నాను—అని సంభాషణ ప్రారంభిస్తే, కార్యం సాను కూలం అవుతుంది—మానహాని కూడా వుండ దని ఎంచి లవంగమంజరి పాకశాలలో ప్రవేశించింది... కొంచెం సేపల్లా పూరీలపళ్ళెం చేతపట్టుకు వచ్చి చూచింది— ఈజ్జచేరులో బేచారాంబాబు లేకు ! ఆశంకతో మంజరి హృదయం దడదడ కొట్టుకొంది.

* * *

గంగ వొడ్డున బేచారాంబాబు నిశ్చింతగా కూర్చుని వున్నాడు— ఇక ఏవిధమైన ఉత్పాతంలేదు— ఈ ప్రపంచం ఇక రసాతలానికి పోయినా వీరికి సంతోషమే. ఇలా ఆలోచించుకొంటూ వుండగా మృదు పద్యంతో ఎవ్వరోవచ్చి వారి ప్రక్కనే చప్పుడు లేకూడా కూర్చున్నారు. ఓరకంపితో చూశాడు— లవంగమంజరి. వారి దేహంలో వికృచ్ఛక్తి ప్రసరించింది. అయినా బేచారాంబాబు నోరెరలేదు! మంజరి వ్రేలిమీద మెమీజ్ గానీ ప్లాజ్ గానీ లేకు, అలానే నిశ్శబ్దంగా కూర్చుని పుష్పమాసపు చలితో గడగడ వణకసాగింది. బేచారాంబాబు కనుగొలకు లతో అర్ధాంగి అవస్థ చూచి తన శాలువా కొంచెం ఎత్తాడు కంపిస్తూ వున్న లవంగమంజరి శరీరం అందు లోకి వచ్చింది. తర్వాత వారి ఎడమ భుజం మీద మంజరి తలా కుడి భుజం మీద మంజరి చేయూ,

తిగ్రలో చ నక వి రా జు

ఆటంకాలేమీ లేకుండానే చోటు చేసుకున్నవి.

అప్పుడు గంగలో వెల్లువ బాగా వచ్చివుంది.
ప్రవాహానికి వాలుగా నావను పదలి చాలామంది
నావికులు బిగ్గరగా కోరస్ పాడుతున్నారు.

జాగర్ర నావికా జాగర్రలో!

ప్రణయవాహినిలోన వెల్లువా తన్నింది,
ఎటు చూచినా సుళ్ళు దూరంబు పోవాలి,
పడవ ఘట్టిదికాదు భద్రంబురా అబ్బి,
ఎటుల చేరుస్తావో ఎరుగ లేకున్నాము,

జాగర్ర నావికా జాగర్రలో!

విని వొడ్డున వున్న మాన ప్రాణు లిద్దరు మంద
హాసం చేశారు. నోటివెంట శబ్దం కూడా వచ్చింది.
ఒకరు అశ్రుగద్గద కంఠంతో పిలిచారు—“లవంగ్!”

రెండోవారు వెక్కిళ్ళతో జవా బిచ్చారు—
“బేచారా!”

సంస్కారి.

నేటినుండి—

(క) నిన్ను జాతులసేన చేయడమే నాజీవనోద్దేశము.

(ఖ) వారల సామాజిక ఉన్నతి కొరకై పాటుపడటమే నాజీవిత లక్ష్యము.

(గ) వితంతువుల దుఃఖవిమోచనమే నా జీవన వ్రతము.

భగవంతుడు నాకు సహాయము చేయుగాక!

ఈ నాలుగు ముక్కలూ బిగ్గరగా చదివి శ్రీయుత అనాదిచరణ చక్రవర్తి బి. ఏ. నిర్లక్ష్యముగా సంతకం చేసాడు. తండ్రి స్వస్థీయ భ్యామచరణ చక్రవర్తి. సాకిన్ పదమీ—జిల్లా జస్టోర్.

కళ్ళజోడు ముక్కుకొనవరకు లాగి సమాజ సంస్కార సమితి వృద్ధ అధ్యక్షుడు అన్నాడు—“నేను గ్రహించిన వ్రతాన్ని ఉద్యాపన చేయగలిగితే, మీ జీవితము సార్థక మవుతుంది. మీరు ఎప్పుడు బయలుదేరబోతున్నారు?”

“ఇవ్వారే. ఇక ఆలస్యం చేయను. మన జాతి మర్దన చూస్తూ, యింకా ఓర్పు వహించివుండటం నాబోటివారిపట్ల అసంభం!”

“పోమ్ము. నీజీవితము పీరందరికీ ఆదర్శముగా ఉండుగాక!” అని అధ్యక్షమహాశయుడు అక్కడ కూర్చొని

తిరిలో చ న క వి రా జు

పున్న ఇతర యువకులవంక చూశాడు.

అనాది సమస్కారం చేసి బయటకు వచ్చాడు.

ఆరోజులలో సమాజ సంస్కారంకోసం పట్టణ మంతటా పుట్టకొక్కుల వలె సంఘాలు పుట్టుతున్నాయి. ఇలాటి ఒక సంఘానికి చెందిన కార్యకర్త ప్రచారక పదవులు చిరంజీవి అనాదిచరణ చక్రవర్తి స్వీకరించాడు. క్రిందటిరోజున కాలేజీ స్క్వయర్ లో అధ్యక్షమహాశయుని గంభీరోపన్యాసము విని అనాది మనస్సులో జాతీసేవ చేయాలనే భావం ఎగతన్నింది. అదే నేడు ఈపదవీగ్రహణరూపంగా బయటవడింది !

మెస్కు తిరిగివచ్చాక అనాదిమిత్రులను పిలిచి అన్నాడు — “నాజీవిత స్వప్నాలను సఫలం చేసుకోటానికి నేను వీలు చిక్కించుకొన్నాను; నేను కర్మ పథములో నడవబోతున్నాను. మీరుకూడా నన్ను అనుసరించండి.”

తర్వాత యివ్వాలసాయత్రం సంఘటిల్లిన ఘటన లన్నీ వివరంగా మిత్రులకు వినిపించాడు.

మిత్రులందరు ఏకగ్రీవంగా అన్నారు — “భలే, నీవు చాలా మంచిపని చేశావోయి! నీవు తప్పకుండా ఆమార్గాన్నే నడుపు!”

ఒకరిద్దరు మిత్రులు లాఠీతో వూర్తి చేశాక వారి మార్గమే అనుసరిస్తామని వాగ్దానంకూడా చేశారు.

అనాది నౌకరు హరిచరణుని పిలిచి టీ తీసుకు రమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు. నౌకరు సగంమోటు దిగాక

అనాది కేకవేసి చెప్పాడు — “మూలకొట్టోనుంచి తీసుకురా హరీ!”

హరిచరణుడు అన్నాడు — “అదేమిటి బాబూ! చాకలి మల్లాయి దుకాణంనుంచా?”

అనాది గంధీరస్వరంతో అన్నాడు — “ఈవిశాల ప్రపంచంలో చాకలి మంగలి అనేనాడు ఎవ్వరూ లేరు! అంతా సమానులు. ఒకే స్థలంలో ఉన్నా — ఒకేజలము...”

హరి ఉపన్యాసం అంతా వికలేశు. ‘అచ్చా’ అని క్రిందికు దిగివచ్చి సణిగాడు — “బాబూగారి మూలాన రాత్రి నేను స్నానంచేయాలి వచ్చింది.”

టీ వచ్చేసరికి అదివరకున్న పదకొండుమంది మిత్రులలో కేవలం ముగ్గురుమాత్రం మిలారు. మిగతావారందరూ తలాపైకి ఆవుసరకార్యం నుండటంవల్ల టీ రాకపూర్వమే వెళ్లిపోయారు. ఫలితంగా చాకలి మల్లాయి దుకాణంనుంచి తెచ్చిన టీ నాలుగు కప్పులు మినహా మిగతాదంతా నైడు కాలసలోకి పోయింది. భావావిస్ఫుటైన అనాది యిది చూశాడుకూడా.

మూడు ఘంటలవేళప్పుడు రైలుదిగి సూటుకేసు చేతపట్టుకొని అనాది చార్ ఖండ్ సూటువద్దకు చేరాడు. రాత్రంతా నానమీద గడపవలసిననుండని నావ మొత్తం గుత్తకు తీసుకున్నాడు. నాన చార్ ఖండ్ సూటుకు చేరేవరకు ప్రొద్దుకుంకుతూవుంది. పల్లెకారి

శ్రీ లో చ న క వి రా జు

హారూ వచ్చి అనాదిని అడిగాడు—“బాబుగారూ!
రాత్రికి ఫలహారం చేస్తారా, భోంచేస్తారా?”

అనాది ప్రక్కమీద పండుకొని జవాబిచ్చాడు—
“అన్నమే తింటాను.”

“అయితే నాలుగణాలు యిలా పారవెయ్యండి.
బజారుకు వెళ్లి వస్తాను.”

డబ్బు తీసుకొని హారూ వెళ్లిపోయాడు. హారూ
వెళ్లిపోయాక మన్నాయి పల్లెకారికి తంబాకు జ్ఞాప
కం వచ్చింది. వాడు అనాదిని కేకవేస్తున్నట్టుగా అడి
గాడు—“బాబుగారికి పుగాకు అలవాటుందా?”

అనాది అన్నాడు— “సిగరెట్టు తాగుతాను.”

మన్నాయి చట్టన చేయిచాపి అడిగాడు—
“బాబుగారూ! ఒక చిగిరెట్టు దయచేస్తారా?”

అనాది సిగరెట్టు విసిరివేశాడు. సిగరెట్టు ముట్టించి,
ఒక దమ్ము వేసి దగ్గుతూ దగ్గుతూ మన్నాయి అడి
గాడు— “పోయ్యి యిసుకమీద పెట్టమంటారా
బాబూ?”

అనాది అన్నాడు—“ఇసుకమీద ఎందుకూ! మీ
పోయ్యితేమా?”

మన్నాయి అన్నాడు— “చిత్తం, వుందికాని మేము
పల్లెకారులము కాదూ!”

జాతిభేదాన్ని గురించి తన అభిప్రాయాలు వెల్ల
డించటానికి చిక్కిన ఈ మొదటి అవకాశాన్ని
నదలిపెట్టలేక అనాది ఉపన్యాసం ప్రారంభించాడు—

“షల్లెకారి అయినందువల్ల నష్టమేమిటి ? జాతినిబట్టి ఎవ్వరూ నీచులు కారు భాయీ ! మిమ్మల్ని మీరే హీనంగా చూచుకుంటారు. అందువల్లనే మీరు హీనులయ్యారు. మీ భ్రమ పోగొట్టుకొనికే నేను వచ్చాను. నేను బ్రాహ్మణి ! అయితేయేం? ఇవాళ మీ పాత్రలో భోంచేసి చూపిస్తాను—షల్లెకారుల చేతి అన్నింటింటే బ్రాహ్మణ జాతి పోదని!”

మన్నాయి కళ్ళు పెద్దవిచేశాడు. వాడి నోటివెంట యిక మాటే రాలేదు !

తన ఉపన్యాసం మన్నాయికి బాగా నచ్చినదని పూహించి అనాది ఇకేమీ మాట్లాడకుండా ఉపన్యాసం జీర్ణం చేసుకోవటానికి కాబోలు—మన్నాయికి—అవకాశం యిచ్చాడు.

కాసేపటికి హారూవచ్చి మన్నాయిని అడిగాడు—
“మట్టిపిడత ఇలాయివ్వరా?”

“ఎందుకూ?” మన్నాయి అడిగాడు.

హారూ—“ఈ రాత్రిపూట ఎవడు తిప్పలు పడతాడు?—అటుకులు ఒక సవాళేరు తెచ్చాను. అవే నానవేసుకు తిందాము.”

మన్నాయి తొంగిచూచాడు. అనాది వెళ్ళిపోగా పండుకొని నిద్రపోతున్నాడు. మెల్లగా హారూతో అన్నాడు—“నావ అంటుకోకు—పిడత యిస్తున్నాను. ఎడంగా తీసుకువెళ్ళి యిసుకమీద వెట్టు.”

హారూ ఆశ్చర్యంతో అడిగాడు—“ఎందుకన్నే ?”

తిలో చ న క వి రా జ

మన్నాయి హారూవైపుకు మెడకొంచెం చాచి
అన్నాడు—“బాబు కిరస్తానీ!”

హారూ కళ్లు విప్పకొంటూ అన్నాడు—“ఎట్లా
కనుక్కున్నా? మెడలో జందెం ఉన్నదిగా!”

“అది ఇతర్లకు చూపించటానికే. బాబుగారు మన
పొయ్యిమీద వంటచేసుకు తినాలంటున్నారు!”

ఈ మాట విన్న తర్వాత హారూ అనాది కిర
స్తానీ అని రూఢిచేసుకున్నాడు—“ఇట్లా పడవేయి—
ఆ పిడత ఎత్తి నా చేతిమీద” అన్నాడు.

మన్నాయి పిడతయిచ్చి అనాదిని పిలిచాడు.
అనాదికి కాస్త కునుకు పట్టుతూవుంది. కేక విని లేచి
కూర్చుని అడిగాడు—“పొయ్యి వెలిగించావా?”

హారూ చాలా చిక్కులో పడిపోయాడు. కిర
స్తానీ గనుక పొయ్యిని తాకితే పొయ్యికి జాతి
పోతుంది. ఇటు బ్రాహ్మణ్ణి గనుక పొయ్యిమీద
వంట చేసుకోనిచ్చామా పాపం చుట్టుకొంటుంది!
హారూ తన బుద్ధి అంతా ఖర్చుచేసి అన్నాడు—
“ఈ రాత్రికి మేము వంట చేసుకో దలచుకోలేదు
బాబుగారు! ఈ పూటకు అటుకులే తెచ్చాము.”

అనాదికి వంటచేసుకు తినే అలవాటు ఎప్పుడూ
లేదు. అటుకులమాట వినగానే అన్నాడు—“సరే,
నేను కూడా అటుకులే తింటాను. ఈ రాత్రిపూట
చేతులు కాల్చుకునే పని అన్నా తప్పతుంది!”

ఈవిధంగా పొయ్యి జాతిని రక్షించి, హారూ

అనాదికోసం తెచ్చిన బియ్యం యిచ్చి అటుకులు
తీసుకురావటానికి మల్లీ బజారు వెళ్లాడు.

*

*

*

మరునాడు యూము ప్రొద్దు ఎక్కేవరకు నావ
పదమిఠాటుకు వచ్చి ఆనింది. అనాది చాలా చిన్న
తనంలోనే గ్రామం వదిలిపెట్టాడు. తర్వాత ఈ మధ్య
కాలం—ఇరవై సంవత్సరాలూ—పట్టణాల్లోనే గడ
పటంచేత గ్రామంలో అతనికి పరిచితు లెవ్వరూలేరు.

అనాది తండ్రి శ్యామచరణ చక్రవర్తి ముంగే
రులో వకాలతు చేస్తూవున్నప్పుడు, గ్రామస్థులు
కొందరు ఆరోగ్యలాభంకోసం వచ్చి నాలుగయిదు
మాసాల పాటు తండ్రిగారికి అతిథులుగా ఉంటూ
వుండేవారు. కాని అనాదికి వారి పేర్లు బొత్తుగా
జ్ఞాపకం లేవు

చాలాభాగం అడుగుతూ, కొద్దిగా ఊహిస్తూ
—ఎలాగయితేనేం అనాది ఇంటికి చేరుకొన్నాడు.
దోవను పోయేవారొకరిద్దరు కౌతూహల దృష్టితో
యితని వంక చూచి చెవులలో ఏదో గుజగుజ చెప్పు
కొన్నారు. అంతేకాని, అనాదిని ఎవరూ ఏవిధమైన
ప్రశ్న వేయలేదు. అనాది మిడిమిద ఖిద్దరు
దుస్తులు వున్నవి. ఈ వేషం చూస్తే పల్లెటూరివారు
చాలా భయపడుతారు. దీనికి కారణం కూడా వుంది.
కొద్దిరోజుల క్రితం గ్రామపంచాయితీ బోర్డు ప్రెసి

త్రిలోచనకవిరాజు

డెంటు ఒక నోటీసు జారీచేసి—గాంధీగారి శిష్యులతో మాటా మంత్రీ జరిపేటట్లయితే సర్కారు బహదూరు వారికి కోపం వస్తుందని—నిషేధించాడు. గాంధీగారి శిష్యులను కనిపెట్టటానికి కొన్ని కొండ గుర్తులు కూడా యిచ్చాడు.

(అ) వారు నెత్తిమీద తెల్లని ఖద్దరు టోపీ పెట్టుకుంటారు.

(ఆ) వారు ముతక గుడ్డలు ధరిస్తారు. శరీరంమీద ముతక చొక్కాగానీ, ముతక దుప్పటిగానీ వుంటుంది.

(ఇ) వారు హిందువులయితే 'వందేమాతరమ్' అనీ, మహమ్మదీయులైతే 'అల్లాహ్ అక్బర్' అనీ కేకలువేస్తారు.

(ఈ) వారు సభలుచేసి ఉపన్యాసా లిస్తారు. అందరిదగ్గరనుంచీ నాలుగు నాలుగణాల చందాకూడ వసూలు చేస్తారు.

పైలక్షణాలన్నీ కలవకపోయినా అనాదిశరీరంమీద ఒక్క లక్షణం మాత్రం స్పష్టంగా కనపడుతూ వుంది. ఇంతేకాక ఈమధ్య భిక్ష (చందా) కోసం వచ్చిన గాంధీగారి శిష్యుల నడకకూడా ఇదేరకంగా వుంది.

ఎలాగయితేనేం, అనాది వారినీ వీరినీ అడుగుతూ ఇంటికి చేరుకొన్నాడు. ఇంటి చుట్టూ వున్న కాళీస్థలం లో చెట్లూ చేమలూ అరణ్యం మాదిరిగా పెనవేసుక పోయినవి. మందువా ఇంటికి రెండువైపుల గోడలు కూడా పడిపోయినవి. ఊడిపోయిన ఇటుకరాళ్లు

ఎదురింటివారు మెట్లు కట్టుకోవటానికీ, ప్రక్కయింటి వారు గోడ కట్టుకోవటానికీ వినియోగ పడ్డాయి. వంటయింటి పాకాకు వేసిన టీన్నురేకు ఒకవైపుది మాత్రం వందల కొలది చిల్లులతో ఇంకా మిగిలి వున్నది. రెండవప్రక్కది వృథాగా పాడయిపోతూ వుంటుంది చూచి అనాది జ్ఞాతులలోనే ఒకడు తన గోశాలకు ఉపయోగించుకొన్నాడు. ఇంటిచుట్టూ అల వకు మధ్యమధ్యనా వున్న టేకు స్తంభాలలో ఒకటి రెండు స్తంభాలు మాత్రం యింకా జీర్ణావస్థలో మిగిలి వున్నాయి. అలవకు వేసిన వెదురు పుల్లలు గొడ్డకాడ పిల్లలు కర్రలుగానూ, పొరుగింటివారు వర్షాకాలంలో వంటచెరకుగానూ ఉపయోగించు కోవడంవల్ల ఇంతకు చాలా పూర్వమే వాటి స్వరూపం లేకుండా పోయింది.

కొన్నిదినాలు ఇక్కడే వుండి ఇంటిని సంస్కరించాలని సంకల్పించుకొని, అనాది తుప్పపట్టిన తాళము తెరచి ఇంటిలో ప్రవేశించి, చాల తంటాలు పడి బల్ల ఒకటి బయటకులాగి, అర్ధగంటసేపు విశ్రాంతి తీసుకొన్నాడు. తర్వాత స్నానాదికాలు నిర్వర్తించు కోవడం కోసం ఇంటికి దక్షిణవైపునున్న చెరువువద్దకు వెళ్లి పళ్లుతోముతూ కూర్చున్నాడు. ఈసమయంలోనే వెనుకనుంచి ఎవరోప్రశ్నించారు—
“ఎక్కడనుంచి వచ్చారు బాబూ?”

అనాది తలతిప్పి ప్రశ్నకర్తను చూసి సమాధానం

తిలో చ న క వి రాజు

యిచ్చాడు — “కలకత్తానుంచి.”

“వేరు?”

“అనాదిచరణ చక్రవర్తి. తండ్రిశ్యామచరణచక్రవర్తి.”
ప్రశ్నకర్త నమలుతూవున్న వేపపుల్ల ఆవల పార
వేసి అన్నాడు — “అరే! మీరు మాశ్యామచరణ
అన్నాయిగారి పుత్రులా? స్వగ్రామంవచ్చాగా?
భలేభలే!”

ఆగంతకుని అనాది ఎరగడు. ఎవరో ఆత్మీయులే
కావచ్చునని భావించి వినయంగా అన్నాడు — “చిత్తం.
ఇక్కడ కొన్నిదినాలు వుంటాను.”

“ఇంకేం! మేమున్నాముగా. మమ్మలను పరాయి
వాళ్లుగా ఎంచుకోబోకు... కాని అబ్బాయి! అప్పటి
కాలమంతా మారిపోయింది. గ్రామంలోవున్న పెద్ద
తలకాయలు ఒక్కొక్కటీ అన్నీ వెళ్లిపోయినై. ఇక
ఇప్పుడు వున్నది నేనూ, నటూ కక్కాయీ... మేం
కూడా ఇంకా ఎన్నాళ్లు!... మీరింకా నన్ను గుర్తిం
చలా! నాపేరే రసిక ఘోషాల్. మీరు ముంగే
రులో వుండేటప్పుడు ఒకటిరెండు మాసాలపాటు మీ
ఇంట్లో వుండి వచ్చాను. అప్పుడు మీరెంతా? ఇంకా
లాగులుకూడా తొడగటంలేదు!” తర్వాత ఘోషాలు
మహాశయుడు అనాది తండ్రి అతిథి సత్కారాలను
గురించి మహాఘనంగా వర్ణించాడు.

అనాది స్నానంచేసి ఒడ్డుమవచ్చిన మీదట
ఘోషాల్ మరల అన్నాడు — “మధ్యాహ్నం

ఇంట్లోనే వుండుబాబూ! నేనువచ్చి గ్రామస్థితి గతు లన్నీ చెప్తాను. ఇక్కడ వుండ దలచుకొంటే చాలా జాగ్రత్తగా మెలగవలసివుంటుంది. ”

‘సరే’నని! అనాది ఇంటికి బయలుదేరాడు.

భోంచేసిన తర్వాత కూలీలనుపెట్టి అనాది ఇంటి ముంగిలి శుభ్రంచేయించాడు. గ్రామంలో నిమ్మ జాతుల ఇళ్లు ఎన్నివున్నవీ, విధవలసంఖ్య ఎంతవున్నదీ, కూలీలనుంచి ఆరా తీసుకున్నాడు. ఇక తర్వాత కార్యం ప్రారంభించాల్సినవంతు. సంస్కారం ఎటు నుంచి మొదలుపెట్టాలా, అని ఆలోచిస్తూ వుండగా ఘోషాలు మహాశయుడు వచ్చి అన్నాడు— “ఇదే మిటి బాబూ, ఒక్కరోజులోనే అంతా బాగు చే యించారే!”

అనాది వారిని కూర్చోబెట్టి అన్నాడు— “కొ న్నాళ్లు ఇక్కడే ఉండాలనికదా ప్రయత్నం. ”

“ఆ, తప్పకుండా ఉండాలి. కొన్నాళ్లు ఉండక పోతే అంతా చక్కజేసికోవటం ఎలా? ఇదే చూడ రాదూ, ఘోరము! ఆ గంగరావిచెట్టు పూర్వం మీ హద్దులో వుండేది. ఇప్పుడు నందూ చక్రవర్తి దానిని కలుపుకున్నాడు. ఎక్కువ తకరారుకూడా అక్కర్లే, ఒక్క పిటీషను పారవేస్తే చాలు! వెధవాయి దండాలు దస్తాకులు పెట్టి అలవ తీసివేస్తాడు ”

అనాది ఏమీ జవాబు యివ్వలేదు.

రసికఘోషాలు మరల ప్రారంభించాడు —

తిరిలో చ న క వి రా జు

“ఇదేకాదు. చెరువుకు అవశల ఒడ్డునవున్న వెదురు, గుమ్మలకుకూడా అందరు యజమానులే. గ్రామంలో ఎవరికి కాస్త వాసంపుల్ల కావలసివచ్చినా — వాళ్ల తాతసొమ్ము దాచిపెట్టినట్లు — అక్కడికే వెళ్తారు. అటుకూడా ఒక కన్ను వుంచాలి.”

అనాది అన్నాడు — “అలాగే.”

ఘోషాలు — “వ్యాజ్యం వేయటానికి కూడా ఎక్కువ శ్రమ పడక్కర్లేదు. మా చెల్లెల్లుడు సోమనాథుడు పెద్ద వకీలు దగ్గర గుమాస్తా. రెండు రూపాయలు పారవేస్తే అంతా వాడే సరిచేస్తాడు — మీ కేమీ శ్రమ లేదు. వకాలతునామా మీద సంతకం చేస్తే చాలు. తతీమా తిప్పలు నేనే పడతాను.”

అనాది అన్నాడు — “సరే!”

రసిక ఘోషాలు చెప్పనలసింది ఇంకా చాలా వుంది; ఇంతలో గ్రామస్థులు చాలా మంది రావటం మూలాన కట్టివేయవలసి వచ్చింది.

శ్యామచరణ చక్రవర్తి చాలా ధనం సంపాదించి పోయాడని ప్రతీతి. అతని కుమారుడు అనాది చరణ చక్రవర్తి బి. ఏ., పాసయి స్వగ్రామం వచ్చాడు. అతనికి గార్డియనులు కూడా ఎవరూ లేరు. అందు వల్ల ప్రతివారూ ఆ పదవిని పొందాలనే ప్రయత్నంలో వున్నారు. ఒక రోజు యువకులు మాత్రం ఇతర ఉద్దేశంతో వచ్చారు. వారు కొన్నాళ్ళ క్రిందట ఈ గ్రామంలో ‘పదమీ నేషనల్ బ్రిటిష్

డామెటిక్ క్లబ్, అనే పేరుతో ఒక నాట్యమండలి పెట్టారు. దానికి హంగులూ అలంకారాలలో కాస్తై లోటు వున్నది. ఆ లోటు భర్తీ చేసుకోవటానికి చందా వేయించుకు పోవాలని ఈ యువకుల ఉద్దేశము. అనాది అందరకూ అభివాదం చేసి ఉచిత ఆసనాలు యిచ్చి అన్నాడు—“మీ దర్శనభాగ్యం లభించినందుకు చాలా సంతోషం. కాని, నేను ఈ గ్రామం వదిలి చాలా దినాలు కావటంచేత అందరి పరిచయమూ—”

తరువాత అందరూ తమతమ పరిచయం అనాదికి కలుగజేశారు. శ్యామః కణునితో అందరికీ చాలా గాఢ మైత్రి వుండేదని అనాది తెలుసుకున్నాడు. ఈ గ్రామంలో చుట్టపక్కాలకు తరుగు ఏమీ లేదని కూడా అనాది గ్రహించాడు. వచ్చినవారందరి తోనూ అనాదికి సంబంధం వున్నది. ఒకాయన మామయ్య, యింకో కాయన అన్నయ్య, మరో కాయన కక్కయ్య, ఇలానే అండరూ...

ఇంతమంది చుట్టాలు వున్నందుకు అనాది చాలా సంతోషించాడు. కాస్త కరిచయం కాగానే ఒకాయన అడిగాడు—“అబ్బయీ, నీవు గాంధిగారి శిష్యుడవు కావుగదా?”

ప్రశ్నించిన పద్ధతీ, ప్రశ్నకర్తదృష్టి, కూర్చున్న సభ్యుల కొతూహలం చూచి నిజం సంగతి చెప్పటం బుద్ధిమంతుని లక్షణం కాదని అనాది గ్రహించాడు.

తిరిలో చ న క వి రా జ

ఇంతేకాక ఈమధ్య ఒక కాంగ్రెసు కార్యకర్త, ఏదో పల్లెటూరిలో ఎన్ని చిక్కులుపడివచ్చినదీ కొన్నాళ్ళ క్రిందట ఒక పత్రికలో చదివాడు. ఈ సంగతి కూడా జ్ఞాపకం రావడంచేత అనాది అన్నాడు.—“కాదండీ. నా పని అంతా వేరు. నే నొక గొప్ప ఉద్దేశంతో ఉన్నాను.”

ఆ గొప్ప ఉద్దేశం ఏమిటో చెబుసుకోవాలని అందరికీ కుతూహలం కలిగింది.

ఒక వృద్ధుడు ప్రశ్నించాడు—“ఆ ఉద్దేశం ఏమిటో చెప్పు బాబూ?”

అనాది చిన్న ఉపన్యాసం ప్రారంభించాడు.—
“నిన్నుజాతుల ఉద్ధరణ చూడండీ. ఈ గ్రామంలో ఎంతమంది మాల మాదిగలూ, ఎరికెల ఏనాదులూ, బెస్తలూ, బండవాళ్ళూ వున్నారో? వారల సామాజిక స్థితి ఎంత హీనంగా వుంది? వారి సందర్శన ఉద్ధరించటమే నా ఉద్దేశము. వారు తాకిన నీరు బ్రాహ్మలు ఉపయోగించి వారు కూడా మనుష్యులేనని రుజువు చేయాలి.”

చివరి మాట వినేసరికి అక్కడ కూర్చున్న వారందరూ ఉలిక్కిపడ్డారు. కొంతమంది భ్రష్ట హిందూ యువకులు వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను ధ్వంసం చేయటానికై ఉపన్యాసా లిస్తూ తిరుగుతున్నారని ఈమధ్యనే ఏదో పత్రికలో చదివి వున్నారు. ఆ చదివినదానికి ఈ చెప్పిన దానికి బాగా అతికిపోయింది. కాని

అప్పుడు మాత్రం తమ ఉద్దేశాలు, అనాది ఎదుట
ఎవ్వరూ వెల్లడించలేదు.

దీని తర్వాత అనాది అనేక విషయాలు చెప్పాడు.
సాయంకాలం కావటంవల్ల ఒక్కొక్కరుగా అందరూ
వెళ్ళిపోయారు. ఇక మిగిలింది చందాకోసం వచ్చిన
నాట్యమండలి యువకులు. వారందరూ—అనాదికి
పూర్తిగా సహాయం చేస్తామని నమ్మచెప్పి, అనాది
చేత తమ మండలికి ఒక తొక్కుడు హోమ్మోనియం
వాగ్దానం చేయించుకొని—వెళ్ళిపోయారు.

అనాది మరుదినంనుంచీ సమాజసంస్కార ప్రయత్నాలు
ఆరంభించాడు. ఉదయాన్నే బెస్తలగూడేనికి
వెళ్ళి అందులో ముఖ్యులందరినీ పిలిచి వారికి తన
ఉద్దేశాలు తెలియ జెప్పాడు. బి. ఏ. డిగ్రీ సంపాదించిన
మహావిద్వాంసుని మాట లందరూ ఆమోదించారు.
తర్వాత వుప్పరపాలెం, చివరకు మాదిగ
పల్లెలోనూ ప్రచారం పూర్తిచేసుకొని, అనాది
నిమ్మజాతి హిందువులందరినీ కలిపి బ్రహ్మాండమైన
సభ ఒకటి ఏర్పాటుచేశాడు.

స్కూల్లో ఎనిమిదోక్లాసు వరకూ చదివి, సరస్వతీ
దేవిదగ్గర నెలవు తీసుకొని ప్రస్తుతం ఇంట్లో కూర్చుని
ఈగలు తోలుతూవున్న యువకులు, ఒకరిద్దరు బెస్తల
గూడేలోనూ వుప్పర పాలెంలోనూ వున్నారు. కుల
వృత్తి చేయాలంటే వారికి కష్టమేకాకుండా సిగ్గు
చేటుకూడా. అందువల్లనే సమాజాన్ని ఎలాగయినా

త్రిలో చ న క వి రా జు

ఉన్నతికి తీసుకురావాలనే ఉత్సాహం వారిలో వెల్లి
విరుస్తూంది. వారు నియమం తప్పకుండా వారివారి
కులపత్రికలు చదువుతూ వుండేవారు. తమతమ జాతి
వారు పంచాయితీ కూడినప్పుడు— సమయా సమ
యాలు గుర్తించకుండా—తమ జాతులను అగ్ర
వర్ణాల వారు ఎంత నీచంగా చూస్తున్నదీ వెల్ల
డిస్తూ వుండేవారు. కాని ఈ ఉపాయాలద్వారా
వారు తమ జాతీయులను ఇంతవరకూ మేల్కొలుప
లేకపోయారు. ఇక వీరందరూ అనాది ఉద్దేశము
తెలుసుకొని అతనికి భక్తులయారు. సభకు యితర
గ్రామాలనుంచి ప్రతినిధులను తీసుకువచ్చే భార
మంతా పీఠే వహించారు.

సభ కూడటానికి ఇంకా కొన్నాళ్ళు ఆలస్యం
వుంది. ఈ మధ్యలో రెండవ కార్యముకూడా సాను
కూలము చేసుకోవాలనే ఉద్దేశముతో అనాది నాట్య
మండలి మిత్రులను పిలిపించాడు. వారు వచ్చిన
మీదట అందరూ దీర్ఘంగా చర్చించి వచ్చే ఆదివారము
కీచకవధ ఆడవలెనని నిశ్చయించుకున్నారు. పౌరాణిక
నాటకం కాబట్టి చాలామంది వితుతువులు నాటకం
చూడటానికి వస్తారు. ఈ అదను వృథాపోనీయ
కుండా నాటకం ప్రారంభించక పూర్వమే విధవా
వివాహాన్ని గురించి ఉపన్యాసం ఇవ్వాలని అనాది
నిశ్చయించుకొన్నాడు.

కీచకవధ నాటకానికి రిహార్సలు ప్రారంభించారు.

ఈ నాటకానికి కావలసిన సామగ్రి తేరలూ నాట్య మండలివారు ఇదివరకే తయారు చేసుకొని వుంచు కొన్నారు. కీచకుడు కూర్చుని, ద్రౌపతితో ప్రేమ సంభాషణ జరపటానికి తగిన సోపానాశ్రయం యింకా సమకూడలేదు. అనాది ఇంట్లో చాలా సోపాలూ తివాసీలూ వున్నాయి. వాస్తవానికి అవి చూచినవద్ద నుంచే నాట్యమండలివానికి ఈ నాటకం అడాలనే కోరిక కలిగింది.

చాలా రోజులు పరిశ్రమచేసి అనాది జనన మరణాల రిపోర్టుల సారాంశాడు. కుమారికలుగానీ విధవలుగానీ దొరకనందువల్ల ఎంతమంది యువకులు అవివాహితులై యున్నదీ వార్తాపత్రికలనుంచి ఎత్తి వ్రాసుకున్నాడు. 'నిరామిష భోజనంవల్ల' బుద్ధికి శరీరానికి ఎంత ముప్పు వాటిల్లుతున్నది' అనే విషయం మీద విదేశ డాక్టర్ల అభిప్రాయాలూ, సమాజ తత్వజ్ఞుల ఉద్దేశాలూ సంగ్రహించాడు. తర్వాత యీ అన్నితథ్యాల సహాయంతో పెద్ద ఉపన్యాసం ఒకటి తయారుచేశాడు.

*

*

*

నాటకం ప్రోగ్రాము ప్రకారము సాయంత్రమే ప్రారంభం కావలసింది. ఊళ్లో సంత ప్రొద్దు కుంకే వరకూ లేపనందువల్ల ప్రేక్షకులు రావటంలో ఆలస్యమైంది. రాత్రి పదకొండు ఘంటలకుగాని స్త్రీలకు

త్రీ లో చ న క వి రా జు

ప్రత్యేకించిన స్థలము నిండలేదు. పురుషులుమాత్రం అంతకుముందే వచ్చేశారు. సైడ్ కర్నెలులకు వెనక రాగంతో కలియటానికోసం కాబోలు ఫిడేలు 'టింగ్ టింగ్' అని గొంతు సవరించుకొంటూ వున్నది. ఇంతలో 'ఫటఫట' చప్పట్లధ్వని విని ప్రేక్షకులు చకితులై చూశారు—అనాది స్టేజీమీదకు వచ్చి నిలబడ్డాడు.

ఉపన్యాసం చదివేటప్పుడు శ్రోతలలో మెల్లగా జరిగే సమాలోచన అనాది బాతుగా వినిపించు కోలేదు. కాని, మధ్యమధ్యనా ఒకరిద్దరు పోకిరీపిల్లలు 'ఆర్డర్, ఆర్డర్' అని వేసిన కేకలు మాత్రం అనాది చెవివరకూ చేరినవి. అర్థవై నిముషాల గంభీరోపన్యాసము పూర్తిచేసి, అనాది కొంచెం తెప్పరిల్లుకునేవరకు గ్రీనురూంలో గోల జరుగుతూ వుంటున్నాడు. నాట్యమండలి యువకులతో ఎవరో అంటున్నారు— "ఇక్కడ పోగయిన వెధవలంతా పోకిరీలూ బద్మాషులూ! ఘరానాస్త్రిలను పిలిపించి ఈవిధంగా అవమానం చేయడమా?"

యువకులుకూడా దీనికి ప్రత్యుత్తరము అశిష్టమైన భాషలోనే యిచ్చారు. క్రమంగా ఇంకొక రిద్దరు శ్రోతలు స్టేజీను వదిలిపెట్టి ఇందులోవచ్చి కలిశారు. ఇరువైపులనూడీ వాడుకలో లేని భాషలో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరిగినై. ఈ సమయంలోనే ఉపన్యాస కాగితాలు చంకనుపెట్టుకొని అనాది హాజర

యాడు. ఇతనిని చూడగానే నాలుగువైపులనుంచి వచ్చిన వాక్యబాణాల ధోరణికి—సహజంగా ఏ వ్యక్తి అయినా ధైర్యము కోల్పోవలసిందే! అనాది ఏమాత్రమూ విచలితుడు కాలేను. కాని అతనికి విస్మయంమాత్రం కలిగింది. అతని సారవంతమైన ఉపన్యాసానికి ఫలితం ఇలా పరిణమిస్తుందని అతను కలలోకూడా ఊహించలేదు! క్రిమంగా ఏకపక్షపు తిట్లు సమాప్తమైనవి. పాపం, అనాదికి ఇందులో ఒక మాటకు కూడా జవాబివ్వటానికి శబ్దం దొరకలేదు.

ఈ సమయంలోనే బాగ్గురంగు పిల్లవాడొకడు వచ్చి అనాదిని చేయిపట్టుకొని లాగుతూ అన్నాడు—
“మమ్మల్ని పిలుస్తున్నారు.”

ఎవరు పిలుస్తున్నదీ తెలుసుకో కుండానే అనాది బయటకు వచ్చాడు. నాట్యశాలకు వెనకాల విశాలమైన చింతచెట్టు ఒకటి వున్నది. దాని క్రీనీడను నిలబడి అనాదికోసం ఎదురుచూస్తున్న స్త్రీ మూర్తి, అనాదిరాగానే సాష్టాంగ ప్రణామముచేసి మొరపెట్టుకొన్నది “దండాలు బాబూ! మమ్మల్ని ఉద్ధరించాలి!”

ఏమి ఉద్ధరించాలో తెలుసుకోకుండానే అనాది అన్నాడు—“నేను చేయగలిగే టట్లయితే తప్పకుండా చేస్తాను.”

స్త్రీ అన్నది—“ఈ షని తమనల్ల తప్పకుండా అవుతుంది బాబూ! మా పుట్టుకుంకను ఒకింటిదాన్ని చేయాలి. ఎనిమిదోయేట ముండామోసి ఇప్పుడు

త్రిలో చ న క వి రా జు

పందొమ్మిదో యేట్లో పాదం పెట్టింది. నే నిక దాన్ని పోపించలేకుండా వున్నాను. ఎవరయినా ఆభారం—”

అనాది అంతా అర్థం చేసుకున్నాడు. అతని ఉపన్యాసం బొత్తుగా వృథా కాకపోవటం చూసి అతనికి సంతోషంకూడా కలిగింది. అన్నాడు— “ఆ పని తప్పకుండా చేయవచ్చు. రేపు తీరికగా వున్నప్పుడు మా ఇంటికి రా—అంతా సరిచేసి వేస్తాను. కాని ఈ వ్యవహారం ఈ పూర్ణో జరుగుతుందా అని నాకు సందేహంగా వుంది. మీ రెరిగిన మంచి పిలవాడెవడన్నా ఉన్నాడా—విధవా వివాహం చేసుకోవటానికి ఇష్టపడేవాడు?”

శ్రీ అన్నది—“ఇక్కడ ఎవరు చేసుకుంటారు బాబూ? యిదవా వివాహం సాయిబులూ కిరస్తానీలే చేసుకుంటారని భట్టాశారులవారు చెల విత్తున్నారు. హిందువులు చేసుకుంటే పాపమంటగా!”

అనాది వ్యంగ్యంగా నవ్వి అన్నాడు—“నీవు పో, నేను చూస్తానులే!”

శ్రీ సమస్కారంచేసి వెళ్లిపోయింది . అనాది ఇంటికి తిరిగి వచ్చాడు.

సమాజరక్షకుల కోపమంతా నటకులమీద విరుచుకు పడింది. ఉత్తరవేసే పిల్లవాణ్ణి బక్షి చెవులు మెలిపెట్టి తీసుకు వెళ్లాడు. అభిమన్యుడువేసే యువకుడు మేనమామ ఉగ్రనేత్రాిలు చూచి ఎప్పుడో తోక ముడిచాడు. ఇంకా యిట్లాంటి అనేక అకాంత

రాలవల్ల నాటకం రాత్రి రెండు ఘంటలకు ప్రారంభించబడి మూడు ఘంటలకు భంగమయింది.

మరుదినం సంధ్యాంధకారంలో అనాది చరణుని సంస్కార ప్రయత్నానికి ప్రథమ ఫలితం క్షేమం కలిగి తీసుకొని నిన్నటిరాత్రి శ్రీ హాజరయింది. సంభాషణలో అనాదివాల్లస్థితి అంతా అవగాహన చేసుకున్నాడు— ఈ అమ్మాయి చిన్నతనంలోనే విధవ అయి ఇప్పటివరకూ ఎలాగో కాలంగడుపుతూ వచ్చింది. ఇక ఆబిడను సంసారిని చెయ్యాలని తల్లి కోర్కె. అనాది అంతా విని అన్నాడు—“నేను తిరిగి వెళ్లేటప్పుడు నిన్నూ మీ అమ్మనూ నా వెంట తీసుకుపోతాను. అదాకా మీరు మెదలకుండా వుండండి. ఇంత ముదనస్టపు గ్రామం నే నెక్కడా చూడలేను. కాస్త బయటికి పొక్కిందంటే నేను ఇక ఏమీ చేయలేను.”

తల్లి కుమార్తెలు వెళ్ళిపోయారు.

ఈ మధ్యలో అనాది అనుచరులు సంస్కార సభకు శ్రోతలను సమకూర్చటం కోసం తిరుగుతున్నారు. అనాది ఈ తఫా సహిత సాగరాన్ని మధించి శ్లోకాలు బయటికి తీయటంలో వ్యస్తమై ఉన్నాడు. పందొమ్మిదో సంహిత కారునితో పరిచయం పూర్తికాకపూర్వమే—హఠాత్తుగా, ఒక రోజున ఉదయం కోర్కె అమీనా వచ్చి అనాదిచేతికి సమను యిచ్చాడు. సాక్ష్యం సమను, తనకు తెలియ

త్రిలో చ న క వి రా జు

కుండానే తాను సాక్షి ఎలాగయిందీ అనాదికి అర్థం
కాలేదు. సమను తీసికొని తిన్నగా ఘోషాలు మహా
శయుని ఇంటికి వెళ్లాడు. ఘోషాలు మహాశయుడు
సమను పైనుంచి క్రిందివరకు చూచి అన్నాడు—
“ఇందులో కష్టమేముంది? చెప్పేసేయి, అది నందూ
పోద్దారు హద్దులో లేదని.”

“అదెట్లా?” అనాది అడిగాడు.

ఘోషాలు మహాశయుడు తెలియ చెప్పాడు—
“దీనూపోద్దారు వాళ్ళింటి దగ్గరగా వున్న పనసచెట్టున
కాయ కోయబోతే బక్సీ గారు అడ్డువచ్చారు. ఇదే
ఈ వ్యాజ్యానికి కారణం. బక్సీ గారు నిన్ను సాక్ష్యం
వేసుకొన్నారు.”

అనాది విరక్తుడై అన్నాడు—“నా కివన్నీ ఏమి
తెలుసు! అనపసరంగా నన్ను హైరాను చేస్తున్నారు.
నేను మీఅందరికీ మేలుచేయాలని వచ్చాను.
ఇక్కడచూస్తే—”

ఘోషాలు అన్నాడు—“హైరాను ఎందుకు?
తాలూకా ఇక్కడకు ఆరుక్రోసులుకంటే ఎక్కువ
లేదు! ఆరంభంలోనే నీ మంచి మాటలు ఎవడు
వింటాడు? రెండుమూడు వ్యవహారాల్లో సాక్ష్యం
చెప్పి ఒకటిరెండు దావాలు వేస్తే—అప్పుడూ
గ్రామస్థులు నిన్ను గ్రామస్థునిగా ఎంచేది! అప్పుడే
వారు నీమాట వింటారు.

అనాది జవాబు యివ్వకుండానే తిరిగి వచ్చాడు.

నాట్యమండలి మిత్రులు సమనుచూచి అసలు రహస్యం బయట పెట్టారు. అనాదిని, సాక్ష్యం ఇచ్చేటప్పుడు చాలా అడ్డుపాళ్ళలు వేసి, హైరానా చేయాలని—చండీ మంటపములో ఆలోచన జరుగుతూ వున్నదట. ఈ సభ్యులలోనే ఒకాయన స్వయంగా విని వచ్చాడట. ఇది వినంగానే అనాదికి నల్లమండిపోయింది. అన్నాడు—“మందు బెస్టలనూ వడ్డెవారిని ఒక కట్టడిచేసిగాని, వీరిపనిచెప్పను.”

మహా ఉత్సాహంతో అనాది తాను సంకల్పించిన పనిలో ప్రవేశించాడు. అగ్రవర్ణులు తప్ప మిగతా వారందరూ ఇతని నాయకత్వంక్రింద పనిచేయటానికి సిద్ధమయ్యారు. సభ రేపేకూడుతుంది. సభాస్థలముకూడా యించుమించు అంతా బాగుచేశారు. చాలా గ్రామాలనుంచి, నావమీదా, కాలినడకనూ, చద్దిమూటలు కట్టుకొని ప్రజలు రాసాగారు. అనుచరుల కార్యకౌశలం చూచి అనాదికి ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఇంతమంది ప్రజలు వస్తారని అనాది ఎప్పుడూ ఊహించలేదు. అనుచరులలో ముఖ్యుడైన వడ్డె యువకుని పిల్చి అనాది అడిగాడు—“నీవు మాకు చాలా ఉపయోగిస్తావు. నీవు ఇక్కడే ప్రచారంచేస్తూవుండు. నేను కలకత్తానుంచి ప్రతి మాసమూ ఖర్చులు పంపుతూ వుంటాను.”

యువకుడు నవ్వి అన్నాడు—“వీరందరినీ ఇక్కడకు ఎలా లాక్కొచ్చానో ఆ బ్రహ్మదేవునికే తెలి

త్రిలో చ న క వి రా జు

యాలి! సభసంగతి చెప్పితే, రావటానికి ఎవ్వరూ
ఇష్టపడలేదు. ఇందువల్ల లాభమేమిటని ప్రతివాడూ
అడిగేవాడు. తర్వాత నేనిక అసలు సంగతి చెప్ప
కుండా, కలకత్తానుంచి గొప్ప పండితుడు వచ్చాడు;
పురాణం చేస్తాడు; అని చెప్పితే అందరూ బయలు
దేరారు! ఇక మీచేతనైంది మీరు చేసుకోండి.”

సామాజిక ఉన్నతికోసం ఏవ్వరూ రాలేదు.
పురాణం వింటానికి అందరూ వచ్చారు; అని తెలిసే
వరకు అనాదికి ఆశ్చర్యం కలిగింది. సామాజికఉన్నతి
ఎంత అవసరమో ఈ మూర్ఖులకూ అజ్ఞానులకూ
అసహాయులకూ ఒక పర్యాయం బాగా సచ్చ చెప్పా
లని అనాది మనస్సులో భద్రపరచుకొన్నాడు.

మరుదినం నిమ్నజాతుల బ్రహ్మాండమైన సభకూ
డింది. గ్రామంలోవుండే అగ్రవర్ణస్థులందరూ సభ
చుట్టానికి తమాషాగా వచ్చారు. అనాది సభదగ్గర
అంతా చక్కపెట్టుకొని దుస్తులు మార్చటానికి ఇంటికి
వెళ్ళాడు. ఈ సమయాన గ్రామంలోవుండే మహా
పండితుడు మాధవ భట్టాచార్యులవారు సభకు దయ
చేశారు. వారిని చూడగానే బెస్తల కులపెద్ద సితా
యీచాంద్ గాభరాపడుతూ లేచి వినయంగా సమ
స్కారం చేశాడు. పండిత మహాశయుడు వెటకారంగా
సవ్వతూ అన్నాడు— “ఏమోయి పెత్తనగాడా?
బ్రాహ్మణివి కాబోతున్నట్టుగా వుందే?”

నితాయీచాంద్ నాలుక కొరుక్కొని అన్నా

డు — “అదేమిటి స్వామీ, మీరుకూడా అలా పరాసిక మాడతారు !”

పండితుడు అన్నాడు — “అయితే బ్రహ్మ సమాజి కులలో ఎందుకు కలిశా ?”

బ్రహ్మ సమాజంపేరు వినేసరికి నితాయీచాండ్ ముఖం వాడిపోయింది. ప్రార్థించాడు — “చిత్తగించండి బాబూ ! నాకేమీ తెలియదు. ఇదంతా మాకురవెధవలు చేసినపని.”

తర్వాత చేసిన అపరాధానికి క్షమాభిక్ష యాచించి నితాయీచాండ్ మళ్ళీ వెళ్ళి కూర్చున్నాడు. అరఘుంట గడిచాక అనాది వచ్చాడు. అతని తల మీద కావిరంగు సిల్కు తలపాగా, వొంటిమీద కావిరంగు సిల్కు అంగరఖా వుంది. అతని వక్షస్థలాన వున్న యెర్రరంగు పుష్పముమీద తెల్లని దారంతో ‘యతో ధర్మ సతో జయః’ అని కుట్టి వ్రాది. వీరిని చూడగానే ఇతని అనుచరులు బిగ్గరగా జయధ్వని చేశారు — “వందేమాతరం.”

శ్రోతలకు ఈశబ్దం ఉచ్చరించే అభ్యాసంలేదు. అందుచేత అందరూ నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్నారు. అనుచరులలో ముఖ్యులువకూడు పీఠిచేతకూడా అని పించాలనే ఉద్దేశంతో అన్నాడు — “అందరూ అనండి భాయీ”

ఈమాట పూర్తిఅయిందో లేనో జనులందరూ ఏక కంఠంతో చీత్కారం చేశారు — “శ్రీమద్ రమా

తి) లో చ న క వి రా జు

రమణ గోవిందోహరి, శ్రీఆంజనేయ వరద గోవిందో
హరి!”

తర్వాత అనాది వేదికఎక్కి, మూడుదస్తాల కాగి
తాలు బయటకుతీసి శ్రోతలకు బాగా నచ్చచెప్ప
సాగాడు. ఉత్తేజితుడు కావటంవల్ల ఏమేమో చెప్పే
శాడు: నిమ్నజాతులను ఉన్నతికి తీసుకురావటం
ముఖ్యఅవసరం—బ్రాహ్మల మూలానే మనజాతి
ఇంత అధోగతిపాలయింది—శాస్త్రకారులు చాల
అన్యాయం చేశారు—ఇత్యాదులు—

పురాణం వింటానికి వచ్చినవారు చకితులయ్యారు.
ఒకరిద్దరు లేచికూడా సోయాను. మిగతా వారంతా
హస్కు వేసుకున్నారు.

రెండుఘంటల దీర్ఘోపన్యాసం పూర్తిచేసి అనాది
కుర్చీలో కూర్చుని అన్నాడు—“నేను చెప్పాలిసిందేమో
చెప్పేశాను. ఇక ఉన్నతి పొందటం మీచేతిలో
వుంది.మనం ఉన్నతి పొందిన మీదట చిన్నా పెద్దా
భేదాలు వాటంతటవే పోతవి. ముందు అన్నపానీ
యాసలో అస్పృశ్యత తీసివేయాలి. ఇది తొలగిం
చటమే ముఖ్యం.”

సభమధ్యలో నుంచి ఒకడు అన్నాడు—“ముందు
బ్రాహ్మలూ, బాబులూ ఆ పని చేస్తే మేము కూడా
చేస్తాము.”

అనాది లేచి కుర్చీ మీద నిలబడి అన్నాడు—
“సోదరులారా ! వినండి. నేను బ్రాహ్మణ్ణి, నేను

చేసేది మీరు కూడా చేస్తారా?”

అనాది అనుచరులు ఏకగ్రీవంగా అన్నారు—“అఁ.”

ఏర్పాట్లు అన్నీ ఇదివరకే జరిగివున్నవి. అనాది అన్నాడు—“నీరు తీసుకురా లోచన్!”

లోచనుడనే పేరు గల వడ్డె పిల్లవాడు సీళ్ళగ్లాసు తీసుకువచ్చి అనాదికి యిచ్చాడు. అనాది ఒక్క గుక్కను నీరంతా త్రాగి అన్నాడు—“నాకు నీ రిచ్చిన అబ్బాయి జాతికి వడ్డెరి. నేను దోవ చూపించాను. ఇక మీ రందరూ నన్ను అనుసరించండి.”

ఒక్క ఊణంలో సభ అంతా గందరగోళం అయి పోయింది. వెనుకనుంచి భట్టాచార్యులవారు కేక వేశారు—“మేచ్చుడు—కిరస్తానీ!”

సభలో చాలా మంది ఏకకంఠంతో కేక వేశారు—“మోసపుచ్చి జాతి పోగొట్టాలని చూస్తున్నాడు. కిరస్తానీ—బెహ్మాజ్జానీ!”

అనాది వాళ్ళకు నచ్చచెప్పాలని చాలా ప్రయత్నించాడు. కాని అంతా వ్యర్థమైంది. ఇక ఓధిలేక సభ వదిలి బయటకు వచ్చాడు. అతని బుర్రలో నిష్పక్షణాలు భగభగ నుండుతున్నాయి. సంకల్పం భంగం కావటంవల్ల హతాశుడై ఇంటికి వచ్చాడు. తరువాత సభలో ఏమి జరిగిందీ తెలుసుకోవాలనే కోరిక కూడా అతనికి కలుగలేదు.

సాయంకాలం లోచనుడు నెత్తుటితో మద్దలయి కళ్ళవెంట నీరుకారుస్తూ అనాది ఎదుటకు వచ్చి నిల

తీలో చ న క వి రా జు

బడ్డాడు. అనాదికి నీరు ఇచ్చిన నేరానికి వాడు చెప్పు
లతో పావుకోళ్ళతో బెత్తాలతో అనుభవించిన
శిశువు గుర్తులు చూపిస్తూ ఏడువ సాగాడు. అనాది
వాడికి అయిదు రూపాయలు యిచ్చి పంపివేసి—పెట్టె
బేడా సర్దుకో నారంభించాడు. ఇంత పరిశ్రమా, ఇంత
ప్రయత్నమూ, ఇన్ని ఉదార సంకల్పాలూ వడ్డరిలో
చను ఒక లోటా నీటిలో కలిపి—మరుదినం అనాది
గ్రామం వదిలిపెట్టాడు.

అనాది ఎక్కిన నావ గ్రామం తూర్పు ప్రక్కకు
రాగానే, అకస్మాత్తుగా ఎవరో కేకలు వేయటం
విని—నావపైకి వచ్చి అనాది చూచాడు. చేతితో
మూటలు పట్టుకొని డేమంకరి, డేమంకరి తల్లి నిల
బడి వున్నారు.

డేమంకరి తల్లి అంది—“మమ్మలను ముంచి
మీ రొక్కరే ఎక్కడికి వెళ్తున్నారు బాబూ?”

అనాది అన్నాడు —“ఈతఫా వచ్చినప్పుడు
తీసుకు వెళ్తున్నాను.”

“మీ మూటలు నమ్మే మేము మా కున్నది
కాస్తా అయినకాడికి తెగనమ్మి...”

తల్లిమూటకు అడ్డు వచ్చి డేమంకరి అన్నది—
“అమ్మా ! నీకు తెలియదటే, భావిలో దించి తాడు
తీయడం అంటే యిదేకాదూ ! ఇంత ప్రపంచం
చూశావు. ఇంకా బుద్ధి రాకపోతే ఎలా?”

ఈ కుత్సిత పరిహాసం విని. అనాది స్తబ్ధుడయ్యాడు

వెంటనే నావలోకి పోయి. నావికునితో అన్నాడు—
“నావ పోనీయి!”

కఠిన స్వరంతో ఒడ్డునుంచి వచ్చే మాటలను
అతను చెవి దూరనీయలేదు. నావ కొంచెం దూరం
పోయాక అనాది బయటకు వచ్చి నావికుని అడి
గాడు. “ఈ అమ్మాయి ఎవరో ఎరుగుదువా?”

నావికుడు మందహాసం చేస్తూ అన్నాడు—
“తమరు ఎరుగరూ బాబుగారూ! భట్టాచార్యుల
వారి అమ్మాయి!”

అనాది చకితుడై అడిగాడు—“ఎక్కా?”

“దాని అమ్మ భట్టాచార్యులవారి దగ్గరే పని
చేస్తూ వుండేది. వడ్డేది.”

అనాది మాట్లాడకుండా అలానే కూలబడ్డాడు.

అనాది యిప్పుడు మాస్టర్ చేస్తున్నాడు. కాని
సమాజ సంస్కారం చేయాలనే పిచ్చి ఇతనికి
యింకా పోలేదు. అందువల్లనే ఇతను ప్రతి ఆది
వారమూ కలకత్తాలో ఏదో ఒక పార్కులో ఉపన్య
సిస్తూ కనపడతాడు!

ప్రచారకులు లేకపోవడంవల్ల వాళ్ళ సమాజ
సంస్కార సమితి అంతరించి పోయింది..

శ్రీ జేమన గ్రంథాలయము,
తేలపూలు.

ఆ వి రు పే జీ

నర్సిరాజుపకం రావటంలేదు కాని, ఆ రోజున ఉదయం లేవగానే మా ప్రక్కఇంటి నాకరు గోపీకృష్ణుని ముఖం చూచినట్లుగా గుర్తు. గోపీవల భావం ప్రేమతోని అని నాకు తెలుసు. వాడు ప్రతి రోజూ రాత్రి పన్నెండుఘంటలకు తన ఆభరణ స్వాతీ— అంటే ప్రభువు పాదాలు వద్ద నిద్రపుచ్చే సరి కుచ్చాడ — నూగల్లికి చివరకున్న సముద్ర ఇంటి అవగలికాడ కూర్చుని భైరవిలో ఎత్తుగుంటాడు —

‘ప్రసాదమున మునిచెడి— ప్రరాగిరెడి—’

ఒకప్పుడు ఈ కారణంవల్లనే కావచ్చు— లేక దీనికి తర్వాత మరల ఇంకో కారణమైనా వుండాలి— ఏదీ లేక పోవే ఆ రోజున నేను నాన్ని గూఢముగా ప్రేమ సంబంధమైన విషయంలో చిక్కుపడవలసివచ్చేది కాదు.

మొదటి గూఢమున మా మిత్రుడు యామినీ కావలి దగ్గరనుంచి పుత్తరం వచ్చింది — అది భార్యను రెండు మూడు రోజులలోనే తీసుకు రావాలట. ఎందుకంటే— పుష్పమాసం ముంచిది కాదు, మూడువరకూ ఆగలేదు. అంతవరకూ నాలో టలు తిండితింటే శరీరంకూడా చెడుతుంది. ఇంతే కాక— పోనీండి ఆసంగతి అనవసరం — అసలు సంగతి పైసాకావాలి.

యామినీకాంతుని భార్యను తీసుకురావటానికి

ఖర్చులు కనీసం యాభైరూపాయలన్నా తరిద్వారా పంపాలి. చాలా జరూరుషని కాబట్టి నేనే స్వయంగా పోస్టాఫీసుకు బయలుదేరాను. మూలతిరగగానే రికావానితో డీకొని—వాక్యవ్యయం చేసుండా నేలమీద బోర్లగా పడ్డాను. కాలిచర్మమూ, బూరుతామూ, కొద్దిగా తెగిపోయింది.

కెండ్రోగ్గూసున తెలిపోనుర్వారా 'దీక్షాభి' సంపాదకుడు వారి పత్రికకు ఒక ప్రేమకవిత్యం పంపమని ఆదేశించాడు. దక్షిణపునైపు కిక్కితెరచి, కొన్ని పుష్పించిన పూలతోల్లు వరండాలో అలకరించు కొని, కలం కొరుక్కుతూ అటువైపు చూస్తున్నాను. మనస్సులో ఏమాత్రమూ రససంవారము కలగ లేదు. చాలాసేపు వ్యర్థప్రయత్నంచేసి ఆఖరుకు కోపం వచ్చి వ్రాశాను—

“పిన్ననాటినుండి ప్రేమతో నెవనికి
ఎలుకపిల్లిన్నేహ మరశించూడ,
అట్టివానినుండి ప్రణయకవిత్యంబు
గోరువారుమూఢ—”

గీతం పూర్తిచేయటానికి మంచి శబ్దంకోసం ఆలోచిస్తూవుండగా, వాకిట్లో టక టక బూట్ల చప్పుడూ తర్వాత పిలుపూ వినబడింది. వరండాలోకి వెళ్లి చూచాను — మా పేటలోవున్న 'యంగ్ మెన్స్ క్లాబ్' కో రోమేటిక్ డిబేటింగ్ క్లబ్, జంట శక్రిట రీలు, కన్నాయి శశధరుడూ! కూర్చోమంటే వాళ్ళ

త్రిలో చ న క వి రాజు

ఉపన్యాసం వినవలసి వస్తుందనే భయంతో వరండాలో నుంచే ప్రశ్నించాను—“ఇంత హఠాత్తుగా?”

కన్నాయి అన్నాడు— “క్లిష్ట సమస్య. మీమాంస కోసం వచ్చాము.”

వారానికి రెండు మూడుసార్లు వీరికి క్లిష్ట సమస్యలు రావటం, దానికి ఫలితంగా నేను ప్రతివారమూ హోం లైబ్రరీ పుస్తకాలు తిరగవేయటం జరుగుతూ వుంటుంది. అందువల్ల సమస్యసంగతి వినగానే నేను కొంచెం ఉద్విగ్నుడనై, భయపడుతూ ప్రశ్నించాను— “ఏరకం సమస్య, రాజనైతికమా?”

కన్నాయి అన్నాడు—“ఉహూ, ప్రేమనైతికం!”

నా ప్రాణాలు కుదుటబడ్డాయి. ప్రేమసంబంధంలో నేను విశేషజ్ఞుడనుకాను— దీనికి సంబంధించిన గ్రంథాలుకూడా నాదగ్గరలేవు. అందుకని సాహసించి అన్నాను—“భేష్! సమస్య ఏమిటో కానీయండి.”

“ప్రేమఉన్నదా లేదా? ఉంటే దానికి పాత్ర పాత్రీలు ఉన్నవా లేవా? ప్రేమకు గడువెంతకాలం? అంటే—” కన్నాయి చెప్పుకుపోతున్నాడు.

ప్రశ్న ఇలా రబ్బరుమాదిరిగా సాగిపోతుందని గ్రహించి మధ్యనే అడ్డుతూ అన్నాను—“ఇందులో సమస్య ఎక్కడ? తిన్నగా భవకాంతదాదా దగ్గరకు వెళ్లి అడగండి.”

కన్నాయి— “చూడండి, రేపే మా డిబేట్—”

“నిజమే; ప్రేమసంబంధంలో భవకాంతదా మాదిరి

అధారిటీ ఈపేటలో ఎవ్వరూలేదు!"—అన్నాను.

కన్నాయి—“ఆసంగతి తెలుసు. వారు మాకు సమాధానమే చెప్పరుగా!”

“సమాధానం చెప్పించటంకూడా నేర్చుకోవాలి. మీరికపోండి. సాయంత్రం అందరమూకలసి వారింటికి వెళదాము. ప్రశ్నలుకూడా రాసుకురండి.” అన్నాను.

కన్నాయి శశధరుడూ వెళ్లిపోయారు.

* * *

సాయంకాలము శశధరునీ కన్నాయినీ వెంటబెట్టుకొని భవకాంతదా ఇంటికివెళ్లి తలుపుతట్టాను. లోనికి రమ్మని ఆహ్వానం వచ్చింది.

ఇంట్లో ప్రవేశించాము. భవకాంతదా పడక కుర్చీలో వెల్లకిలాపండుకొని హుక్కాగొట్టము నోట్లో పెట్టుకొని కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. కళ్లుతెరచి మా వంకచూచి అన్నాడు—“హఠాత్తుగా?”

“అవుసరంకూడా హఠాత్తుగానే కలిగింది.” నేను జవాబిచ్చాను. భవకాంతదా ఈజీచైరులో తిన్నగా కూర్చుని అన్నాడు—“అంత జరూరీపని కాకపోతే చెప్పండి—దాసీది నాలుగుకప్పులు టీ తీసుకొస్తుంది.”

కన్నాయి శశధరుడూ ఏకగ్రీవంగా అన్నారు—
“అంతహంగామా అవుసరంలేదు. మేము కొన్ని ప్రశ్నలు రాసుకొచ్చాము, వాటికి జవాబులు చెప్పించుకొని వెళ్ళాలి.”

భవకాంతదా తిరిగి ఈజీ చైరులో వెల్లకిలాపండు

తిరిలో చ న క వి రా జు

కొని నానైపుచూస్తో అన్నాడు—“ఇది ప్రశ్నలకు జవాబిచ్చే సమయం కాదు—స్వప్నాలు చూచేది!”

“వేళగాని వేళను వచ్చి మిమ్మల్ని ఇబ్బంది పెట్టు తున్నందుకు నాకూ చాలా కష్టంగానేవుంది. కాని ఏమి చేయను? రేపే యీ పిల్లలసభ—అందులో ప్రేమకు సంబంధించిన చాలా గూఢ విషయాల మీద చర్చజరుగుతుంది. అనేక విషయాల్లో మీ అభిప్రాయం తెలుసుకోవడం అవుసరం. కారణం—” అని నేను నచ్చుకొట్టాను.

భవకాంతదా అందుకున్నాడు— “కారణం, ప్రేమ సంబంధంలో నేనొక స్పెషలిస్టుననే నమ్మకం మీకు వున్నది. మీకేకాదు అనుకూల తాతయ్యకు కూడా యిదే నమ్మకం! ఆరోజున అవ్వతో పోట్లాడి —పోనీండి, ఆగోలవందుకు—ముందు ప్రశ్న లేమిటో చెప్పండి, విందాము.”

శశధరుడు కాగితంతీసి చేతికిచ్చాడు. భవకాంతదా చదివి అన్నాడు— “ప్రశ్నలు ఏమాత్రమూ క్లిష్టమైనవికావు! కాని నేనొకమాట అడుగుతాను అబ్బాయీ! మీబోటి పసికాయలు ఇటువంటి? గూఢ విషయాలు తీసుకొని బుర్రలు చెడగొట్టుకోవడం ఎందుకు?”

శశధరుడు అన్నాడు—“ఏదో ఒక సబబువుండాలిగా? ఏదీ లేకపోతే డిబేటింగ్ క్లబ్బే ఎగిరిపోతుంది! పాలిటిక్సు చర్చిద్దామా—అర్డినెన్సు! లా, కుస్తీ,

కట్టి, సాములను గురించి వాదిద్దామా—సి. ఐ. డి!
అస్పృశ్యతను గురించి గానీ, శాస్త్రాలను గురించి
గానీ తక్కిదామా సంస్కృతం తెలిసి వుండాలి!
అంకకనే—”

చురుగ్గరివిరాడ కాగితం వెట్టుకొని భవకాంతవా
అక్కడ నుంచానాలో వున్నాడు. శిశువుని మూలము
దీని నిన్నగా తేచి కూర్చుని గది నూ అన్నాడు—“ప్ర
వీరినా చచ్చించుకొనికి వీలులేకపోలే శ్రేయస్సు నీను
కొని లాగులాడతారా? శ్రేయస్సు విరాజన గొప్పదన
కొక్కరికం వస్తువుగాను! ఇలాగోప్ప సార్వభౌమిక
విషయము—”

శిశువుడు అప్పుడూ అన్నాడు— “కొంచెం
అగరి, మేము నోటు చేసుకోవచ్చుము. వన్నా
యీ—”

కన్నాయి నోటుకు తీశాడు. శిశువు అరిచాడు—
“భవకాంతవాగారి ఆశ్చర్యం—”

భవకాంతవా చెప్పసాగాడు— “ప్రేమకన్నాది.
కాని అవొకనిసా! గంజాయి, నల్లమంకూ, దుడ్డు
లవణే అది కాస్తా తేలిక రకపు మత్తునవ్వము. చె
వస్తువుల మూనిరిగా ప్రేమనుకూడా సేవించివట్టుయితే
మత్తు కలుగుతుంది. గాడిద గుర్రం లాగానూ,
వెంకటకొంప తావ్ మహల్ మాదిరిగానూ, ముగగు
కాలువ భాగీరథివలెనూ కనిపిస్తుంది.”

ఇంతవరకూ చెప్పి భవకాంతవా మళ్ళీ వాలుడు

తీర్థిలో చ న క వి రా జు

కుర్చీలో పండుకున్నాడు. ఇక వీరు చెప్పే ధోరణిలో లేరని గ్రహించాను. శశధరుడు హతాశుడై నావంక చూచాడు. భవకాంతదాగారి మాటకు ఎదురు చెప్పనిది వారినుంచి ఏమాటా మనము లాగ లేమని నాకు తెలుసు. అందువల్లనే శశధరుని అభిప్రాయ సిద్ధికోసం అన్నాను—“భవకాంతదా చెప్పాడు—మనం విన్నాము. కాని నమ్మకమే కలగటం లేదు!”

“నిజంగా?”—అంటూ భవకాంతదా మరల కుర్చీలో తిన్నగాలేచి కూర్చున్నాడు—“అలాగ యితే మీరు ప్రేమతో పరిచయమే కలగలేదు. ఆ పదార్థము మొదటిసారి మనమీద ఎంత భయం కరంగా విగుచుకొని పడుతుందో, దాని అనివార్య ఫలితం—మత్తు—ఎంతవరకు ప్రాణాంతకమైందో, తెలిసి వున్నట్లయితే పిల్లల మాదిరిగా గా మాటలు విశ్వసించరు!—అయితే వింటారా?” అన్నాడు.

మా క్షోధిక నెరవేరింది. కన్నామీ శశధరుమూ బ్రతిమాలారు—“చెప్పండి.”

భవకాంతదా అన్నాడు—“పసికాయలు! మీ బోటవారు వినటం మంచిదికాదు. ఇది వొక ధియరీకి భాష్యం అనుకొని వినండి.”—తర్వాత నావైపుచూచి అన్నాడు—“మా ఏడోసంబరు ఇల్లుచూచాప్రకదూ? పిట్టగోడ వున్నమేడ. ఈ గల్లీకి చివరవున్నదే—”

అందరమూ ఎరుగుదుము అన్నట్లుగా తలలు

పోసాము. భవకాంతగా నున్న పోసాము... “నా...
 చిన్నాడి. ఇరవై సంవత్సరాల క్రిందట సంగతి. మా
 అమ్మా నాయనా, ఈసంసారిక కష్టములను
 రాజీనామా యిచ్చి కీవాసం చేస్తున్నాను. నేను
 బంటరిగా నౌకరునూ పంట బాహ్యుల్లో పట్టుకొని కు
 కత్తాలో సంసారం సాగించాను. మీ మొదటి పని నె
 అప్పుడు ‘వస్తాను, వస్తాను’ అంటోవు. ‘వస్తాను’
 తప్పుతాననే భయంతో నా కీవాస క్రిత్యం ‘పి
 తీసుకురాతేదు. నైశామూసం అప్పుడు చచ్చిపో
 అని ఎదురు చూస్తున్నాను.—సరిగ్గా ఎదురు చూ
 స్తున్నా నంటానికేమాడా వీలులేక—అప్పుడు నచ్చి
 చేసుకోవాలనే కోరికకూడా అంతగాలేదు నాను !
 మూడో అంతస్తులో కూర్చుని అశ్విత్థాన శాశ్వత
 లనూ, మేక్ బెత్తూ, చేరడైజ్ లాస్టుల తోనే కాలం
 గడుపుతున్నాను. ఈరకం జీవితానికే నేను అల
 వాపైపోయాను. ఇంకో కొత్త ప్రాణివచ్చి నామీద
 కొంచెం జాగ్రత్త తీసుకుంటుందని ఆశిస్తేనే—
 సహించలేకుండా చూడేవాడిని.

ఒకరోజున నౌకరువచ్చి నన్ను క్రిందకు రమ్మని
 పిలిచాడు. ఎనరో ఇల్లు అద్దెకుకావాలని వచ్చాడు.
 ఇల్లుకాగోగానేవుంది. క్రిందకుదిగి చూచాను... ఇంట్లో
 వున్న చెరులో ఒక చెద్దమనిషి కూర్చుని వున్నాడు.
 వీరికే ఇల్లుకావాలట.

“పరివారంతోటే వుంటారా?” నేను ప్రశ్నించాను.

త్రీలో చ న క వి రా జు

ఆ పెద్దమనిషి చాలా వినయంగా జవాబిచ్చాడు—
 “పరివారం ఎక్కువలేదు. నేనూ, నా చెల్లెలూ,నా—”
 నేను మధ్యలోనే అడిగాను—“ఎన్నాళ్లుంటారు?”
 పెద్దమనిషి అన్నాడు—“ఇందులోనే వుండిపోవా
 లని మా ఉద్దేశము.”

“అద్దె ముప్పై!” నే నన్నాను.

పెద్ద మనిషి జేబులో నుంచి పది రూపాయల
 కాగితాలు మూడు తీసి మేజాబల్ల మీద పెట్టి
 అన్నాడు—“మణిమోహన్ చౌధరి పేరుతో జమ
 కట్టుకొండి. ఎల్లుండి వస్తాము.”

* * *

అద్దెవాళ్ళు ఏడో నంబరు ఇంటికి ఎల్లుండి వచ్చారో
 ఏడు రోజులున్నాక పచ్చారో నేను గమనించ
 లేదు. ఒక రోజున నేను మిద్దె మీద పచారు చేస్తూ
 వుండగా హఠాత్తుగా గానం వినపడింది. ఏడో
 నంబరు మిద్దె వైపుకు చూచాను—మూడడుగుల
 ఎత్తు పిట్టగోడ—నాకేమీ కనిపించలేదు. కాని నేను
 ఆ పాడేది స్త్రీ అనీ, చాలా అందంగా వుండవచ్చునీ
 ఊహించాను.

నాకు సంశయము కలిగి అడిగాను—“మీ రిలా
 ఆధారం లేకుండా ఊహించటానికి కారణం ఏమిటి
 భవకాంతదా?”

భవకాంతదా ఉత్తేజితుడై అన్నాడు—“మృత్యు

వుకు కూడా కారణం ఏమీ వుండదు ! మీకెం
దుకు వినండి.—అంత చక్కని స్వరము నా జీవిత
ములో ఎప్పుడూ వినలేదు. నేను అనలానే స్తంభించి
పోయాను. కాసేపటికి గానము ఆగిపోయింది. నేను
మాత్రం అక్కడ నుంచి కదలలేక పోయాను. నోరు
తెరచుకొని అలాగే ఏడో నంబరు మిద్దెవైపుకు
చూస్తున్నాను. అయిదాగు నిమిషాలు గడిచాక ఒక
మాడూ, పిమ్మట నొక్కుల నొక్కుల వెంట్రుకలూ,
తర్వాత తలతో సహా ముఖమూ కనపడింది.—
స్వగం మాదిరిగా రూపం కూడా అద్భుతమైనది.
దాన్ని నేను వర్ణించను ! ఆ రూపసి మునివేళ్ళ
మీద భారం మోపి పిట్టగోడ మీదకు వంగి మా
మిద్దె వంక చూచింది—మా మిద్దెల మధ్య ఎక్కువ
దూరం కూడా లేదు, చాకలి మాధాయి పెంకుటి
కొంప మాత్రం వుంది.—ఇద్దరి దృష్టులూ కలిసినవి.

నేను లజ్జచే ముఖము త్రిప్పుకొని క్రీగంటితో ఒక
సారి చూచాను. అవతల మిద్దెమీద లజ్జ నామమా
త్రానికి కూడా లేదు. నేను అడిగాను—“క్రొత్తగా
వచ్చారా?—పేరేమిటి?”

అతి మధురస్వరంతో జవాబు వచ్చింది—“నళిని.”

నాకు ఇక ఎక్కువ వివరాలు అడగటానికి ధైర్యం
లేకపోయింది. రెండుమూడు మాటలు అయినట్టూ
పోయినట్టూ మాట్లాడి గదిలోకివచ్చి మాక్ బెత్
తెరిచాను. ఒక్కపేజీకూడా చదవటానికి మనస్సు

త్రీ లో చ న క వి రా జు

పోలేను. గొగ్గులగొగ్గుల వెండ్రుకలూ, నోరు వూరిం
చేముఖమూ కళ్ళముందు నృత్యముచేయ సాగాయి.

ఈసమయంలో కన్నాయి కిసుక్కున నవ్వి శశ
ధరుని గిల్లాడు. నేనిది కనిపెట్టి కన్నాయివంక కోపం
తోచూచాను. వాడు మరల గంభీరంగా కూర్చు
న్నాడు. ఈమధ్యలో భవకాంతదా సిగిరెట్టుకు
అగ్నిసంస్కారం చేశాడు. బాగాపీల్చి ముక్కుగుండా
సోగవదలుతూ మరల చెప్పటం సాగించాడు—“పరి
చయం కావటానికి ఎక్కువరోజులు పట్టలేదు.
మరుదినం మధ్యాహ్నం నేను క్రిందిహాల్లో కూర్చొని
వుండగా, పదహారేళ్ళ కుర్రవా డొకడు పెల్లర్
సూటువేసి, చంక పుస్తకాలు పెట్టుకొని—బడిచుంచి
తిరిగివస్తున్నాడు కాబోలు—రోడ్డుమీదుగా వెళ్లు
తున్నాడు. కిటికీగుండా అతనిని చూచి చకితుడ
నయాను. నెత్తిమీద స్ట్రాప్ హేట్ వుండటంవల్ల జుట్టు
కనబడటంలేదు. కాని ముఖంమాత్రం అచ్చంగా
నల్లనివలే వుంది! పిలిచాను. ఆతడు ఇంట్లోకి రాగానే
చేయిపట్టుకొని దగ్గరకులాగి అడిగాను—“నీవు మా
వ్హోసంబరు ఇంట్లోకాదూ వుండేది?”

కుర్రవాడు ఏమీ తొణకకుండా అన్నాడు—
“ఔను. ఎందుకోచెప్పండి.”

నేనుకాస్తే నవ్వి అన్నాను—“మేడమీద పాడే
ఆవిడ—”ప్రశ్న పూర్తిచేయటానికి సిగ్గుఅడ్డువచ్చింది.

కుర్రవానిముఖం కందగడ్డ అయింది. అన్నాడు—

“అక్కయ్య. మేము కవలలం.” నేనుకొంచెం సాహసించి అన్నాను — “నీ అక్కయ్యతో చెప్పు — ఆమెగానం నాకు చాలా బాగుంటుందని.”

కుర్రవాడు తలవంచుకొని నవ్వుతూ అన్నాడు “అలాగే.”

*

*

*

గానము విన్నతరువాత సంభాషణ, అటుతరువాత నా ప్రేమనివేదనమూ, నళినికాతుక హాస్యంతో నా ప్రేమను గ్రహించడమూ, ఇత్యాది చొరన గలిగించే విషయాలు ఒకవారంలో జరిగిపోయాయి. మధ్యాహ్నం నళిని కనపడేదికాదు. — నళినికి పిన్నో ఎవరో వున్నారట, ఆమె ఉదయంవచ్చి వంటా గంటా వండి మధ్యాహ్నంఅంతా ఇంట్లోనేవుండి సాయంత్రం వెళ్ళుతుందట. అందువల్లనే మధ్యాహ్నం మిద్దె మీదకు రావటానికి వీలుకావటంలేదని నళిని చెప్పింది. ఒక్క సాయంకాలముతప్ప, మాయిద్దరకూ, కలుసుకోవటానికి వీలుచిక్కేదికాదు. నేను ఉదయంమొదలుకొని సాయంకాలం వరకూ — దీర్ఘరోగి పక్ష్యంకోసం ఎదురుచూస్తున్నట్లుగా — చూచేవాణ్ణి. ఆ ప్రతిక్షలో ఎంత తీవ్రత వుందో చెప్పి నేను ఇప్పుడు మిమ్ములను నమ్మించలేను! పగలంతా మేడమీద పండుకొని, ఇంకోమేడమీది పదధ్వని వింటుంటే సంతోషాలు కిక్కించి వుంటం, చాకలి మాధాయి మా

త్రిలో చ న క వి రా జ

రేడువృక్షంనుంచి కాయ క్రిందపడితే ఎగిరిపడిలేవటం, అదీ ఒకటి రెండూ రోజులుకావు— నిండు అయిదు మాసాలు! ఇటువంటి సంగతులన్నీ అనుభవం మీద తెలుసుకోవలసిందే కాని, చెప్పితే అర్థంకావు.

ఈసమయంలోనే శశధరుడు దీర్ఘనిశ్వాసం ఒకటి విడిచాడు. వీళ్ళ ప్రక్క-ఇంట్లో అద్దెకున్న ఒకావిడ కృపవలన, వీడు మూడుసార్లు బి. ఏ. తప్పాడని విన్నాను. శశధరునికి మళ్ళీ రోగం తిరగబెట్టిందని గ్రహించాను. భవకాంతదా తన ప్రథమ ప్రేమాను భూతిని ఇలా రసవత్తరంగా చెప్పుకుపోతే, పాపం, శశధరుడు విషత్తులో పడతాడని యోచించి అన్నాను—“సమావేశానికి ఇంకా ఎంత వ్యవధి వుంది, భవకాంతదా?”

భవకాంతదా సిగరెట్టును మండించ ప్రయత్నిస్తున్నట్టుగా పీల్చి అన్నాడు—“దగ్గరకు వచ్చేసింది, వినండి!—నేను మాటలతో ప్రేమను నివేదించటం, ఆమె గ్రహించటంతో నాకు తృప్తికలగలేదు. మంచి మంచి తినుబండారాలూ, ఫలాలూ, మిఠాయిలూ నేనెప్పుడూ ఒంటరిగా తినేవాడినికాను. నా వంతులో పన్నెండణాల భాగంతీసి రుమాలులో కట్టి యథాస్థానానికి విసిరివేసేవాడిని. నళిని అన్న ఒకరోజున అద్దె పైకంయిచ్చాడు. నాకు బొత్తుగా యిష్టంలేక పోయినా—అతను సందేహిస్తాడన్న భయంతో—తీసుకున్నాను. కాని ఆసాయంత్రమే చక్కని జేబు

రుమాలులో కట్టి నళిని మిద్దెనెపుకు విసరి అన్నాను
“మీ అన్న అద్దె పైకంయిచ్చి పోయాడు. ఇవి తీసు
కొని నీదగ్గర అట్టపెట్టుకో!”

నళిని కొంచెంసేపు అక్కడే స్తంభించిపోయి—
ఏమి ఆలోచించుకొన్నదో—తర్వాత డబ్బు తీసు
కొన్నది. ఈవిధంగా నాలుగు మాసాలు గడిచాయి.
ఆఖరుకు ఒకరోజున— ఇప్పుడెందుకు ఆగోల —
పోనివ్వండి.

కన్నాయీ శశధరుడూ ఆఁ, ఆఁ, అంటూ లేచారు.
నేను అడిగాను—“మిగతాది కూడా పూర్తిచేయి
భవకాంతదా!”

భవకాంతదా అత్యంత కరుణస్వరంతో చెప్ప
సాగాడు—“సరే!—ఒకరోజున ఉదయం గోలగా
మాట్లాడటం విని హఠాత్తుగా నిద్రనుంచి లేచాను.
గల్లీనిండా ఎర్రబుట్టలు! నళిని ఇంటికి సరిగ్గా ముందు
అరడజను సాజ్జెంట్లు. క్రిందకు దిగివచ్చాను నళిని
వుండే ఇంటి తలుపుకు తాళంవేసివుంది. ఇన్స్పెక్టరు
అడిగాడు—“ఇది మీసొంత ఇల్లేకదా?”

“ఆఁ. ఎందుకూ?”

“సర్చి చేయాలి.”

సంగతేమిటో నాకు అర్థంకాలేదు. అప్పుడు.
నాకు పంక్తిమ్మిదోయేడు— పోలీసులను చూస్తే
కొంచెం భయంకూడా వుండేది. ఇక విధిలేక అన్నా
ను—“చేయండి.”

తిలో చ న క వి రా జు

ఇటు నళిని ఇంట్లోవుండి పోతుండేమోనని భగవంతుని ప్రార్థించసాగాను. తాళం పగలగొట్టి ఇకస్పెక్టరు లోన ప్రవేశించాడు. ఇల్లు కాళీ—ఎవ్వరూ లేరు ! పైపుదగ్గర మాత్రం నాలుగైదు పగిలిపోయిన కుండలూ, పిడతలూ పడివున్నై.

ఇకస్పెక్టరు నా వైపు తిరిగి అడిగాడు— “వీళ్ళు ఎక్కడికి వెళ్ళారు ?”

నా ముఖం వాడిపోయింది. అన్నాను—“ఎవరూ?”

“నీరద ఖాస్తగీర్, వినోద చౌధరి?”

ఆశ్చర్యంతో అన్నాను—“వారిని ఎరగనే!”

ఇకస్పెక్టరు తీవ్రంగా నా వంకచూచి అన్నాడు—“ఇల్లు మీదీ—”

“మా ఇంట్లో అద్దెకు వున్నాయన పేరు మణి మోహన చౌధరి.”

“ఇంట్లో ఎంతమంది వుండేవారు?”

అనాయాసంగా అబద్ధం చెప్పాను—“ఒక్కరే!”

తర్వాత సి. ఐ. డి. ఆఫీసుకు వెళ్ళవలసి వచ్చింది. దొర నన్ను ఎంత క్రాసుచేసినా నా నోటినుంచి నళిని పేరు బయటికి లాగలేక పోయాడు.

కన్నాయి అడిగాడు— “ఆ నీరద ఖాస్తగీర్ ఏ మయ్యాడు ?”

శశధరుడు వాణ్ణి బెదరిస్తూ అన్నాడు—“నోరు ముయ్యి ! నీ కుంటిప్రశ్న లెందుకూ మధ్యని?—మీరు చెప్పండి, భవకాంతదా !”

భవకాంతదా మరల చెప్పనారంభించాడు. — “ఆ పగలు నేను పడ్డబాధ చెప్పతరముకాదు ! నళిని ఏమయిపోయిందోననే చింతతో ఆలోచిస్తూ ఆలోచిస్తూ అలానే నిద్రపోయాను. దీపాలు పెట్టేవేళకు మెలకువవచ్చింది. కళ్లు తెరవగానే తేబిలుమీద పెద్ద కవరు ఒకటి పడివుండటంచూచాను. తెరిస్తేనిగదా — నళిని వ్రాసింది! ఉత్తరం చదవకుండానే హృదయానికి హత్తుకొని నిట్టూర్చి — రక్షించావు భగవంతుడా అనుకున్నాను.

తర్వాత దీపం వెలిగించి వుత్తరంచదువ మొదలెట్టాను. పెద్దపెద్ద అయిదు చౌకపు కాగితాలమీద వ్రాసివుంది. మొదటి నాలుగు కాగితాలు చదువుతూవుండగా అయిదారుసార్లయినా కళ్ళు తుడుచుకోవలసివచ్చింది. నళినికి నేనుచూపిన ప్రేమను వర్ణిస్తూ పదిపన్నెండుచోట్ల నాకు ధన్యవాదాలు అర్పించింది. వుత్తరాన్ని రెండు మూడు సార్లు — పోనీండి! ఆఖరుపుటమీద దృష్టిపడగానే చకితుడనయాను. ఇది సంభవమేనా —? నళిని —? ఇక ఆలోచించలేక పోయాను. — తలతిరిగి అచేతనుడనై పడిపోయాను.

కన్నాయి శశధరుడూ ఏకకంఠంతో చీత్కారం చేశారు — “ఆఖరుపేజీలో ఏముందీ?”

“నోట్లతో చెప్పలేను. జీవితంలో ఎప్పుడైనా అక్కరకు వస్తుందని ఆపేజీని అట్టేపెట్టాను. మీరే

త్రీలో చ న క వి రా జు

చదువుకోండి!” అని భవకాంతదా ద్రావరు సొరుగు
తీసి ప్రేములొకట్టి పున్న కాగితాన్ని యిచ్చాడు.

శశధరుడు చదవసాగాడు. ‘కాని ఒక్కసంగతి
చెప్పలేకపోయాను. మీ అగాధమైన ప్రేమ మీ
చూపుల్లోనే గ్రహించాను. అందుచేతనే తమను
కొంచెం మేల్కొలపాలని ఇలా చేశాను. మీరు
చాలా అమాయకులు. మనిషిని మీరు బాతుగా
గుర్తించలేరు!—నేను ఆలీపూరు దోషిడి కేసులో
పరారు ముద్దాయిని. నా వెనక సి. ఐ. డీ., లు
పెల్లప్పుడూ తిరుగుతూ వుంటారు.— లేకపోతే
స్వయంగా వచ్చి నా నోటితోనే చెప్పేవాడిని. నేను
పురుషుణ్ణి—మీరు పుస్తకాలు చంకను పెట్టుకొని
పోయాన్న కుర్రవాడిని చూస్తే, అతను నా సోద
రుడు కాడు—నేనే! పోలీసుల కళ్ళు కప్పటానికి
ఆడ వేషం వేసుకొని ఇంట్లో వుండేవాడిని. ఉదయం
ఆంగ్లో ఇండియనుల వేషం వేసుకొని కాన్వోటుస్ట్రాలు
వైపుకు వెళ్లేవాణ్ణి—అందువల్లనే మీరు నన్నెప్పుడూ
మధ్యాహ్నం చూడలేక పోయారు. ఇప్పటికీ చింతించ
వలసిన విషయ మేమీ లేదు! బ్రతికివుంటే ఎప్పుడో
ఒకమాటు మిమ్ము తప్పకుండా చూస్తాను. అయినా
ఒక మాట— నిజమైన మాట— చెప్పతున్నాను.
మిమ్ములను చూచిన శర్వత నేను శ్రీనైపుట్టిగా నా
నేతరులకూ లేదని అనిపించింది.’

శశధరుడు ఉత్తరం చదివి ఒక దీర్ఘ నిశ్వాసం

విడిచి అన్నాడు—“ట్రాజెడీ!”

కన్నాయి చిరునవ్వు నవ్వి అన్నాడు—“చాలా గమ్మత్తుగా వుండే!”

“తర్వాత ఏం చాళారు?” నే నడిగాను.

భవకాంతదా అన్నాడు—“ఏదీ చేయడము ఉచితమో, అంటే ఏది చేసుకోకపోతే జరగదో అదే— వివాహం ! నళినిని మర్చిపోవటంకోసం బాగ్ బజారులో వుండే ముఖర్జీల కన్య విధుముఖిని శరణు కొచ్చాను ! పాపం ఆవిడే మరో సంవత్సరమే అనంతశయనం ఎక్కింది. ఈ సంగతి మీకు కూడా తెలుసుగా. తర్వాత విధుముఖిని మరచిపోవటానికి కవాసీ పూర్ లో వుండే ముందు అయింది.”

“నీవేమన్నా చెప్పు భవకాంతదా! నాలుగి నది చెరిపోయాక మూడో పెళ్ళి చేసుకోవడం బాగుండదు.” నేను అన్నాను.

భవకాందా అన్నాడు—“మరో ఉపాయం లేదు గారీ! ప్రేమ ఒక నిషా అని ఇదివరకే చెప్పాను దూ? ఇక వివాహముకూడా ఒక ద్రవ్యదోషము— కసారి గనుక అభ్యాసం అయేటట్లయితే, దాన్ని వదిలించుకునేటందుకు ఉపాయం లేదు ! ... ఉపాయం లేదు !! — లేదు !!!”

తర్వాత వెనకవైపున తెరచివున్న దరవాజావంక రాచి భవకాంతదా తాగస్వగంలో కేకవేశారు— ఇదిగో ! నాలుగు కప్పులు టీ పంపించూ !”

యువకార్యాలయ ప్రచురణాలు.

---

1. కారుణ్యం

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

2. పాపం!!!

గుడిపాటి వెంకటచలం

3. “రూమ్ టు లెట్”

పిల్లలమర్రి బాలకృష్ణశాస్త్రి

4. కాంతం కైఫీయతు

మునిమాణిక్యం నరసింహారావు

5. స్వగతం

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

6. కలిక

బొడ్డు బాపిరాజు

7. బ్రాహ్మణీకం

గుడిపాటి వెంకటచలం

(అచ్చులో ఉంది)

మనమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA110B145
పుస్తకం పేరు	శ్రీలోచన కవితా
తారీఖు	26/10/24
ముందు లిప్తి	NO
వెనుక లిప్తి	NO
మొత్తం పేజీలు	143
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాగ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Ch. Ramya
పేజీలు విడదీసినది	Thasini
ప్రింట్ చేసినది	Thasini
పరిశ్ల చేసినది	RAMYA
పేజీలు పరిశూనినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good